

**T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

KIRIM'IN İLHAKININ TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİSİNE ETKİSİ

ŞERİFE GÖKÇEÇİÇEK YÖNTEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YELDA ONGUN**

Ankara, 2019

**T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

KIRIM'IN İLHAKININ TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİSİNE ETKİSİ

ŞERİFE GÖKÇEÇİÇEK YÖNTEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YELDA ONGUN**

Ankara, 2019

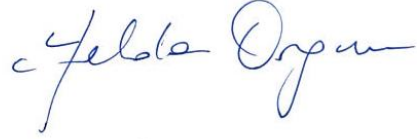
KABUL VE ONAY

Şerife Gökçeçiçek Yöntem tarafından hazırlanan "Kırım'ın İlhakının Türkiye Rusya İlişkisine Etkisi" başlıklı bu çalışma, 17.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celalettin Sencer İMER -Başkan

Prof. Dr. Yelda ONGUN- Danışman

Doç Dr. Cem KARADELİ - Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Tezimin 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

17 Haziran 2019

Şerife Gökçeççek Yöntem

TEŐEKKÖR

Tez çalışmam sırasında bana yol gōsteren, sabrını ve desteğini esirgemeyen danıőmanım Prof. Dr. Yelda Ogun'a teőekkürlerimi sunarım. Çalışmam boyunca benden yardımlarını esirgemeyen anneme, babama, kardeőim Gamze Dōnder'e ve eői Samet Dōnder'e, eőim Yiğit'e ve sevgileri her zaman dayanağım olan kızlarım Zeynep Okyanus'a ve Nil Sena'ya ayrıca desteklerini her zaman hissettiğim başta Tahsin Kuzu ve Bahar Sarabaő olmak üzere tōm çalışma arkadaőlarımaya sonsuz teşekkür ederim.

ŞERİFE GÖKÇEÇİÇEK YÖNTEM

ÖZET

YÖNTEM, Şerife Gökçeçiçek. Kırım'ın İlhakının Türkiye-Rusya İlişkisine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019

Bu tezin amacı Karadeniz Bölgesi'nin artan önemi ile Kırım'ın ilhaki sonrasında Karadeniz Bölgesi'nde güç dengelerinin Türkiye ve Rusya ilişkileri bağlamında nasıl şekilleneceğinin incelenmesidir. Rusya Federasyonu SSCB'nin dağılmasını takiben Batı yanlı politika izlemiş ve Açık Pazar ekonomisine yönelmiştir ancak bu yönelim ve üretim kaynaklarının çoğunun sınırları dışında kalması sonucunda ekonomisi olumsuz etkilenmiştir. Olumsuz ekonomik koşullar Batı'ya yönelimin sorgulanması ve Neo-Avrasyacı yaklaşımın doğması ile sonuçlanmıştır. Dağılmanın ardından ortaya çıkan Neo-Avrasyacı söylemler giderek dış politikadaki yerini ve etkinliğini arttırmıştır.

SSCB'nin dağılmasının ve Varşova Pakti'nin sona ermesi ile Doğu Avrupa ve Asya'da güç boşluğu doğmuştur. Neo-Avrasyacı yaklaşımın varlığını dış politikada giderek arttırması oluşan bu güç boşluğunu doldurmak için Rusya'nın dış politikada dayanağı olmuştur. Neo-Avrasyacılık Putin'in iktidara gelmesi ile dış politika aracı olarak yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Asya ve Karadeniz'deki enerji kaynaklarının varlığı, Asya'ya ulaşım ve müdahalenin Karadeniz üzerinden kolay olması Karadeniz'in önemini ABD özelinde Batı için arttırmıştır. Bunun yanı sıra Karadeniz tarihsel olarak Rusya için stratejik önemi olan bir saha olmuştur. Çalışmada Rusya'nın Karadeniz'de ki varlığını arttıran Kırım'ın ilhakının Türkiye Rusya ilişkilerine etkisi analiz edilmeye çalışılacaktır. Bunun için öncelikle Rusya'da sıklıkla dış politika aracı olarak kullanılan, Türkiye'de ise son dönemde zaman zaman kullanılmaya başlanmış olan Neo-Avrasyacılığın gelişimi incelenmiş, Neo-Avrasyacılığın Rusya dış politikasındaki yansımaları ile Karadeniz Bölgesi'ndeki Türkiye Rusya ilişkilerine yansımaları incelenmiştir. Kırım'ın tarihi ve iki ülke için tarihsel önemi incelenmiş sonrasında Kırım'ın ilhak süreci ile bu ilhakın Rusya açısından beklenti ve sonuçlarına değinilmiştir. Ayrıca ilhakın Avrasya'daki etkileri açısından, bölge ülkeleri özelinde, bölgesel işbirlikleri, rekabet ve birliklere etkileri açısından incelenmiş böylece Kırım'ın ilhakının Türkiye Rusya ilişkilerine etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

Rusya Karadeniz Bölgesi'nde başat güç konumunu Kırım'ın ilhakı ile pekiştirmiştir. ABD özelinde Batı'nın Karadeniz Bölgesi'ne olan ilgisi sürmektedir ve bu durum Rusya'nın tehdit algısını arttırmaktadır. Çalışmanın "Sonuç" kısmında Kırım'ın ilhakı ile bölgedeki güç dengelerinin Türkiye Rusya özelinde nasıl şekilleneceği analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kırım, Putin Dönemi Dış Politika, Karadeniz Bölgesi,

ABSTRACT

YÖNTEM, Şerife Gökçeçişek. The effect of Annexation of Crimea to Russia-Turkey Relations , Master's Thesis, Ankara, 2019

This thesis aims to analyze the increasing importance of Black Sea region and the balance of power will be shaped in the context of Turkey and Russia relationship after annexation of Crimea. Following the dissolution of the USSR, the Russian Federation pursued a Western-sided policy and turned to the open-market economy, but the economy was adversely affected as a result of many of these orientations and production resources remained outside the borders of the economy. Negative economic conditions resulted in questioning the orientation towards the West and the emergence of the Neo-Eurasian approach. Neo-Eurasian discourses that emerged after the dissolution gradually increased their place and effectiveness in foreign policy.

With the dissolution of the USSR and the end of the Warsaw Pact, a power gap emerged in Eastern Europe and Asia. The fact that the neo-Eurasian approach gradually increased its presence in foreign policy has been the basis of Russia's foreign policy to fill this power gap. Neo-Eurasianism has been intensively used as a foreign policy tool by Putin's era. The presence of energy resources in Asia and the Black Sea, ease of reaching and intervention to Asia through the Black Sea have increased the importance of the Black Sea for the West in particular United States. In addition, the Black Sea has historically been a strategic area for Russia. In this thesis, the impact of Crimean annexation which increased the presence of Russia in the Black Sea on Turkey Russia relations analyzed. For this, the development of Neo-Eurasianism which is often used as a foreign policy tool in Russia and used from time to time in the last period in Turkey were examined. Neo-Eurasianism reflection on the Russian foreign policy and relations between Turkey and Russia in the Black Sea Region in the Russian foreign policy repercussions were examined. The history of Crimea and its historical importance for the two countries are examined and then, the annexation timeline of Crimea and the expectations and consequences of this annexation for Russia are mentioned. In addition, the effect of annexation to regional collaborations, competition and unions in terms of Eurasia in particular region countries were examined and by this the effect of annexation of Crimea on Turkey Russia relations were tried to analyze.

Russia strengthened its dominant position in the Black Sea Region with the annexation of Crimea. The interest of west in particular United States West in particular

United States to the Black Sea Region continues and this situation increases the threat perception of Russia. In this study's conclusion part, how the balance of power in the region will shape and after the annexation of Crimea for in particular Turkey Russia relations is analyzed.

Key Words: Crimea, Putin Era Foreign Affairs, Black Sea Region,

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv-v
ABSTRACT	vi-vii
İÇİNDEKİLER	viii-x
KISALTMALAR	xi
HARİTA, TABLO VE ŞEKİLLER	xii
ÖNSÖZ	xiii-xiv
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRASYACILIĞIN VE NEO AVRASYACILIĞIN RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

1.1. ARASYACILIĞIN RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ	5
1.1.1. Avrasyacılığının Rusya'daki Gelişimi	5-7
1.1.2. Avrasyacılığın Türkiye'deki Gelişimi	7-8
1.2. NEO AVRASYACILIĞIN RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ.....	9
1.2.1. Neo Avrasyacılık ve Rusya.....	9
1.2.1.1. Rus Düşünce ve Siyasi Hayatında Neo-Avrasyacılık	9-15
1.2.1.2. Nazarbayev ve Neo-Avrasyacılık	15-16
1.2.2. Neo-Avrasyacılık ve Türkiye.....	16-20

İKİNCİ BÖLÜM

NEO AVRASYACILIK VE PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI

2.1. BİRLİKLER VE ÖRGÜTLER.....	21-22
2.1.1. Bağımsız Devletler Topluluğu	22-25
2.1.2. Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü	25-26
2.1.3. Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Avrasya Ekonomik Birliği	26-27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASININ KARADENİZ BÖLGESİ'NDE TÜRKİYE RUSYA İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

3.1. BÖLGESEL REKABET	28
3.1.1. Bölgesel Rekabetin Askeri Yönü	29-31
3.1.2. Bölgesel Rekabetin Enerji Tedariki ve Sevki Yönü	31-37

3.2. BÖLGESEL İŞBİRLİKLERİ	37-38
3.2.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü	38-40
3.2.2. Blackseaför ve Diğer İşbirlikleri	40-43
3.2.3. 2000’li yıllar Türkiye-Rusya İkili İlişkilerinde Yakınlaşmalar	43-45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA VE TÜRKİYE AÇISINDAN KIRIM’IN DURUMU

4.1. KIRIM’IN TARİHÇESİ	46
4.1.1. Kırım Hanlığı’nın Kuruluşu ve Rusya-Osmanlı İmparatorluğu İkili İyi İlişkiler Dönemi	46-47
4.1.2. Rus Çarlığı’nın Kurulması ve Kırım-Osmanlı-Rus Rekabet Dönemi	47-48
4.1.3. Kırım’ın 1917 Sonrası Tarihçesi	48-49
4.2. KIRIM’IN RUSYA İÇİN ÖNEMİ	49-50
4.3. KIRIM’IN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ	50-51

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUS DIŞ POLİTİKASINDA AYRILIKÇI DÜŞÜNCELERİN DESTEKLENMESİ: UKRAYNA KRİZİ VE KIRIM’IN İLHAKI

5.1. PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASINDA KIRIM’IN İLHAKI ÖNCESİ DEĞİŞİMLER.....	52-54
5.2. KIRIM’IN İLHAKI ÖNCESİ OLAYLAR VE İLHAK SÜRECİ	54
5.2.1. Kırım’ın İlhakı Öncesi Olaylar	55-57
5.2.2. Kırım’ın İlhak Süreci	57-58
5.3. RUSYA’NIN İLHAK SONRASI KAZANIM VE BEKLENTİLERİ	58
5.3.1. Rusya Açısından Sosyal ve Ekonomik Sonuçları	59-68
5.3.2. Rusya’nın Gelecekteki Beklentileri	68-71
5.4. TÜRKİYE AÇISINDAN KIRIM’IN DURUMU.....	71-72

ALTINCI BÖLÜM

KIRIM'IN İLHAKININ ETKİLERİ

6.1. KIRIM'IN İLHAKININ ESKİ SSCB ÜLKELERİNE VE KARADENİZ BÖLGESİ ÜLKELERİ İLE BÖLGEDE KURULAN BİRLİKLERE VE REKABETE ETKİLERİ	73-79
6.2. KIRIM'IN İLHAKININ TÜRKİYE RUSYA İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ	79-82
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ	99

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu

BİO: Barış İçin Ortaklık

BLACKSEAFOR: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Gücü

BSCF: Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik İşbirliği Forumu

BTC: Bakü Tiflis Ceyhan

BTE: Bakü Tiflis Erzurum

BOTAŞ: Boru Hatları ile Taşımacılık Anonim Şirketi

GUAM: Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova

GUUAM: Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova

KEİ: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

LNG: Sıvılaştırılmış doğal gaz

LPG: Sıvılaştırılmış petrol gazı

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TANAP: Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi

HARİTA, TABLO VE ŞEKİLLER

Tablo 1. İstanbul Boğazı'ndan Geçiş Yapan Gemilerin Tiplerine ve Yıllara Göre Dağılımı	33
Harita 1. Petrol Boru Hatları	35
Harita 2. Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri	36
Şekil 1. Rusya Petrol Gazı İhracatı (2014)	61
Şekil 2. Rusya Petrol Gazı İhracatı (2015)	61
Şekil 3. Rusya Petrol Gazı İhracatı (2017)	62
Şekil 4. Rusya Ham Petrol İhracatı (2014)	63
Şekil 5. Rusya Ham Petrol İhracatı (2015)	63
Şekil 6. Rusya Ham Petrol İhracatı (2017)	64
Şekil 7. Rafine Petrol İhracatı (2014)	64
Şekil 8. Rafine Petrol İhracatı (2015)	65
Şekil 9. Rafine Petrol İhracatı (2017)	65
Şekil 10. Avrupa'nın Rusya'ya Doğalgaz Bağımlılığı	69
Harita 3. Kırım'ın İlhakı Öncesi ve Sonrası Rusya'nın Münhasır Ekonomik Bölgesi.	70
Tablo 2. Eski SSCB Ülkeleri Rus Kökenli Vatandaşların Nüfus Oranları	74
Tablo 3. 1996-2018 Türkiye Rusya İhracat İthalat Rakamları.....	80

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Rusya Federasyonu'nun Karadeniz Bölgesi'nde başat güç olma kapsamında Kırım'ı ilhak etmesi ile Türkiye Rusya ilişkilerine etkileri incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümde öncelikle son yıllarda Rusya tarafından sıklıkla ve Türkiye tarafından zaman zaman bölgeye etki etmek için dış politika aracı olarak kullanılan Neo-Avrasyacılığın Rusya ve Türkiye'de Avrasyacılık ile başlayan gelişimi ve Neo-Avrasyacı düşüncenin Rusya ve Türkiye'deki mevcut durumu incelenmiştir.

Neo-Avrasyacılık SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya'da yürütülen ve Rusya'yı ekonomik olarak çıkmaza sokan Batı yanlı politikalara alternatif olarak doğmuştur. Giderek güçlenen Neo-Avrasyacı söylemler Rusya'nın dış politikasında yerini almış ve Putin dönemi dış politika aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Neo-Avrasyacılığın Türkiye'deki gelişimi daha çok siyasal görüşler ile sınırlı kalmış ve 2000'li yıllardan önce etkin bir dış politika aracı olarak kullanılmamıştır.

İkinci bölümde Neo-Avrasyacılığın Putin döneminde Rus dış politikasında etkin olarak yer alması ile Putin dönemi öncesi ve sonrası Neo-Avrasyacılık bağlamında kurulan birlikler ve yapılan anlaşmalar ile Putin döneminde bu birlik ve anlaşmalara yaklaşımlar incelenmiştir. Ancak Avrasya'da kurulan birlikler incelenirken eski SSCB ülkelerini içermeyen Şanghay İşbirliği Örgütü incelenmemiştir. Üçüncü bölümde Putin dönemi Rus dış politikasının Karadeniz Bölgesi özelinde Rusya ile Türkiye'nin askeri ve ekonomik rekabet ve işbirliği yönü incelenmiştir.

Dördüncü bölümde Rusya için sıcak denizlere inmenin anahtarı olan ve Karadeniz filosunun geleceği açısından önemli limanlara sahip olan Kırım'ın tarihçesi kısaca incelenmiştir. Daha sonra Kırım'ın hem Rusya ve hem de Türkiye açısından önemi incelenmiştir. Beşinci bölümde dünya siyasetini etkileyen Ukrayna krizi ve sonucu olan Kırım'ın ilhakı süreci incelenmiştir. İlhak süreci incelenirken ilk olarak Rus dış politikasındaki değişimlere askeri doktrinler özelinde değinilmiştir. Daha sonra Kırım'ın ilhakı öncesi olaylar ile ilhak sürecine değinilmiştir. İlhakın ABD ve AB yönü Rusya'ya uyguladıkları yaptırımlar ve uyguladıkları yaptırımların Rusya üzerindeki etkisi ile sınırlı tutulmuştur. Son olarak Rusya'nın ilhak sonrası kazanım ve beklentileri ile Türkiye açısından Kırım'ın ilhakının etkilerine değinilmiştir.

Altıncı bölümde Kırım'ın ilhakının etkileri üç ana başlıkta incelenmiştir. İlk olarak eski SSCB ülkeleri ve bu ülkeler ile kurulmuş olan birliklere etkilerine

değinilmiştir. Daha sonra ilhakın Karadeniz Bölgesi'ndeki rekabet ve işbirlikleri bakımından güç dengelerine etkisine değinilmiştir. Son olarak ilhakın Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkilere etkilerine değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise, tezde ulaşılan önemli hususlar özetlenerek, Karadeniz Bölgesi'ndeki güç dengelerinin gelecekte ki şekillenmesi ve Kırım'ın ilhakının Türkiye Rusya ilişkilerine etkisi ile ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur.

GİRİŞ

SSCB'nin dağılması Soğuk Savaşı bitirdiği gibi bağımsız birçok ülkenin dünya siyasetinde ortaya çıkacağı (SSCB'nin etkisindeki Avrupa ülkelerinin daha özgür hale geldiği), Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) başat güç olan konumunu pekiştireceği ve Rusya Federasyonu'nun (Rusya) ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalacağı süreci de başlatmıştır. Rusya Federasyonu, SSCB'nin dağılmasını takiben yönünü Batı'ya dönmüştür. Yeni Batıcılar olarak adlandırılan Atlantikçilerin yaptığı reformlar ile Rusya Federasyonunda Açık Pazar ekonomisi ve Batı ile uyumlu dış politika başlamıştır. Rusya'nın ekonomisi Açık Pazar ekonomisine yapısı itibari ile hazır olmamasından kaynaklı olarak ani reformlar nedeniyle zarar görmüş ve Rusya ekonomik olarak çıkmaza girmiştir. Bu duruma ekonomik faaliyetlerini yürüttüğü yatırımların ve askeri tesislerinin de dağılma sonrası Rusya'nın sınırları dışında kalmasının eklenmesi ile Rusya'nın ekonomisi sıkıntılı bir döneme girmiş, askeri tesis ve araçların yeniden kazanılması ayrıca Rusya ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Yeni Batıcıların ani reformlarının Rusya ekonomisini olumsuz etkilemesi ve Rusya'yı çıkmaza sokmasına tepki olarak Neo-Avrasyacı düşünceler ortaya çıkmıştır. Neo-Avrasyacı görüşlerin ortak noktası Batı'nın reddi ve soyutlanmasıdır. Ancak burada Batı'yı ABD temsil etmektedir. Bu nedenle ABD destekli AB ve NATO'nun doğu yönlü genişlemesi Rusya'yı rahatsız etmiş ve tehdit algısını arttırmıştır. Yakın Çevre Doktrini ve BDT ile çevresinde bulunan eski SSCB ülkelerinin kendi etki alanında olduğunu vurgulayan Rusya, yakın çevresine doğru gerçekleştirilecek siyasi genişlemeleri tolere etmeyeceğinin sinyallerini vermiştir. Batı yanlı dış politikanın zamanla terk edilmesi ve Neo-Avrasyacı görüşlerin dış politikada daha etkin olması ile Rusya başta SSCB ardılı ülkeler olmak üzere yakın çevresinde bulunan ülkelere gerçekleşen siyasi olaylarda daha aktif bir dış politika izlemiştir.

Rusya'nın enerji tedariki ve sevki konusunda bölgedeki güçlü konumu, Rus ekonomisinin hızla güçlenmesine ve başta AB ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin enerji konusunda Rusya'ya bağlı duruma gelmesi ile sonuçlanmıştır. Enerji konusunu dış politikada elinde koz olarak tutan Rusya, enerji sevki ve enerji kaynakları konusunda önemli bir yeri olan Karadeniz'e doğru yapılan ve ABD'nin Karadeniz'de bulunma olasılığını arttıran genişlemelerden rahatsız olmuştur.

Putin'in iktidara gelmesi ile devlet yapısı daha merkezi olmuş ve güçlü ekonominin varlığı Putin'in Rusya'nın ordusunu yenilemesi ve güçlendirmesi için fırsat

yaratmıştır. Güçlü ordusunun varlığı çevre ülkelerde yaşayan Rus vatandaşlarının haklarını korumasını kolaylaştıracak olup Putin dönemi doktrinlerinde belirtildiği üzere ülke sınırları dışında kalan Rus kökenli vatandaşların güvenliği Rusya'nın sorumluluğundadır. Bu durum Neo-Avrasyacı görüşlerin Putin dönemi dış politikaya yansımalarıdır.

Karadeniz hem Türkiye hem de Rusya için önemli bir konuma sahiptir. Putin'in iktidara gelmesi ile yürütmeye başladığı dış politika nedeniyle Rusya ve Türkiye arasında Karadeniz Bölgesi'nde hem rekabet ortamı oluşmuş hem de bölge ülkelerinin ilişkilerini arttıracak işbirliklerine Rusya'nın katılımı gerçekleşmiştir. Karadeniz Bölgesi'ndeki rekabet Karadeniz'de asıl güç ve söz sahibi olma açısından gerçekleşmekte ve bu durum NATO'nun Karadeniz'de varlığını içeren askeri rekabet ile enerji tedariki ve sevkinin içeren ekonomik yönünü içermektedir. İkili ilişkileri ekonomik olarak arttırmak için kurulan Karadeniz İşbirliği Örgütü ile Karadeniz'in güvenliğini sağlamak için kurulan Blackseafor ve diğer işbirlikleri Neo-Avrasyacı yaklaşımlar düşünüldüğünde hem Türkiye hem de Rusya için önemli birer örgütlenmedir.

NATO'nun doğu yönlü genişlemesi ile Karadeniz'e kıyısı bulunan NATO üyesi ülkelerin sayısının artacak olması ve bu durumun Blackseafor'un varlığına rağmen NATO'nun savaş gemilerinin Karadeniz'de potansiyel varlığı ile sonuçlanacak olması Rusya'nın tehdit algısını arttırmıştır. Bunun yanı sıra Ukrayna'nın Batı yönlü siyasi kararlar alması da Rusya'yı rahatsız etmiş ve Ukrayna'daki kriz ortamı ile Kırım'da yaşayan Rus vatandaşlarının varlığı ve ayrılıkçı söylemlerinin artması Rusya'yı Kırım'ı ilhak etmeye yöneltmiştir.

Kırım'ın tarihsel süreci düşünüldüğünde hem Türkiye hem de Rusya için önemli bir konuma sahip olmuştur. Rusya'nın sıcak denizlere inme istemi Rusya'yı doğal limanları olan, Karadeniz'in anahtarı olarak görülen Kırım'ı her zaman yönetimi altında tutma istemi ile sonuçlanmıştır. Kırım, Rusya yönetimi altında bulunduğu sürece Rusya, Karadeniz filosunu her zaman geliştirmiş ve yeni kalmasını sağlamıştır. Kırım'ın Ukrayna topraklarında kalarak kendisinden ayrılması ile Rusya'nın Karadeniz filosunu geliştirmesine ve yenilemesine engel olmuş hatta filonun gemi sayısını arttıramama gibi durumlara neden olmuştur. Bu durum Rusya'nın Karadeniz'de kendi güvenliğini sağlayacak filosunun gelişmemiş olması ile sonuçlanmıştır. Kırım'ın ilhaki ile Karadeniz filosu üzerindeki haklarını yeniden kazanan Rusya filoyu geliştirme ve güçlendirme çalışmalarına hemen başlamıştır.

Bu çalışmada Karadeniz'in anahtarı olarak görülen Kırım'ın ilhakının Türkiye-Rusya ilişkilerine etkisi incelenmiştir. Kırım'ın ilhakının Rusya'ya uygulanan yaptırımlar nedeniyle Rusya için bazı sonuçları olmuştur. Kırım'ın ilhakının incelenmesi sırasında ilhakın Türkiye-Rusya ilişkilerine ve Rusya'nın ekonomik durumunu ilgilendiren gelişmelere kısaca değinilmiştir. Genel olarak yaptırımların etkisi, Rusya üzerinde ki etkisi ile sınırlı tutulmuş olup Rusya'nın kendisine uygulanan yaptırımlara karşı olarak uyguladığı yaptırımların AB üyesi ülkelere ve ABD'ye etkilerine değinilmemiştir. Bu inceleme sırasında Rus dış politikasında artan Neo-Avrasyacı söylemler ile Türkiye'de zaman zaman dış politika aracı olarak kullanılan Neo-Avrasyacı düşüncelerin iki ülke ilişkilerine Karadeniz Bölgesi bağlamında etkisine de değinilmiştir.

Kırım'ın ilhakının Avrasya'da özellikle Karadeniz'e kıyısı olan eski SSCB ülkeleri açısından bazı etkileri olmuştur. Ülkeler, Rusya'nın bu dış politika tutumundan kendi ülkelerinde yaşayan Rus azınlıkların ayrılıkçı düşüncelerini tetiklemesi bakımından rahatsız olmuştur. Bunun sonucunda Karadeniz Bölgesi'ni de ilgilendiren Rusya öncülüğünde kurulmuş birlikler ve örgütlerin sürdürülebilirliği etkilenmiştir. Kırım'ın ilhakının Karadeniz Bölgesi'ndeki rekabet ve işbirlikleri düşünüldüğünde bazı sonuçları olmuştur. Karadeniz İşbirliği Örgütü'nün işlevselliği kendini Rusya tehdidi altında hissedilen Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler nedeniyle Kırım'ın ilhakı ile olumsuz etkilenmiştir. Blackseafor ise Rusya'nın üye ülke olmasına rağmen Karadeniz'de Rusya'ya karşı güvenlik önlemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye ve Rusya günümüzde birçok dünya siyasetini ilgilendiren olayda karşı karşıya gelmektedir. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren iki ülke arasındaki ilişki normalleşmiş hatta stratejik ortaklık düzeyine ulaşmıştır. Suriye iç savaşı ile ilgili başlangıçta görüş ayrılıkları olmasına ve 2015 yılında Rus uçağının Türkiye tarafından düşürülmesi ile gerginleşen iki ülke ilişkilerine rağmen 2016 yılı itibariyle ilişkileri normalleşmeye başlamıştır. Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin en gergin olduğu zamanda bile Türkiye Kırım'ın ilhakını tanımama konumunu sürdürmesine rağmen ilhak ile ilgili başka bir girişimde bulunmamıştır.

Çalışma sırasında konu hakkında yazılmış kitaplar, yerli ve yabancı makaleler, haber kaynakları, stratejik araştırma merkezi yazıları ile internet haber sitelerinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı günümüzde olumlu olarak seyreden Türkiye Rusya ilişkilerinin gelecekte Rusya ve Türkiye'nin Kırım'ın ilhakı sonrasında Karadeniz'de

dış politika ve çıkarlarında ki değişimi nedeniyle karşı karşıya gelme durumunun ve iki ülke arasında oluşacak olası çatışma ortamında Karadeniz’de güç dengesinin nasıl sağlanacağı ile ilgili çıkarımlarda bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRASYACILIĞIN VE NEO AVRASYACILIĞIN RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Avrasya terimi, Alman dilbilimci Aleksander von Humboldt tarafından Avrupa ve Asya'nın bütün coğrafyasını tanımlamak için kullanılmıştır. (Dugin, 2017, s. 20) Avrasya ve Avrasyacılık zaman zaman Rusya ve Türkiye açısından dış politika aracı olarak kullanılsa da son yıllarda Neo-avrasyacılığın özellikle Rus dış politikasında etkin rol oynadığı göze çarpmaktadır. Avrasyacılık ve Neo-avrasyacılık Rusya'da daha etkin bir şekilde çalışılmış olup Türkiye'de siyasi görüşlere göre şekillenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Avrasyacılığın Rusya ve Türkiye'deki gelişimi daha sonra Neo-Avrasyacılığın Rusya ve Türkiye'deki gelişimi ve günümüzde dış politikaya etkileri incelenmiştir.

1.1. AVRASYACILIĞIN RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Avrasyacılık 1917 yılından sonra Rus düşünce akımında var olmaya başlamış ancak kısa sürede ortadan kalkmış bir düşüncedir. Türkiye'de ise Avrasyacılık etkin bir siyasi oluşuma sahip olmamakla beraber bazı düşünürler tarafından üzerinde çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Avrasyacılığın Rusya'daki gelişimi ve Rus Avrasyacılarının yaklaşımları daha sonra Türkiye'deki Avrasyacılığın izleri incelenmiştir.

1.1.1. Avrasyacılığın Rusya'daki Gelişimi

Avrasyacılık ilk Rus mültecilerinin ideolojik, siyasi ve toplumsal hareketidir (Dugin, 2017, s. 19). Avrasyacılık Batı ile sınırlandırılmış ve Rusya'nın dış politikasının şekillendirmesinde Batı'dan soyutlanmayı ve Batı'nın inkârının önemi savunulmuştur. (İsmayılov M. , 2011, s. 204) Batı'nın inkârının ve Batı'dan soyutlanmanın nedeni Rus Avrasyacılığının, Rus kültürünün hem Batı hem de Doğu'ya ait özelliklerin bulunduğu ve bunların eşsiz bir bileşimi olduğu savunulmaktadır. (Dugin, 2017, s. 19) Tamamen Batı'ya ait olmayan toplum için Batı'dan soyutlanmamak, kültürünü ve varlığını devam ettirmesi açısından tehlikeli olacaktır. Bu durum Avrasyacıların Rusya'da bulunan Batıcıların görüşlerini Avrupa merkezilik olarak nitelendirmelerine ve reddetmelerine sebep olmuştur. (İsmayılov M. , 2011, s. 26) Avrasyacılara göre Rus

kültürü hem Batı'nın hem de Doğu'nun tecrübelerini bünyesinde toplayan Avrasyalı bir kültürdür. (Dugin, 2017, s. 21) Bu nedenledir ki Avrasyacılık Rusya'nın tarihsel ve düşünsel birikimi üzerine Rus milliyetçiliğini yeniden yorumlamakta ve etnik unsurlar üzerinde yeni bir politik kültür yaratmayı amaçlamıştır. (İsmayılov M. , 2011, s. 21)

Avrasyacılığın temsilcileri Prens N.S. Trubetskoy, P.N. Savitskiy, P.P. Suvuçinskiy, G.V. Florovskiy, G.V. Vernadskiy, N.N. Alekseyev ve V.N. İlyin'dir. (Dugin, 2017, s. 19) Avrasyacı hareketin Trubetskoy, Savitskiy, Suchinski ve Florovskiy'in yazmış olduğu 'Doğu'ya Çıkış' adlı çalışma ile başladığı savunulmaktadır. (Akgül, 2009, s. 18) Bu temsilcilerin görüşlerini uygarlık yaklaşımı, coğrafi etken, devlet ve ulus ve siyasi platform (Dugin, 2017, s. 21-26) üzerinde şekillendirmişlerdir. Avrasyacılar Büyük Petro dönemi ile başlayan Batılaştırma sürecini Rusya'daki kötülüklerin kaynağı olarak görmektedir. (İsmayılov M. , 2011, s. 31) Öyle ki Trubetskoy Avrupalılaştırma çabalarını küçümsemekte ve Rusya'nın ulusal birliğini yok etmesinden dolayı Rusya'nın yapısını tahrip ettiğini savunmaktadır. (İsmayılov M. , 2011, s. 30) Trubetskoy'a göre Avrasya'nın ve orada kurulacak olan devletin özü eski Rus İmparatorluğu'dur ve böylece Avrasya'da yaşayan halkların tamamı multi-etnik bir ulus ve özel bir ulusçuluğa sahip olmaktadır (Akgül, 2009, s. 18). Uygarlık yaklaşımı olarak ele alabileceğimiz Rusya'nın diğer ulusların uygar bağımsızlıklarını savunmasında ve Batı'nın ulusları olumsuz etkilemesini engellemede uluslara önderlik etmesinde ayrıca Batı'ya direnmesinde (Dugin, 2017, s. 21) Trubetskoy'un Avrupalılaştırmaya karşı olan tutumu görülmektedir. Avrasyacılar için coğrafyanın önemi ve Rus kimliği ile ilişkisi Trubetskoy'un Avrasya coğrafyasını Rus kimliğinin ve ulusal karakterin belirleyicisi olduğu saptaması ile anlaşılmaktadır (İsmayılov M. , 2011, s. 39). Öyle ki Avrasyacılar, 'kara medeniyetinin temsilcisi' olarak Rusya'nın Eski Dünya'nın merkezini yeniden inşa etmesini ve Avrasya'yı birleştirmesini savunmuşlardır (Akgül, 2009, s. 21). Vernadski ve Savitski açısından bakıldığında ise Avrasya coğrafyası konusu bütüncül bir kültürel yapının varlığını ve bölgedeki diğer siyasi ve kültürel yapıların bu bütüncül kültüre zamanla uyum sağladığına işaret edilmektedir (Çağ, 2013, s. 37). Coğrafi olarak Avrasya, Avrupa gibi devletlerin bağımsız yaşamasına imkân veren eşit kaynak dağılımına sahip değildir ve bu durum Avrasya'daki devletlerin dayanışmasını zorunlu kılmaktadır (Akgül, 2009, s. 21-22). Bu dayanışmanın sonucu olarak Savitskiy kıta içi yakın çevre ticaretinin geliştirilmesini ve kıta içi ekonomik alanın kurulmasını böylece ekonomik rekabetle başa çıkılabileceğini savunmuştur (Akgül, 2009, s. 22). Savitskiy ve Trubetskoy'a göre

Türk-Rus sentezi Avrasya coğrafyasında önemlidir ancak Vernadski'ye göre etno-merkezcilik önemlidir (İsmayılov M. , 2011, s. 151). Sosyokültürel olarak 'Sovyet üst kimliği'nin' yok olması Avrasyacıları Avrasya üst kimliğinin oluşturulmasına yöneltmiştir. Böylece Batı'ya karşı Avrasya coğrafyasında yaşayan tüm halkları içine alan bir kimlik oluşturulmuş olacaktır (Akgül, 2009, s. 23). Güçlü devlet yapısının önemli olması Avrasyacıların devlet yapısı için olan düşünceleridir (İsmayılov M. , 2011, s. 35). Devlet, Avrasya'da çok uluslu bir devlet sistemi ile oluşturulmalı ve etnoğrafik olarak çokluk içinde birliğe ulaşmalıdır (Akgül, 2009, s. 23). Trubetskoy'a göre Türk unsurların yadsınmadığı ve Rus devletinin gelişmesinde önemli bir rolü olduğu savunulmaktadır ki bu nedenle Ruslar'ın imparatorluk içinde yetki ve yönetimin paylaşımı söz edilebilmektedir (Akgül, 2009, s. 25). Kültürel açıdan bakıldığında yine Batı'nın reddi ve Batı medeniyetinin getirmiş olduğu liberal demokrasi, bireycilik, ateizm ve misyoner yaklaşım, liberal ekonomi ve küreselleşme yerine otokratik devlet, Ortodoksluk, devlet kontrollü ekonomik sistem ve bölgeselleşmenin Avrasyacılık tarafından savunulduğu görülmektedir (Akgül, 2009, s. 25-26).

Avrasyacılık Rus kültürünün ve Avrasya coğrafyasının benzersizliğini ve Batı'nın reddini savunmuştur. Ancak Avrasyacılar kısa sürede Sağcı ve Solcu olarak bölünme yaşamış, Solcu Avrasyacılar hareketin kökeninden koparak Moskova'ya tabi olmuş, Sağcı Avrasyacılar dar alanda faaliyet göstererek güncel siyasetten uzaklaşmış ve Avrasyacılık 30'lu yıllarda yok olmuştur (Dugin, 2017, s. 21). Bunun en önemli nedeni ise Rus Avrasyacılarının, Avrasyacı düşüncenin temelini oluşturan Rusya'nın mekânsal bütünlüğünün korunması düşüncesinin iktidarda bulunan komünistlerce başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş olmasını görmeleri olmuştur (İsmayılov M. , 2011, s. 123). Rus Avrasyacılığının kısa zamanda yok olmasının bir diğer nedeni ise SSCB döneminde Avrasyacı düşüncenin SSCB resmi politikasına aykırı olarak görülmesinden dolayı pek fazla tartışılmamış olmasıdır (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 59).

1.1.2. Avrasyacılığın Türkiye'deki Gelişimi

Avrasyacı düşünceler Türk entelektüelleri arasında Türkçü düşüncelerden doğmuştur ve bu nedenden dolayı Türkçü düşünceler ile Avrasyacı düşünceler iç içedir (İsmayılov M. , 2011, s. 126). Avrasyacı düşüncenin en önemli temsilcileri İsmail Gaspıralı ve Yusuf Akçura'dır.

İsmail Gaspıralı Ortodoks Avrupa'da ve Müslüman Asya'da yaşanan siyasi problemlerin çözümüne gelecekte oluşacak Hıristiyan-Müslüman Rus devleti olacağını savunmaktadır (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s. 38-39). Bu nedenle Gaspıralı Türkler ile

Rusların Avrasya’da beraber var olup olamayacağını sorgulamakta ve bu iki ulusun birlikte var olabileceğini düşünmektedir. (İsmayılov M. , 2011, s. 104) Doğu ile Batı arasında kalmış olan Türk ve Rus ulusları arasında işbirliği Gaspıralı’ya göre zorunludur (İsmayılov M. , 2011, s. 107). Gaspıralı Türklere ayrı adlar verilmesinin Türk milletinin bölünüp parçalanması amacı taşıdığını ve dünyadaki bütün Türklerin birleşmesi gerektiğini savunmuş (Toker, 2001, s. 34) ve “Dilde, fikirde, işte birlik” düsturuyla Türkler arasında ortak bir millet anlayışının oluşmasını sağlamayı amaçlamıştır (Duran, 2011, s.4). Gaspıralı’nın Türkçülük anlayışına göre Türk milletinin eğitimde, ekonomide ve siyasette gelişmesi gerekmektedir ve eğitim gelişimin ilk şartıdır (Duran, 2011, s.97). Gaspıralı’nın Avrasyacı görüşleri daha çok Türk milletinin birleşmesi üzerinde şekillenmiştir. Eğitim Türk milletinin varlığını sürdürebilmesi için gelişmişlik seviyesini arttırması bakımından ve ortak dil ise Türk milletinin birleşmesi açısından önemlidir.

Bir diğer Avrasyacı olan Yusuf Akçura’nın görüşlerinin Türkçü görüşler ile iç içe olduğu görülmektedir. Avrasyacı görüşü Osmanlı topraklarında yaşayan bütün toplulukların Türkleştirilmesini ve birleşmesini savunmaktadır (İsmayılov M. , 2011, s. 114) Millet bilincinin önemli olduğunu savunan Akçura çağdaş bir devletin milli olması gerektiğini savunmaktadır (Duran, 2011, s.134) Akçura’nın Türk milletini öncülleyen ve Türk milletlerinin birleşmesini savunan bir Avrasyacı görüşü bulunmaktadır. Bu durum Rusların Avrasyadaki Türkleri bölme politikaları ile çelişmektedir.

Genel olarak Türkçülük ile bağımlı olan Türk Avrasyacılığı bu nedenden ötürü çok gelişmemiştir. Avrasya toplumlarının Türkçülük etrafında toplanması ya da Rus-Türk birlikteliğinin sağlanması ile Avrasya’da Türklerin varlığının devamlılığının savunulması Türk Avrasyacılığı’nın kendini sınırlandırmasına neden olmuştur. 1923 Türk devrimi yeni bir toplum ve devlet inşa ettiğinden her ne kadar Türkçü düşünceler ile içi içe olsa da Avrasyacılığı da diğer düşünceler gibi tasfiye etmek zorunda kalmıştır (İsmayılov M. , 2011, s. 120). Rus Avrasyacılığı gibi dönemin ülke politikalarına uygun olmayan ve zarar vereceği düşünülen Türk Avrasyacılığının da ömrü bu nedenlerden dolayı uzun olmamıştır.

1.2. NEO AVRASYACILIĞIN RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Çeşitli nedenlerle unutulmuş ve önemini yitiren Avrasyacılık, SSCB'nin dağılmasıyla fikrîsel arayış ortamında yeniden ortaya çıkmıştır. (Akgül, 2009, s. 19) Neo Avrasyacılık olarak şekillenen Avrasyacılığın 1990'lerden sonra SSCB'nin dağılması ile Avrasya ülkelerine Rusya ve Türkiye'nin yaklaşımını içeren en önemli kavram olduğu görülmektedir. Günümüzde her iki ülkenin Avrasya coğrafyasında etkin konumlarını güçlendirmek için dış politikalarını bu kavrama göre şekillendirmektedirler. Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Neo Avrasyacılığın Rusya'daki gelişimi incelenmiş ve dış politikadaki etkilerine değinilmiştir. Daha sonra Neo Avrasyacılığın Türkiye'deki gelişimi incelenmiş ve Türkiye'nin dış politikasını yürütürken zaman zaman Neo Avrasyacılığı eski SSCB ülkelerinden olan Türkî Cumhuriyetler ile bağ kurmada ve son dönemde Avrasya kıtasında etkin dış politika yürütmede nasıl kullanıldığı incelenmiştir.

1.2.1. Neo Avrasyacılık ve Rusya

SSCB'nin dağılması, Rusya'nın milli/medeniyetsel kimliği, ülkenin hangi yönde geliştiği ve bu gelişmede hangi yolların kullanılacağı ile ilgili tartışmaları başlatmış ve bu tartışma ve belirsizlik ortamı Neo-Avrasyacı görüşlerin şekillenmeye başlaması ile sonuçlanmıştır (İmanov, 2008, s. 197-198). Neo-Avrasyacılar klasik Avrasyacılığın görüşlerine sadık kalarak Rusya'nın özgün kimliğini ve jeopolitik konumunu savunmuşlardır (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 60). Bu durum Neo-Avrasyacılığın Rus dış politikasındaki yerine etki etmiş ve yerini belirlemiştir. Çalışmanın bu bölümde Neo-Avrasyacılık düşüncesinin şekillenmesi, ülke içindeki en büyük Neo-Avrasyacılığın savunucusu olan Dugin'in ve önemli Neo-Avrasyacı düşünürlerin görüşleri ile Rusya dışında N. Nazarbayev'in görüşlerine değinilmiştir. Ayrıca Rus dış politikasına Neo-Avrasyacılığın ne kadar yön verdiği ya da aslında Neo-Avrasyacılığın kullanılarak nasıl Rus dış politika kararlarının desteklendiğine de kısaca değinilmiştir.

1.2.1.1. Rus Düşünce ve Siyasi Hayatında Neo-Avrasyacılık

Rus Neo-Avrasyacılığı SSCB'nin dağılmasını takiben Batı karşısında Rusya'nın zayıf konumunun ve Rus kimliğinin yeniden oluşturulması amacıyla Batı yayılmacılığına karşıt olarak konumlanmış ve siyasi gelişmeler sonucunda

Avrasyacılığa nazaran daha çok desteklenmiş olan bir görüştür. (Akgül, 2009, s. 27) ABD ve Avrupa Birliği'nin varlığı Rusya'yı yeniden Asya ülkelerine yönlendirmiştir ve bu yönelim Konstantin Leontiyev'in Rusya'nın dini konumu, Avrupa ve Asya'yı birleştiren jeopolitiği ve çok kültürlü yapısı nedeniyle Asya'da çatışmaları önleyici ve medeniyeti getirici misyonunu savunması ile Lev Gumiley'in etnoloji üzerine yaptığı çalışmalarla Avrasyacıların etnik kökenler üstü bir kimlik oluşturulabileceğini savunması ile görülmüştür (Akgül, 2009, s. 27-28). Neo-Avrasyacılığın üç temel akımı ve düşünürleri sayılacak olursa: Lev Gumilev Etnolojik Akım, Aleksandr Panarin-Kültürel Akım ve Aleksandr Dugin-Jeopolitik akımdır (İsmayılov M. , 2011, s. 148). Bu akımlar haricinde Mikhail L. Titarenko, E. A. Bagramov, R. Vakhitov gibi bilim adamlarının Neo-Avrasyacılık bağlamında çalışmaları mevcuttur (İmanov, 2008, s. 213). Günümüzde Rus dış politikasına Aleksandr Dugin'in görüşleri etki etmektedir. Bu nedenle çalışmada Dugin'in görüşlerine ve dış politikadaki etkinliğine değinilmeden önce Neo-Avrasyacı diğer düşünürlerle değinilmiştir.

Neo-Avrasyacılığın şekillenmesinde incelenecek olan ilk akım Kültürel Akımdır. Kültürel akımın temsilcileri Aleksandr Panarin ve Boris Erasov'dur (İsmayılov M. , 2011, s. 148). Panarin Avrasya'da kurulmuş olan birliğin SSCB'nin dağılması ile bozulmuş olduğunu ve Avrasya'da birliğin Rusya önderliğinde yeniden kurulması gerektiğini savunmaktadır (Tüysüzoğlu, 2013, s. 301). Panarin'in Felsefi boyutlu Küresel Bakışı incelendiğinde Amerika-Batı merkezli küreselleşmenin dünyayı ekolojik, manevi ve kültürel yönden tahrip ettiği bu nedenle Doğu medeniyetlerine ve manevi geleneklere yönelmenin gerekliliği görülmektedir. (İmanov, 2008, s. 214) Panarin'in daha liberal, yenilik yanlısı olmasına rağmen küreselleşme ve Batı karşıtı bir Avrasyacı olduğu görülmektedir. Batı ve Amerika karşıtlığı Panarin'in düşünce yapısında bulunmaktadır. Bununla birlikte demokrasi ve insan haklarına bağlı bir söyleme sahip olması Batı'nın insan haklarını suistimal eden taraf ve baskının kaynağını olduğunu savunması Batı karşıtı duruşunun temelini oluşturmaktadır (Tüfekçi, 2014, s. 208-209). Panarin'e göre Rusya'nın Avrupa sınırlarında Batı tarafından sıkıştırılması ile ortaya çıkan Batı'nın meydan okuması, eski SSCB ülkelerini nüfuzu altına almak isteyen Doğu'nun meydan okuması ve Rusya'nın Uzak Doğu ve Sibirya bölgesine etki etmek isteyen Asya-Pasifik bölgesinin meydan okuması görülmektedir (İmanov, 2008, s. 216). Bu meydan okumalar Rusya'nın dış politikasını etkilemektedir. Avrasya'daki devletlerin etnik milliyetçiliğe göre bölünmemesi ve dil,din,ırk vb farklar gözetilmeden

devletlerin beraber hareket etmesi gerektiğini savunmaktadır. (Tüfekçi, 2014, s. 212) Rusya'nın Avrasya'da bulunan ülkelerden kendini soyutlamadan, ülkeler ile birlikte hareket ederek zaman zaman ittifaklar kurmak Panarin'in Avrasyacı yaklaşımının önemli bir özelliğidir. Bu nedenle Panarin Medeniyetsel olarak Avrasya entegrasyonuna katılımın, Büyük Avrasyacı geleneğin ve Avrasya ortak dilinin oluşturulmasının gerekliliğini, Jeopolitik olarak ise Batı, Doğu ve Asya-Pasifik güç merkezleri arasında güç dengesinin tercih edilmesini ve ittifakların kurulmasının gerekliliğini savunmaktadır (İmanov, 2008, s. 218-219). Panarin'in bütün yaklaşımları incelendiğinde Panarin'in etnik kökenlere göre bölünmek yerine Avrasya'daki ülkelerin Rusya yönetiminde birleşmesi ve Batı başta olmak üzere dışarıdan gelen tehditlere karşı beraber hareket edilmesi gerektiğini savunduğu görülmektedir. Bir diğer düşünür olan Boris Erasov'un Kültürolojik Bakışı incelendiğinde Avrasya halklarının sosyal ve kültürel temaslar sonucunda Avrasya halkları arasında kültürel-tarihsel birlik kurulmuştur ve bunun sonucunda oluşan Avrasya kültürü Batı(Atlantik) kültüründen farklıdır (Musaoğlu, 2008, s. 61-62). Avrasyacılık Erasov'a göre Rusya'nın devletsel ve sosyokültürel birliği ve bütünlüğünün kurulması için oluşturulmaya çalışılan bölgesel bütün kültürel unsurları içine alan sosyokültürel bir yapısı olan medeniyet modelidir. (İmanov, 2008, s. 221-223) Rusya'nın Avrasya'da lider konumunu korumak amacıyla kurmaya çalıştığı birlik ve örgütler Panarin'in Rusya'nın izalasyoncu olunmaması ve ittifaklar kurulması yönündeki düşünceleriyle ve Erasov'un Rusya'nın Avrasya'daki kültürleri birleştirme misyonunun gerçekleştirilmesi ile örtüşmektedir.

Lev Gumilev Türk-Rus sentezi görüşünü geliştirmiş ve böylece Neo-Avrasyacılık için zemin hazırlamıştır. (İsmayılov M. , 2011, s. 131) Bu sentezde Ortodosluk Rus kimliğinin şekillendirmesinde belirleyici bir yere sahip olduğundan Altın Orda Devletinin İslam'ı benimsemesi ile Moğolların etkilerini kaybettiğine değinilmiştir (Tüfekçi, 2014, s.175). Gumilev tarafından Rus kimliğinin çok katmanlılığını içeren Neo-Avrasyacı görüş desteklenmektedir. (İsmayılov M. , 2011, s. 151) Rus kimliğinin çok katmanlılığı Türk-Rus sentezinin bir sonucudur. Türk-Rus sentezi Rus kimliğini oluşturduğu gibi Rus medeniyetini de oluşturmuştur. Türk-Rus sentezinin oluşturduğu medeniyet ve kültürün sürekliliği Gumilev'in savunduğu medeniyetin devletten daha uzun ömürlü olması ve devletten bağımsız olması ile açıklanabileceği gibi bu süreklilik sonucunda kültür Neo-Avrasyacılık bağlamında politığın temelini oluşturmuştur (İsmayılov M. , 2011, s. 153). Avrasya'nın sınırlarının

Sovyetler Birliği'nin sınırları ile örtüştüğünü savunan Gumilev, Batı'nın Rusya için en önemli tehdit olduğunu savunmaktadır. (Tüfekçi, 2014, s.175)

Eduard A. Bagramov'un düşünceleri incelendiğinde SSCB sonrası bütünleşme, eski SSCB ülkeleri arasındaki ilişkiler ve ekonomi üzerinde Neo-Avrasyacılığa vurgu yapıldığı görülmekte ve Bagramov'un Avrasyacılığa İslam ve Hıristiyan dünyalarını birleştirici bir rol yüklemekle birlikte milli kültürlerin Avrasya'yı zenginleştirdiğini düşündüğü görülmektedir (İmanov, 2008, s. 223-224). Bundan da Bagramov'un milli kültürlerin ve farklı dinlerin Avrasya'yı ve Avrasya'daki ülkeleri zenginleştirdiğini ve ülkelerin birbirlerinin gelişmesine katkı sağladıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Rusya'ya bağlılık ve sadakat, Avrasya'da bulunan halkların ulusal kimliklerini geliştirmesi açısından önemlidir (Musaoğlu, 2008, s.71). Bu nedenle Bagramov ülkelerin ekonomik olarak tek bir çatı altında birleşmesinin ve dünya piyasasında var olmasının Avrasya ülkeleri için en iyi seçenek olduğunu savunmaktadır (İmanov, 2008, s. 225). Bagramov'un bu ekonomik yorumu Bağımsız Devletler Topluluğunu ve örgütün ekonomik yapısını destekler niteliktedir. Ülkelerin milli kültürlerinin ve dini farklılıklarının Avrasya'yı güçlendirdiğini ve ekonomik birlikteliğin ülkelerin dünya piyasalarında var olmasının tek şartı olduğunu savunmasından dolayı Bagramov Avrasyacılığınan ülkelerin birlikteliğinin onları daha güçlü kılacağı ve dünya piyasasında yok olmalarını engelleyeceği yorumlanmaktadır. Ekonomik birlikler ve tek ortak kültür ve din yerine farklı kültür ve dinlerin varlığının Avrasya için faydaları Bagramov tarafından savunulmakta ve desteklenmektedir.

Bir diğer Avrasyacı olan Mikhail L. Titarenko Uzakdoğu konusunda dünyanın sayılı uzmanlarından ve Putin tarafından "devlet nişanı" verilmiştir (TASAM, 2008). Titarenko'nun görüşleri Avrasyacılığın dış politika boyutunda ve Çin, Asya-Pasifik ülkeleri özelinde Asya'ya yönelik projelerde şekillenmektedir. (İmanov, 2008, s. 227) Batılılaşma olarak adlandırılan kültürel yayılmanın Çin, Hint ve Rus kültürünün bozulmasına yönelik olduğunu savunmaktadır. Çin Hindistan ve Rusya arasındaki işbirliği üç ülkenin uluslararası ilişkilerinde uyuma neden olacak ve böylece her medeniyetin özgünlüğü desteklenmiş ve güçlenmiş olacaktır Bunun sonucu olarak ülkeler arası diyalogun gelişeceğini, karşılıklı etkileşim, uyum, öğrenme ve ortaklaşa gelişme ilkelerine bağlı medeniyetler arası bir medeniyetin inşa edilmesini savunmaktadır (Titarenko, 2008). Asya-Pasifik ülkeleri içinde yer alan ve Rusya'nın bölgedeki en güçlü rakibi olan Çin Halk Cumhuriyeti ile birlikte Rusya'nın Şanghay

İşbirliği Örgütü'nün içinde yer alması Titarenko'nun Asya pasifik ülkeleri ile Avrasya'da stratejik işbirliği yapılmasına yönelik görüşleri ile örtüşmektedir. Asimile olmadan kültürel özelliklerini koruyarak beraber hareket edecek Rusya Çin ve Hindistan'ın kurduğu medeniyetin ABD tek kutuplu düzenine engel olacağını savunmaktadır (Titarenko, 2008). Çin ile işbirliğine gidilmesinin bir diğer nedeni Rusya'nın Sibirya ve Uzak Doğu bölgeleri ile ilgilidir. Rusya'nın Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerinin Asya ülkeleri için hammadde deposuna dönüşmesinin Rusya için tehlike oluşturacağını savunan Titarenko Asya Ülkeleri'nin kurduğu birlikler ile işbirliğine gidilmesinin olumlu olacağını savunmaktadır. (İmanov, 2008, s. 231) Titarenko'nun Avrasyacılığına baktığımızda asimile olmamak ve milli benliği kaybetmemek için Asya-Pasifik ülkeleri ve Çin ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini görülmektedir.

Bir diğer Neo-Avrasyacı olan Rustem Vakhitov'un görüşleri incelendiğinde etnik yapıyı bölgeselliğe karşı olduğu, ulusal cumhuriyetlerin tasfiye edilmesi ve etnik ayrıma göre bölgesel yapının kurulmasının ileride Rusya için tehlikeli olacağını savunduğu görülmektedir. Bu ayrılıkçı tehlike Rus olmayan azınlıklar içinden gelebileceği gibi daha fazlasını kazanmak isteyen etnik Ruslardan da kaynaklı olabileceğini savunmaktadır. Rusya içindeki ulusal cumhuriyetlerin ayrılıkçılık açısından bir tehlike içermediğini hatta kısıtladığını savunmaktadır (Goble, 2013). Etnik bölünmeye karşı olması ile Dugin'den farklılaştığı görülmektedir.

Siyasi partiler açısından baktığımızda Rusya'daki birçok partinin Avrasyacı görüşü savunduğu görülmektedir. 1994-98'li yıllarda Komünist Parti'sinin, Liberal-Demokrat Parti'sinin ve Bizim Ev Rusya Parti'sinin seçim kampanyalarında ve parti programlarında Avrasyacılık görüşü yerini almıştır (İsmayıl, 2016, s. 129). 2000'li yıllarda ise Avrasya söylemini kullanan Avrasyacı Parti- Rusya Vatanseverler Birliği Parti'si ile Avrasya Birliği Parti'si kurulmuştur (İmanov, 2008, s. 241). Avrasyacı görüşlerin parti politikalarındaki varlığı Neo-Avrasyacılığın Rus dış politikasında yer bulduğunun ve daha etkin kullanılacağına işaret etmektedir.

Neo-Avrasyacı görüş Putin'in iktidara gelmesinin ardından Rus iç ve dış politikalarında meydana gelen radikal gelişmeleri etkilemiştir. (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 61) Putin dönemi dış politikaya yön veren, dış politika kararlarını temellendirmede kullanılan Neo-Avrasyacılığın Rusya'daki en etkili ismi Aleksandr Dugin'dir. Yürütme ve yargıdan çok sayıda üst düzey temsilciyi içeren Uluslararası

Avrasya Hareketi ve Avrasyacılığın siyasi hayata girişini sağlayan siyasi parti Dugin tarafından kurulmuştur (Kaya, 2013, s. 156-157) Rus dış politikasında görüşleri en çok yer bulan ve etkin bir yere sahip olan Aleksandr Dugin'dir. Avrasyacılığın devleti öncülemesi ve Dugin'in Avrasyacı görüşlerinin geleneksel milliyetçiliğe alternatif oluşturması Kremlin'in otoriter ve Batı karşıtı politikalarını Avrasyacılık bağlamında temellendirmesine neden olmuştur. (Kaya, 2013, s. 156-157) Dugin'in görüşleri incelendiğinde karşımıza ilk önce Batı kavramı çıkmaktadır. Dugin'in Neo-Avrasyacılığında Batı'nın inkârı vardır ancak Batı, Avrasyacılıkta olduğu gibi Avrupa merkezli değil ABD'dir ve Avrasyacılıkta soyutlanması gereken bazı Avrupa ülkeleri müttefik olarak sayılmıştır (İsmayılov M. , 2011, s. 205). Dugin Batı'nın liderliğinin Avrupa'dan ABD'ye kaydığı ve deniz gücünü temsil eden Batı'nın stratejik, ekonomik, ideolojik ve kültürel olarak en üst seviyede boyut kazanması ABD ve NATO olduğunu bunun sonucunda ABD'nin Atlantikçiliğin merkezi olduğunu savunmuştur (Dugin, 2016, s. 193-194). Avrasyacılığın, Atlantikçiliğin dünya çapında kabul edilmesi ve tek tip uygarlığın varlığına karşı durduğunu bütün uygarlıkları kabul ettiğini ve koruduğunu savunan Dugin (Dugin, 2017, s. 51) Rusya'nın Batı liberalliğinin yayılmasına karşı engel olduğunu belirtmektedir (Dugin, 2016, s. 36). Son dönemde Kafkasya ve eski Sovyet bölgesinde meydana gelen gelişmeler ya da Rusya'nın bu bölgeler için almış olduğu dış politika kararları incelendiğinde karşımıza Atlantikçi-Avrasyacı, kıta-okyanus çatışmaları ile açıklanabilecek olaylar çıkmaktadır. (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 61) Bunun Atlantikçi Bloğa karşı Avrasyacı Bloğun varlığı ile açıklayabiliriz. Atlantikçi bloğun varlığı ve genişlemesinin (NATO genişlemesi) bloğa katılan ülkelerin bağımsızlık, ekonomik, askeri ve kültürel bağımsızlıklarını devam ettirme amacı içermesi ve blok seçiminin ülkeler için kültürel, dini ve geleneklerine yakınlık açısından yapılmasının doğallığını savunan Dugin, buna karşı Avrasya bloğunun (Avrasya Birliği'nin) eski birlik cumhuriyetlerini, bazı Doğu Avrupa ülkelerini ve çeşitli Asya ülkelerini içerecek şekilde kurulmasının doğal olduğunu belirtmektedir (Dugin, 2016, s. 324). Bu bloklar Kara ve Deniz güçlerini temsil etmektedir. Dugin Kara'nın temsil ettiği Doğu ile Deniz'in temsil ettiği Batı arasında medeniyetler çatışması olduğunu savunmaktadır (İşyar, 2013, s.120). Bu da Neo-Avrasyacılık bağlamında Rusya'nın bölge ülkeleri ile kurmak istediği birliklerin aslında ülkelerin Atlantikçiliğe karşı Rusya tarafından kullanılabileceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak Rus Neo-Avrasyacıları etnik kökenlerin varlığını ve bu etnik kökenlerin asimile edilmeden korunması ve Neo-Avrasyacıların genel yaklaşımının Avrasya’da yaşayan bütün kültürlerin Rusya’nın önderliğinde birleşmesini gerekliliğini savunmuşlardır. Amerika özelinde Batı karşıtlığı ve Atlantikçi yayılcılığa ve küreselleşmeye karşı Avrasya’da birlik kurulmasının gerekliliğini ve bunun da Avrasya’daki bütün etnik yapıların Rusya çatısı altında birleşmesi ile mümkün olacağını savunulmuştur. Tarihsel süreçte Rusya yönetimi altında Rusya ile beraber yaşamış etnik olarak Rusya’dan farklı olan ülkeler Rusya’nın gelecekte var olması ve Batı’nın Avrasya coğrafyasına etki etmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle ülkeler ile işbirliği Batı’nın soyutlanması ve Avrasya coğrafyasına müdahalesinin önlenmesinde önemli bir nokta olmuştur. Rusya’nın hakim devlet ve başat güç konumunu koruması açısından özellikle SSCB’nin dağılması sonrasında Avrasya coğrafyasında meydana gelen güç boşluğu nedeniyle Avrasyacılık önemli bir konuma sahiptir ve Rusya Avrasyacı görüşleri dış politikasında kullanarak Avrasya coğrafyasına hakim olmaya çalışmaktadır. Neo-Avrasyacılık, Avrasyacılığa göre daha ılımlı ve yapıcı bir yapıya sahip olması, etnik kültürlerin asimilasyonu değil birlikte var olması gerektiğini savunması ve diğer dinlerin varlığını kabul etmesi ve desteklemesi nedeniyle Rusya’nın Avrasya’da kurmak istediği birlikler ve işbirlikleri bakımından dayanak noktasını oluşturmaktadır. Avrasya’daki ülkeler açısından bakıldığında Neo-Avrasyacı yaklaşım daha kolay kabullenilmektedir.

1.2.1.2. Nazarbayev ve Neo-Avrasyacılık

Rusya’da Neo-Avrasyacılığı savunucuları ve görüşlerine yukarıda ki bölümde değinilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Avrasyacılığın Rusya dışında savunucusu Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev’in görüşlerine değinilmiştir. Nazarbayev’in Avrasyacılığı hem Türk dünyasıyla yakınlaşmayı hem de Rusya ile birleşmeyi içermektedir. (Dugin, 2017, s. 37) Nazarbayev’e göre Avrasyacılık, ne küreselleşmeden vazgeçilmesi ne de tek kutuplu küreselleşmenin kabul edilmesidir. Birbirine tarihi ve kültürel olarak yakın olan milletlerin birliktelik içinde ortak medeniyet seviyesine çıkarak küreselleşmeye uyum sağlayacaktır. (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s. 88) Nazarbayev milletlerin birliktelik içinde hareket etmeleri düşüncesi ile Avrasya Birliği Projesi ve Türk Konseyi Projesini teklif etmiş (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s. 89) ve Avrasyacı görüşünü gerçekleştirmeye çalışmıştır. Nazarbayev Avrasya Birliği’nin içinde Türkiye’nin de var olması gerektiğini

savunmaktadır. (Akgül, 2009, s. 13) Emperyalist değil bütünleştirici ve etnik kökenli anlaşmazlıklara çözüm olacak olan Nazarbayev'in önerisi Avrasya Devletler Birliği (Avrasya Birliği) hem ülkelerin ekonomik açıdan bütünleşmesini sağlaması (Akgül, 2009, s. 43-44)hem de Rusya'nın çıkarları ile örtüşmesi nedeniyle Rusya tarafından desteklenmiştir. Daha çok birleşmeci ve eski SSCB ülkelerinin ekonomik olarak birlikte hareket etmelerini savunan Nazarbayev'in görüşleri Rus dış politikası ile uyumlu olmuş ve Rusya tarafından desteklenmiştir. Rus Neo-Avrasyacı Bagramov, Nazarbayev'in ekonomik bütünleşmeyi içeren Avrasya Birliği projesine daha yakın durması (İmanov, 2008, s. 226) Nazarbayev'in görüşlerinin Rus düşünürler tarafından desteklendiğine örnek olmaktadır. Nazarbayev'in ekonomik birlik görüşlerinin Rusya tarafından benimsendiğinin bir diğer kanıtı Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Ortak Ekonomik Alan örgütlerinin V. Putin'in iktidara gelmesi ile 2000'li yılların başında kurulmasıdır (İmanov, 2008, s. 253).

1.2.2. Neo Avrasyacılık ve Türkiye

Türkiye'de Neo-Avrasyacılık Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkmış ve uluslararası sistemdeki yeni dinamiklerin Türkiye'yi etkilemesine göre şekillenmiştir. (İsmayılov M. , 2011, s. 275)Türkiye'nin Avrasya bölgesine yönelmesinin ve Türkiye'de Avrasyacılık söylemlerinin artış göstermesinin üç temel nedeni vardır. Bunlardan ilki SSCB'nin dağılmasından sonra Türk Cumhuriyetlerin Türkiye'nin ilgi alanına girmesidir. Zengin yeraltı kaynakları ve kültürel bağlar nedeniyle ikili ilişkilerde artış olmuştur. (İmanov, 2008, s. 292) İkinci neden tek dış politika hedefi haline gelmiş olan ve tek boyutlu dış politikaya neden olan AB üyeliği hedefinden uzaklaşılmasının gerekliliğinin anlaşılmasıdır (Tüysüzoğlu, 2013, s. 304). Son olarak Türkiye'nin iç dinamikleri, ekonomik ve küresel durumu da Avrasyacılığa yönelmesine neden olmuştur. (İsmayılov M. , 2011, s. 276) Bu nedenlere bakıldığında Türk Avrasyacılığı Rus Avrasyacılığında ki gibi derinlemesine bir teorik kurgulama içermediği gibi güncel dünya denge ve politikalarına ve Türkiye'nin Avrasya coğrafyasında gerçekleşen olayların özelliklerine göre tepki vermesine göre şekillendiği görülmektedir. (İsmayılov M. , 2011, s. 279)

Türk Avrasyacılığı daha çok siyasi görüşlerin Avrasyacılığı yorumlaması şeklinde gerçekleşmektedir ve üç farklı yönelim içermektedir. Bu üç yönelimden ilki global düzene ve küreselleşmeye karşıt olmayan, onunla uyum içinde Türkiye'yi

bölgede merkeze yerleştiren Avrasyacılıktır. İkinci olarak Türk etnik unsurlarını içeren coğrafyalara yönelik farklı entegrasyon projeleri üretmeyi amaçlayan Avrasyacılıktır. Üçüncüsü ise dünyayı ABD ve diğerleri olarak gören Avrasyacılıktır. (İsmayılov M. , 2011, s. 279-280) İlk yönelimin Rus Avrasyacılığının küreselleşmeye karşı olması durumuyla çeliştiği için Rus ve Türk Neo-Avrasyacılığının ayrıldığı nokta olarak göze çarpmaktadır. İkinci yönelimin de Türkiye'yi merkeze koyması bakımından Rusya'nın tehdit algısını arttırdığı ve Türk Avrasyacılığına mesafeli durulmasına sebep olduğu görülmektedir. Üçüncü yaklaşımda ABD'nin diğer devletlerden ayrılması Rus Avrasyacılığı ile örtüşmektedir.

Siyasi görüşler ile sınırlı kalan Türk Avrasyacılığının Rus Avrasyacılığı gibi tam bir görüş birliği içermediği, siyasi ve coğrafi olarak sınırlarının net olmadığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak bu siyasi görüşleri Muhafazakar, Milliyetçi ve Sosyalist görüş olarak üçlü bir şekilde sınıflandıracak olursak; Muhafazakar görüşün Rusya ve Türk Cumhuriyetlerinde eğitim kurumları, vakıflar ve basın-yayın kuruluşları kurarak Türk-İslam sentezi bağlamında kültürel ve ekonomik ilişkileri arttırılması gerektiğini savunduğu, Milliyetçi görüşün dinden önce Türklük temelinde bir birliktelik öngördüğü, Sosyalist görüşün ise Avrasya kavramını Atatürkçü düşünce ile ele aldığı ve Sosyalist görüşe de yer verdiği görülmektedir. (Akgül, 2009, s. 163-165) Siyasi görüşlere göre şekillenen Türk Neo- Avrasyacılığı incelenirken zaman zaman karşımıza Rus Neo-Avrasyacılığı ile çeliştiği ve Rus Avrasyacılarının Türkiye'ye karşı çekimser davranmalarına sebep olan düşüncelere de rastlanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde kısaca değinilecek olan bu siyasi görüşlerin Rus Avrasyacıları bakımından nasıl değerlendirildiğine de kısaca değinilecektir.

Ulusal-Solcu Avrasya görüşü Avrasya kavramını, ulusalcı, solcu, neo-Kemalist ve Bolşevik S. Galiyevci unsurlar ile doldurmaktadır ve Türkiye'nin Avrasya ülkeleri için model ülke konumunu savunmaktadır (İmanov, 2008, s. 307). Bu görüşe mensup olan Hakan Reyhan ve Anıl Çeçen'in görüşleri incelendiğinde Avrasya'da yerelciliğe karşı ulusal devletlerin kurulmasını savundukları, Türkiye merkezli veya Türkiye'yi örnek alan ulus devletlerin Avrasya'da kurulması gerektiğini böylece emperyalistlere karşı Avrasya'daki devletlerin varlıklarını sürdüreceklerini savundukları görülmektedir (Öğüt, 1999). Anıl Çeçen Avrasya bölgesinin özelliklerini; bölgede Türkçenin yaygın olması, Türk devlet ve Türk asıllı toplulukların fazla olması, İslam dininin yaygın olması şeklinde sayarken Türk ve İslam asıllı olmayan devletlerin olduğunu da

belirtmiştir (Özder, 2013, s.71). Türk millet ve dilinin Avrasya’da yaygın bir konuma sahip olması, Avrasya’da Türkiye’nin merkez ülke konumunda olmasına temel hazırlamaktadır Türkiye’yi merkez konuma koymaları Rusya’nın Türkiye’ye karşı kendisini konumlandırmasına ve Türk Neo Avrasyacılığına şüpheyle yakalaşması ile sonuçlandırmıştır. Bu şüpheli yaklaşımın nedeni Rusya Avrasya’da merkez konuma kendisini konumlandırmasıdır.

Milliyetçi camianın Avrasyacılığı ise genel olarak bakıldığında bu siyasi yapının Avrasya kavramı Türklerin etrafında şekillenmekte ve Türkiye’nin jeopolitik olarak belirleyici ve merkezi bir konuma sahip olduğu savunulmaktadır. (İmanov, 2008, s. 327) Milliyetçi entelektüellerden olan Namık Kemal Zeybek milli çıkarların öne çıkartılmasını, Türk Cumhuriyetleriyle birleşmeye yakın ilişkiler kurulmasını, Asya’ya açılmasını bunu yaparken de Rus Avrasyacılığı kullanılmamasını ve Türkiye’nin dünya dengelerini düzenleyen ülkelerden olması gerektiğini savunmaktadır (Zeybek, 2015). Bir diğer Milliyetçi Avrasyacı olan Özcan Yeniçeri Türkiye’nin jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel olarak vazgeçilmez bir ülke olduğunu ve bölgede Atlantikçi görüşleri savunmadan kendi çıkarlarını koruması durumunda Avrasya ittifakının kurulmasını sağlayacağını ya da kurulmasında rol oynayabileceğini ifade etmiştir (Yeniçeri, 2008). Uluslararası iş birliği için çıkar ortaklığının olması gerektiğini savunan Suat İlhan birlik kurulması için coğrafi bütünlük ve ortak kültürün bulunması gerekliliğini belirtmektedir. Ortak kültüre sahip Türkiye ve Avrasya’daki Türk devletleri açısından Türk Dünyası birliğinin kurulmasının böyle bir birliğe üye ülkeler için ekonomik, politik ve askeri eksikliklerinin karşılıklı doldurulması açısından yararlı ve çıkarları açısından zorunlu bir seçenek olduğunu savunmaktadır (İlhan, 2006). Ahat Andiçan’a göre Türkiye ve Türk Dünyası’nın çıkarlarına göre şekillendirilmiş uzun dönemli politikalar oluşturulmalıdır. Ayrıca Andiçan, Türki Cumhuriyetlere yönelik çalışmaların ekonomik ve siyasi olarak bu cumhuriyetlerin devletler topluluğuna dönüşmesine yönelik olmasını savunmaktadır (İmanov, 2008, s. 326). Milliyetçi görüşlere göre Türkiye’nin Avrasya’da kurulacak birliğin merkezi konumunda olması Rus Neo Avrasyacılarının görüşleri ile çatışmakta ve Rusya için Türk Neo Avrasyacılığının varlığını tehlikeli ve Rusya’nın karşısında bir konuma getirmektedir.

Rus Neo Avrasyacılar ile diğer Türk Neo Avrasyacı görüş düşünürlerine kıyasla ikili ilişkileri fazla olan Doğu Perinçek incelendiğinde Doğu Perinçek’in Avrasya Seçeneği görüşünde Avrasya kavramı sol, neo-Kemalist ve ulusalcı çizgilerin

kesiştiği bir zeminde olduğu görülmektedir (İmanov, 2008, s. 308). Mehmet Perinçek Avrasyacılığın küreselleşmeye ve ortak düşmana karşı devleti korumak için ittifaklar kurulması olduğunu savunmaktadır. Avrasya programını kurarken Avrasya'daki bütün milli glerin küreselleşmeye karşı birleşmesi, ekonomik ve kültürel açıdan işbirliği içinde olması, Avrasya'yı bölmek için uğraşan ülkelere karşı birleşilmesi, ABD'nin asıl tehdit olması nedeniyle ona karşı ülkelerin birlik olunması gerektiğine ve Avrasya'daki ülkeler arası sorunların barış içinde çözülmesi gerektiğine değinmiştir (Perinçek, 2016, s.62-68). Perinçek'in Avrasyacılığından anlaşılabileceği üzere Rus Neo-Avrasyacıların da savunduğu Atlantikilik karşıtlığı bulunmaktadır. Atlantikçi görüşün soyutlanması ve ona karşı birleşilmesi hem Rus hem de Türk-Neo Avrasyacılığında bulunmaktadır.

SSCB'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan Türk Neo Avrasyacılığının izleri siyasette ve dolayısıyla Türkiye dış politikasında da yerini almıştır. Türk Neo Avrasyacılığının dış politikada ilk uygulaması dönemin Cumhurbaşkanı Turgut zal ve Başbakanı Süleyman Demirel'in döneminde olmuştur. SSCB'nin dağılmasını takiben Asya'da ki Trk Cumhuriyetler üzerinde oluşan etki boşluğu birçok ülkenin olduğu kadar Türkiye'nin de ilgisini çekmiş ve bundan dolayı Türkiye'nin bölgeye olan ilgisi artmıştır. Türk Dünyası söylemleri, Avrasyacı görüşler ve Orta Asya'da oluşmuş olan boşluğu doldurmak amacıyla kurgulanan dönemin dış politikası siyasal/ekonomik dayanağı olmamasından ve plansız bir Şekilde Orta Asya ülkelerine yaklaşılmasından dolayı bu ülkeler ile sorun yaşanmasına neden olmuştur (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s.239). Bu sorunlara ilaveten dönemin iç siyasi istikrarsızlığı ve ekonomik krizleri dış politikada Avrasya'ya olan ilginin azalmasına ve Neo Avrasyacı düşüncelerin dış politika aracı olmaktan çıkmasına neden olmuştur. Turgut zal'ın "21. Yüzyıl Türk yüzyılı olacaktır" ve Süleyman Demirel'in kullandığı "Adriyatik Denizinden Çin Seddine kadar Türk Dünyası" söylemleri Rusya tarafından Türk Neo Avrasyacılığına olumsuz bakılması ile sonuçlanmıştır (Musaoğlu, 2008, s. 79-80). Neo Avrasyacı söylemler 2002 yılında iktidara gelen AKP ile yeniden Türk dış politikasında yerini bulmuştur. Coğrafya, tarih, kültür ve din gibi ortak alanlara dayalı Avrasya ve Ortadoğuyu içine alan bir medeniyet ortaklığı hedef ortaklığı olarak gösterilmeye başlanmıştır (Tüysüzoğlu, 2013, s. 307) Ahmet Davutoğlu'nun söylemleri incelendiğinde Türkiye'nin yakın coğrafyalarda olmalarından dolayı Avrasya'daki ülkelerin sorunları ile ilgilenme yönünde dış politikasını Őekillendirdiđini ve Türkiye'nin bir çok önemli bölge açısından bakıldığında merkezi konuma sahip bir ülke

olduğunu savunduğu görülmektedir (Tüfekçi, 2014, s. 211-213). Bu da Türkiye'nin Avrasya'daki varlığını Türkiye açısından meşrulaştırmaktadır. Suriye iç savaşı, İran nükleer programı, Irak ve Filistin ile ilgili bölgesel gerginliğin arttığı, Karadeniz Havzası'na ilişkin büyük projelerin gündemde olması Türk hükümeti açısından bölgesel etkinliği devam ettirebilecek dış politikaya odaklanmasına neden olmuştur (Tüysüzoğlu, 2013, s. 305). Bu durum Neo-Avrasyacı söylemlerin Türk dış politikasında daha çok yer almasına neden olmuştur.

Türk Neo-Avrasyacı görüşler incelendiğinde Batıcı düşüncenin tamamen yadsınmadığı ancak Atlantikçi yayılcılığa karşı Avrasya'da birlik olunması gerekliliğinin savunulduğu görülmüştür. Avrasya birliği için ülkelerin Türkiye'yi model almaları ve Türkiye merkezli bir Avrasya birliğini varlığı savunulmuştur. Türk kültürünü öncülleyen, Türk etnik unsurlarını Avrasya kavramının kurucu unsuru olarak gören Türk Avrasyacılığına, Rus Avrasyacılığı tarafından şüphe ile yaklaşılmasına neden olmuştur. Atlantikçiliğe karşı olan tutumlarından dolayı Rus Neo-Avrasyacılığıyla Türk Neo-Avrasyacılığı örtüşmüştür ancak Batılı unsurları içinde bulunduran bir ülke olması ve Türkiye merkezli ve sadece Türk devlet modelini içeren Avrasya düşüncesinin varlığı Rus Neo-Avrasyacılarının Türk Neo-Avrasyacılığına mesafeli yaklaşımı ile sonuçlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

NEO AVRASYACILIK VE PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI

2.1. BİRLİKLER VE ÖRGÜTLER

SSCB'nin dağılması ile Rusya batı ve uluslararası sistem ile ekonomik bütünleşme (neoliberal politikalar) ve siyasal yakınlaşma yanlısı politikaya yönelmiştir. Yeni Batıcılık bağlamında şekillenen bu politikalar Boris Yeltsin ve ekibi tarafından benimsenmiştir (Bilgiç, 2016. s.2). Yeni batıcıların batı ile bütünleşme politikaları başarılı olamamış, ekonomi reformları ekonomideki liberal/demokrat altyapı eksikliği nedeniyle ekonomiyi olumsuz etkilenmiştir. Ekonominin olumsuz etkilenmesine ilaveten batıdan beklenen ekonomik yardım alınamamış olması gibi nedenler ile NATO'nun doğu yönlü genişlemesi kaynaklı nedenler Yeni Batıcılığa karşı tepkinin ve Neo Avrasyacı hareketin Rus Dış politikasında ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sönmez, 2010, s. 78). 1995 yılında “yakın çevre doktrini” ile Rusya'nın nüfuz alanını belirlemiştir (Bilgiç, 2016, s.7). Yakın çevre doktrini Neo Avrasyacılığın Rus dış politikasını etkilemeye başladığının ilk göstergelerindendir. Nihayetinde Atlantikçi Yeni Batıcı yaklaşım Primakov Başkanlığı döneminde dış politika aracı olmaktan çıkmıştır (Yılmaz S., 2015, s.115).

Dağılmanın ardından yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle dünya siyasetinde etkili olamayan Rusya 2000'li yıllardan itibaren Putin iktidarı ile batı yanlı politikalarından uzaklaşmış ve ekonomiye devlet müdahalesini arttırmış böylece Rusya'nın toparlanma ve gelişmesi sağlanmıştır (Bilgiç, 2016, s.7). Rusya Federasyonu'nun dış politikası son yıllarda NATO ve AB genişlemelerinden etkilenmiş ve yakın çevre ülkelerine yönelik genişlemeyi engellemek için Rusya'nın ekonomik ve askeri caydırıcı önlemler almasına neden olmuştur. SSCB ardılı ülkeleri etki alanında tutabilmek ve bölgede başat güç konumunu güçlendirebilmek için Rusya eski SSCB ülkelerini içeren topluluk kurma ve bu topluluklar aracılığıyla ülkelerin siyasi kararlarını etkilemek ya da kendi menfaatleri yönünde sınırlamak istemektedir.

Enerji temini ve pazarı bölgedeki rekabetin kaynağı durumundadır ve Rusya enerji tedarikçiliğindeki tekeli en önemli gelir kaynağı ve başat güç konumunu sağlamlaştıran durumundan ötürü kaybetmek istememektedir. Enerji tedarikçiliğinde

Rusya'yı içermeyen projelerin gerçekleşmemesi için Rusya diğer enerji tedarikçisi ülkeleri etki alanında tutmaya çalışmaktadır. Eski SSCB ülkelerinin, bağımsızlıklarına ve siyasi kararlarına müdahale edilmesine Rusya özelinde düşünüldüğünde ülkelerde SSCB dönemine dönüş gibi algılamaktadır. Bu düşüncenin önüne geçebilmek ve diğer ülkelerin egemenliklerine müdahale etmeden onları etki alanlarında tutabilmek Neo Avrasyacılık kavramı bağlamında çoğu Rusya'nın önderliğinde birlikler kurulmuş ve anlaşmalar yapılmıştır.

Rusya açısından ülkeleri etkisi altında tutma amacı taşıyan birlik ve anlaşmaların eski SSCB ülkeleri açısından değerlendirmek gerekirse SSCB'nin dağılması ile eski komünist devletler güvenliklerini ve ekonomik kalkınmalarını sağlamak için ikili ve çok taraflı ortaklıklara yönelmiş oldukları görülmüştür. (Alkan, 2006, s. 7). Bölgede örgüt ve birliklerin kurulması için Rusya ve SSCB ardılı ülkeler açısından gerekli altyapının mevcut olduğu görülmektedir. Bu alt yapıyı incelenecek olursa; ilk olarak bölgenin Rusya sınırına yakın olması göze çarpmaktadır, ikinci olarak Rusya ve bölge ülkelerin ortak tarihsel gelişimi, sosyal ve siyasi süreç benzerliği bulunmaktadır, üçüncü olarak SSCB dönemi ekonomik sisteminin devamı olarak Rusya ve eski Sovyet ülkeleri ile ekonomik ilişkiler devam etmektedir, dördüncü olarak yakın çevre ülkelerinde Rus kökenli nüfusun varlığının bulunmasıdır, beşinci olarak, Rusya hem ekonomik hem de askeri olarak bölgede büyük bir güce sahip olması görülmektedir (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 58). Bölge ülkelerinin birlik ve örgütlerin kurulmasına yönelimleri, mevcut altyapının varlığı, Rusya'nın SSCB sonrasında Avrasya'daki başat güç konumunu korumak ve yakın çevresindeki ülkeleri etki alanında tutma isteği Rusya'yı çeşitli birliklerin kurulması için öncülük etmeye yöneltmiştir. Bu bölümde ilk olarak SSCB'nin dağılmasının hemen ardından kurulan Neo Avrasyacı düşüncenin ilk göstergesi olan Bağımsız Devletler Topluluğu ve incelenmiştir. Daha sonra Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Avrasya Ekonomik Birliği Neo Avrasyacılık ve Rusya'nın mevcut tehdit algıları bağlamında incelenmiştir. İncelemede örgütlerin etkinliği, Neo Avrasyacılık kapsamı ve Rusya'nın tehdit algısının etkilerine değinilmiştir.

2.1.1. Bağımsız Devletler Topluluğu

Özder'in (2013, s.72) "*Avrasya dünya GSMH'sinin %60'ına ve dünyanın bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahiptir*" ifadesi ile vurguladığı üzere Avrasya

uluslararası ilişkilerde söz sahibi olmak için önemli bir konuma sahiptir. SSCB'nin dağılmasından sonra birçok stratejik bölge üzerindeki kontrolünü kaybeden Rusya siyasi, ekonomik ve askeri olarak kendisini yenilemeye (Polat, 2017, s. 52) ve SSCB zamanındaki gücünü tekrar kazanmaya çalışmıştır. SSCB'nin dağılması ile Avrasya'da oluşan güç boşluğu ve Rusya'nın Avrasya üzerindeki kontrol gücünü kaybetmiş olması Rusya'yı, Eski SSCB ülkeleri ve dolayısıyla Avrasya üzerindeki kontrolünü yeniden sağlayabilmek için Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulmasına öncülük etmeye yöneltmiştir. Dugin'e göre eski SSCB bölgesinde yer alan ülkelerin yeniden birlik içinde olması önemlidir ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) bu birleşmenin jeopolitik araçlarından biridir (İsmayılov M. , 2011, s. 202).

1991 yılında Rusya öncülüğünde Rusya, Ukrayna ve Belarus arasında imzalanan anlaşma ile kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Rusya'nın bölgedeki başat güç olma çalışmalarının ilk örneğidir (Polat, 2017, s. 52). Ukrayna, Belarus, Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan ve Gürcistan BDT'nin üye devletleridir ancak Türkmenistan 2005 yılında tam üyelikten çıkmış, gözlemci üye olmuş ve Gürcistan, Rusya ile yaşadığı savaş sonrası 2009 yılında üyelikten ayrılmıştır (Arslan, 2017). 2000 yılında Putin tarafından bizzat belirlenen Rusya Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Doktrini'ne göre ekonomik çıkar ve araçlar dış politikanın önceliği olacağı ve BDT ülkeleri ile olan ilişkilerin ulusal güvenliğin garantisi olduğu ve yeniden belirlenmesi gerektiğine değinilmiştir (Yılmaz S., 2015, s.115-116). Ancak BDT çerçevesinde bir entegrasyon süreci sürekli sekteye uğramaktadır (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 61). SSCB'nin dağılmasının hemen ardından kurulan BDT'nin günümüzde tam bir bütünleşmeye ulaşamaması Rusya için bölgeyi kontrolü altında tutması açısından olumsuz bir durum olmasına rağmen bütünleşmenin tam olarak sağlanamamasının nedenleri genel olarak Rusya'nın dış politikasında yattığı görülmektedir. Bu nedenleri inceleyecek olursak Rusya'nın üye ülkelerin topraklarına yapmış olduğu müdahaleler ile üye ülkelerin SSCB dönemine dönüleceği kaygısı ve üye ülkelerin ikili olarak sınır anlaşmazlıklarının varlığı olduğu görülmektedir. 2000 yılı Rusya Askeri Doktrini açısından bakıldığında Rusya'nın askeri güvenliğinin devamlılığı için BDT üye devletler ile etkin işbirliği sağlanmalıdır. (Sapmaz, 2018, s. 104) Etkin işbirliğinin sağlanması istemi BDT'nin ve BDT aracılığıyla üye ülkeler ile olan ikili ilişkilerin Rusya açısından önemini arttırmaktadır. Karadeniz Rusya için "doğal güvenlik bölgesi"dir ve bu nedenden ötürü BDT'ye üye

olan ülkelerden Karadeniz Bölgesi devletleri ile olan ilişkilerinin önemi her geçen gün artmaktadır. Ancak BDT'nin etkin olmaması ve Karadeniz'in her geçen gün artan önemi nedeniyle Rusya bölgede çatışmaları kullanarak ve bölge devletleri ile ikili işbirliğine giderek Karadeniz Bölgesi'nde etkinliğini korumaya yönelmiştir. (Canar, 2013, s. 222) Neo-Avrasyacılık bağlamında bakıldığında Karadeniz Bölgesinde Batı'nın varlığının engellenmesi için BDT'nin kullanılması 2000 yılı Rusya Askeri Doktrinde belirtildiği gibi önemlidir ancak BDT'nin etkin olmaması Putin yönetimini bölgede çatışmaları destekleyici, ülkeleri dengesizleştirme ve böylece bölge ülkeleri ülke bazında kontrol altında tutulmasını sağlayan dış politikalar üretmeye yöneltmiştir.

Putin döneminde BDT'ye Karadeniz Bölgesi'nde alternatif olarak kurulmuş olan GUAM Rusya'yı içermemesi bakımından önemlidir. Temelleri 1996 yılına dayanan GUUAM 2001 yılında Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova ve Özbekistan tarafından GUUAM şartının kabulü ile ülkeler arasında işbirliğini arttırmak amacıyla kurulmuş daha sonra 2005 yılında Özbekistan'ın ayrılması ile GUAM olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı GUAM-DEKÖ, 2019). Daha sonra örgüt Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından 2006 yılında GUAM-Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü olarak uluslararası örgüt oluşturulmuştur. (Canar, 2013, s. 135) Karadeniz Bölgesi'ne sınırı ve Batı yanlı yönetimleri olan ülkeler tarafından oluşturulması Rusya tarafından GUAM'ın hem BDT'ye hem de Rusya'nın Karadeniz Bölgesi'ndeki başat güç konumuna karşı tehdit oluşturacağı düşünülmüştür. ABD, Karadeniz Bölgesi kapsamında Gürcistan ve Ukrayna'da yaşanan ve Batı yanlısı iktidarların yönetime gelmesi ile sonuçlanan "renkli devrimler" ile GUAM'ın kurulmasını desteklemiştir. (Canar, 2013, s. 219) Bu da Rusya'nın bölgedeki tehdit algılarını haklı olarak arttırmıştır. GUAM'ın varlığı BDT'ye üye olan Karadeniz Bölgesi ülkelerinin Batı'ya kayması ve Rusya'nın Karadeniz'deki konumunu tehdit edici sonuçlar doğuracaktır. Neo-Avrasyacılık bağlamında GUAM'ın varlığı Rusya için Batı'nın soyutlanmasına tehdit oluşturmaktadır çünkü GUAM hem Batı tarafından desteklenmekte hem de GUAM üyesi ülkelerin Batı yanlısı iktidarlarının varlığı söz konusudur ki bu durum Karadeniz bölgesinde dolaylı olarak Batı'nın varlığı ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle Rusya, GUAM'ın işlevsizleştirilmesi ve ülkelerin tekrar BDT ile işbirliğine yönelmesi için çalışmıştır.

Rusya GUAM'ın etkinliğini ve varlığını yok etmeyi de içeren Karadeniz Bölgesi'ndeki ülkeleri etki alanında tutma çabası Gürcistan ve Ukrayna ile yaşadığı

sorunlar ile sonuçlanmış ve BDT'nin bütünlüğü zarar görmüştür. Rusya'nın, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanınması (Canar, 2013, s. 217), 2014 yılında Kırım'da ayrılıkçıları desteklemesi ve Kırım parlamentosunun Ukrayna'dan ayrılma ve Rusya'ya bağlanma kararlarını kabul ederek Kırım'ı ilhak etmesi, Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçıları desteklemesi BDT üye ülkelerine Batı'nın doğu yönlü genişlemesine ya da ülkelerin Batı yönlü politikaları desteklemesine karşı Rusya'nın askeri dış politika araçlarını kullanabileceğini göstermiştir. Ancak Nitekim yukarıda da belirtildiği gibi Gürcistan BDT'den ayrılmıştır. Rusya eski SSCB ülkelerini etkisi altında tutmak ve bölgedeki askeri varlığını korumak için kurulmasına öncülük ettiği BDT'den umduğu sonucu alamamıştır (Canar, 2013, s. 175).

Neo-Avrasyacılık açısından bakıldığında BDT'nin kurulması Rusya'nın bölgedeki kültürleri birleştirici olması yönünden önemli bir adımdır ancak Putin dönemi dış politikaya baktığımızda Neo-Avrasyacılığın daha çok Batı tehdidi ve Batı'nın soyutlanması yönünün vurgulandığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak da BDT her ne kadar birlik üyesi ülkelerin bölgede bütünlüğünü sağlamaya yönelik olsa da Rusya'nın dış politikası Rusya ile birlik üyesi ülkelerin ikili ilişkilerinde yaşadıkları çatışmalar ile sonuçlanmakta ve BDT'nin işlevselliğini ve ülkelerin BDT'ye entegrasyonunu engellemektedir.

2.1.2. Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

1992 yılında Ermenistan, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan devlet başkanları tarafından Kollektif Güvenlik Anlaşması imzalanmış ve 1993 yılında bu anlaşmaya Azerbaycan, Gürcistan ve Belarus da katılmıştır. 1999 yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Özbekistan anlaşmayı uzatmama kararı aldılar. 2002 yılında ise Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü olarak Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Belarus ve Ermenistan tarafından kurulmuştur (Sputnik, 2016) Örgütün ana amacı bölgede barışın, uluslararası güvenliğin, üye ülkelerin toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin sağlanmasıdır (Semerikov, 2013) Dugin'in Neo-Avrasyacılığında ABD özelinde Batı'nı inkârı vardır ve Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü üye ülkelere ABD ile işbirliklerini zayıflatmalarını kolaylaştıracak garantiler sunmaktadır (Okur, 2013, s.69). Böylece neo- Avrasyacılığı dış politika aracı olarak kullanan Rusya, örgütün ana amacını, örgüte üye olan diğer ülkelerin ABD başta olmak üzere başka ülkelere gelecek müdahalelere veya siyasi baskılara karşı durmalarını

kolaylaştırmaktadır. Bu durum bölgeye Batı'nın müdahalesini sınırlandırmakla birlikte Rusya'nın amacı olan bölgedeki ülkelerin kendisine bağımlılığını arttırmakta ve Rusya'nın bölgedeki başat güç konumunu da güçlendirmektedir. Ancak 2010 yılında Kırgızistan'da çıkan etnik olaylara müdahale için Kırgızistan'ın yardım talebinin reddedilmesi ve 90'lı yılların sonuna doğru Özbekistan'ın bölge güvenliğine tehdit oluşturan Taliban'a karşı operasyon başlatmak için örgüte silah yardımı çağrısında bulunması ve Rusya'nın silah yardımı sözünü yerine getirmemesi örgüte duyulan güveni sarsmıştır (Kydyralieva & Abdibaitova, 2018, s. 95). Bu iki durum örgüte güvene ve Rusya'nın kendi etrafında kurmak istediği birliğin oluşmasına zarar vermiştir.

2.1.3. Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Avrasya Ekonomik Birliği

Üstün güç olma isteği ile Rusya, yakın çevre ülkeleri üzerindeki etki alanını kaybetmemek için Avrasya Birliği Projesi ile eski Sovyet ülkelerini yeniden Moskova merkezli yapılandırmak için çalışmaktadır. (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 57) BDT yakın çevre ülkelerini etki alanında tutmak için Rusya'nın ilk girişimi olmasına rağmen eski Sovyet ülkeleri tarafından benimsenmemiştir. Rusya, Avrasyacı düşünür Savitskiy'in yakın çevre ticaretine ağırlık verilmesi ve rekabet ile başa çıkabilmek için kıta içi ekonomik alanın kurulması düşüncesini Gümrük Birliği'nin ve Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurma çalışmalarında uygulamıştır (Akgül, 2009, s. 22). Eski Sovyet ülkelerinin Avrupa'ya yakın olanların Avrupa Birliği'ne yakınlaşmasını ve Asya'da bulunanların Çin'e yakınlaşmasını engellemek için işlevsel bir Avrasya Birliği Rusya için önemlidir.

Gümrük Birliği Rusya'nın bölgede SSCB sonrası ulaşmak istediği işbirliği ve Rusya'nın geniş etki alanına sahip ülke konumunu gerçekleştiren en önemli birliktir. 1995 yılında Belarus, Kazakistan ve Rusya arasında Gümrük Birliği anlaşması imzalanmıştır. 2000 yılında Belarus, Kazakistan, Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan Avrasya Ekonomik Topluluğunu kurmuştur (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s. 103). 9 Aralık 2010 tarihinde Rusya, Kazakistan ve Belarus tarafından 17 anlaşma imzalanarak Tek Ekonomik Alan'ın kurulması kararına varılmıştır. (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 62) 2011 yılında Gümrük Birliği'nin bu üç devlet arasında oluşturulmasını ve Tek Ekonomik Alan'ın oluşturulmasını takiben Avrasya Birliğinin oluşumu ulaşılmak istenen hedef olarak belirlenmiştir. (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 62) BDT'nin

başarısız yapısı Avrasya Ekonomik Topluluğunun ve yapısının daha etkili kurulması ile sonuçlanmıştır. 2010 yılında kurulan Gümrük Birliği'nden sonra bir sonraki aşama olan Avrasya Ekonomik Birliği anlaşması Mayıs 2014'te Rusya, Kazakistan ve Belarus tarafından imzalanmış, Aralık 2014'te Ermenistan, 2015 yılının başında Kırgızistan birliğe üye olmuştur (Ağır & Ağır, 2017, s. 113). Salih Yılmaz'ın da belirttiği üzere Putin Avrasya Ekonomik Birliği'nin uluslararası alanda güçlü bir kutup olarak yeni değerler, ekonomik ve siyasi temeller üzerine inşa edileceğini belirtmiştir (Yılmaz S., 2015, s. 117) Rusya, eski Sovyet ülkelerinin özellikle Ukrayna'nın Avrasya Birliği içerisinde yer almasını istemektedir. Ancak Ukrayna krizi Ukrayna başta olmak üzere eski Sovyet ülkelerinin Avrasya Birliği'ne yaklaşımlarına olumsuz yansımıştır. Rusya'nın Ukrayna krizi sonrasında Ukrayna'yı kaybetmesi, önderliğinde başlattığı entegrasyonun alt yapısına olumsuz yansıtacak ve Avrasya gücü olarak canlanmasına engel olacaktır. (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 66)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASININ KARDENİZ BÖLGESİ'NDE TÜRKİYE RUSYA İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Rusya ve Türkiye tarihsel süreç incelendiğinde zaman zaman birbirine yakınlaşan ancak rekabet içinde olan iki ülke konumundadır. SSCB'nin dağılması ile tarihi bölgeler yeniden canlanmıştır ve bunun sonucu olarak bölgesel politikalar ve güvenlik arayışları artmıştır (Alkan, 2006, s. 7-8). Bu durum günümüzde Karadeniz Bölgesi'nin önemini enerji güvenliği ve potansiyel enerji kaynaklarına sahip olmasından dolayı artmasında gözlemlenmektedir. Karadeniz Bölgesi'nin önemli olmasının nedenleri kısaca sayılırsa: Bölge için stratejik ve önemli bir kavşak olması, enerji ve malların geçişi ve sevki için önemli bir transit koridor olması ve NATO'nun doğu kanadındaki yumuşak karnı olmasıdır (Chong, 2017). Neo-Avrasyacılığın ABD özelinde Batı'nın inkârı durumu NATO üyesi Türkiye ile Rusya ilişkilerini de etkilemektedir. Karadeniz'de başat güç olmak isteyen bu iki ülke çıkarları konusunda bölgede sık sık karşı karşıya gelmektedir. Bu bölümde Rusya ve Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi bağlamında bölgesel rekabet ve işbirlikleri incelenmiştir.

3.1. BÖLGESEL REKABET

Karadeniz Bölgesi'nin önemi ABD için Orta Doğu'ya ve enerji kaynaklarına yakınlığı ve AB ülkeleri için enerji tedariki nedeniyle son yıllarda artmıştır. Batı için artan önemi Karadeniz Bölgesi'ne erişim isteğinin ve Batı ülkelerinin bölgede olma çabalarının arttırması ile sonuçlanmıştır. Türkiye ve Rusya için ise Karadeniz Bölgesi geçmişten günümüze kadar rekabet alanı olmuştur. Geçmişte daha çok ülkelerin güvenliği bakımından olan iki ülke arasındaki rekabet günümüzde Karadeniz Bölgesi'nde Türkiye ve Rusya'nın askeri güvenlik ile enerji tedariki ve sevki güvenliği açısından rekabeti ile şekillenmektedir. Bu bölümde ilk olarak rekabetin askeri yönü incelenmiştir. Daha sonra rekabetin ekonomik yönünü oluşturan enerji sevki ve tedariki yönü incelenmiştir.

3.1.1. Bölgesel Rekabetin Askeri Yönü

Bölgesel rekabetin askeri yönü incelendiğinde rekabete neden olan unsurun daha çok NATO'nun Karadeniz'deki varlığı ile tetiklendiği görülmektedir. Rusya ve Türkiye'nin NATO'nun bölgedeki varlığı ile ilgili takındıkları tavırlar farklılık göstermekte ve bu durum iki ülke arasında askeri olarak rekabete neden olmaktadır.

Batı'nın Karadeniz'e ilgisinin ve Karadeniz Bölgesi'nde bulunma yönündeki girişimlerinin artması Rusya tarafından bölgedeki konumu açısından tehdit olarak algılanmıştır. NATO'nun doğu yönlü ilk genişlemesi 1999 yılında Çekya, Macaristan ve Polonya'yı kapsayacak şekilde gerçekleşmiş sonrasında ise 2004 yılında merkezi ve Orta Avrupa'da ve Baltıklarda bulunan diğer ülkelerin katılımıyla genişleme sürmüştür (Oğuzlu, 2012, s. 10). NATO'nun bu genişlemesi sürerken 90'lı yılların başında Batı yönlü politika sürdüren Rusya, 1992 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyine üye olmuş, 1994 yılında Barış için Ortaklık programına katılmış ve nihayetinde 1997 yılında NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi NATO-Rusya Federasyonu Kurucu Senedinin imzalanması ile kurulmuştur (Yapıcı, 2007, s. 1453-1456). Bu gelişmelerden de görüleceği üzere 90'lı yıllar boyunca zaman zaman gerginleşen NATO-Rusya ilişkilerinin genel olarak olumlu, ortaklık ve işbirliklerine yönelik seyretmiş ve bunun sonucunda da Rusya'nın NATO'nun doğu yönlü genişlemesine aşırı tepki vermemiştir. Bulgaristan ve Romanya'nın üyelikleri ile Karadeniz'e kıyısı olan NATO üyesi ülke sayısını artmıştır. Putin'in iktidara gelmesinden sonra Rusya'nın güçlü pozisyonunu ve çevresindeki nüfuz alanını yeniden sağlamak isteyen Rusya NATO'nun genişlemesine yönelik muhalefeti artmaya başlamıştır (Oğuzlu, 2012, s. 10). Bunun sonucu olarak da NATO'nun bir sonraki Karadeniz Bölgesi'nde Rusya'yı ilgilendiren genişlemesi Ukrayna ve Gürcistan'ı içermesi Rusya tarafından genişleme karşıtı durumun ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır (Wolff, 2015, s. 1109). Bu iki ülkeyi içeren bir genişleme Ukrayna ele alındığında Rusya'nın hemen batı sınırında bir NATO ülkesinin bulunması ve iki ülkenin de Karadeniz'e kıyısı olması durumu ele alındığında Karadeniz'in NATO üyeleri tarafından çevrelenmesi bakımından önem arz etmektedir. Karadeniz'e kıyısı olan NATO'ya üye ülkelerin sayısının artması NATO'nun ve dolayısıyla ABD'nin Karadeniz'e daha kolay erişim sağlayabileceği ve bulunabileceği anlamı taşımaktadır. Bu durum Rusya'nın tehdit algısını arttırmıştır. Bölgesel rekabet açısından bakıldığında artan tehdit algısı ülkelerin NATO'ya üyeliklerini engellemek için Rusya'nın dış politikada sert önlemler almasına ve ülkelerde bulunan ayrılıkçıları desteklemesi ile

sonuçlanmıştır. Gürcistan'daki savaş ve Ukrayna krizi Rusya'nın yakın çevresinin batı ile yakınlaşmaması için askeri güç kullanabileceğini göstermiştir (Wolff, 2015, s. 1110). Bölgesel rekabet durumunda Ukrayna'nın NATO üyeliği durumu düşünüldüğünde Rusya'nın bölgedeki başat güç olma pozisyonunu korumak için askeri başta olmak üzere elindeki bütün kozları kullandığı görülmektedir. Bölgede kendisine tehdit oluşturacak NATO'nun varlığının olmaması ve Ukrayna gibi Rusya'nın tehdit algısını yükseltecek ülkelerin NATO üyesi olmaması durumu NATO-Rusya ilişkilerini daha dostane bir duruma getirecektir (Wolff, 2015, s. 1121). Bu durum NATO üyesi olan Türkiye ile Rusya'nın ilişkilerinde daha az gerilime neden olacak ve bölgedeki NATO kaynaklı rekabeti azaltacaktır.

Türkiye açısından bakıldığında NATO'nun Karadeniz'de varlığı NATO üyesi olmasına rağmen Türkiye tarafından desteklenmemektedir hatta bazı durumlarda NATO'ya karşı duruş sergilenmektedir. Bunun en önemli nedenleri Türkiye'nin Montrö Sözleşmesine aykırı olarak NATO savaş gemilerinin Karadeniz'e geçmesine izin vererek Türk Boğazlardan geçecek gemilerin kontrolü hakkını yok sayması ile Karadeniz'de bulunan NATO savaş gemileri Türkiye'nin bölgede askeri güç konumuna negatif etki edecek olmasıdır. Türkiye'nin NATO gemilerinin Karadeniz'e geçişine izin verdiği durum NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) kapsamında düzenlenen birleşik deniz tatbikatıdır ve bu tatbikatlardan biri Deniz Esintisi (Sea Breeze) adıyla düzenlenmektedir (Özgen, 2017, s. 74). Deniz Esintisi tatbikatı 2014 yılında Karadeniz'in kuzeybatısında Ukrayna'nın doğu kentlerinin yakınında yapılmış ve bu durum Rusya'nın tepkisini çekmiştir (DW.COM, 2014). Daha sonraki tatbikatlarda aynı şekilde Rusya'nın tepkisini çekmiştir (Özgen, 2017, s. 75). Türkiye'nin NATO gemilerinin Karadeniz'e geçişine karşı konumu Türkiye-Rusya arasında ki rekabeti ortadan kaldırmış ve iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. Ancak NATO'nun deniz tatbikatlarının Karadeniz'de gerçekleştirilmesi iki ülke arasındaki rekabeti arttırır niteliktedir.

Sonuç olarak Rus Neo-Avrasyacılığında Batı'nın özellikle ABD'nin dışlanması görüşünün hâkim olduğu düşünülürse NATO'nun Karadeniz'deki varlığı Rusya için tehdit oluşturacak ve Avrasyacılığın gerçekleşmesine engel bir durum ortaya çıkaracaktır. Türkiye açısından bakıldığında NATO'nun Karadeniz'de düzenlemiş olduğu tatbikatlara katılması ve etkinlikleri kontrol etme isteği (Gadjiev, 2019) Türk Neo-Avrasyacılığının Türkiye'yi Avrasya'da merkez konuma yerleştirmesi ile

örtüşmektedir. Ayrıca Türk Neo-Avrasyacılığında Rus Neo-Avrasyacılığı kadar katı bir şekilde Batı'nın soyutlanması olmadığı düşünülürse NATO ile işbirliği Türk Neo-Avrasyacılığına karşıt bir durum değildir. NATO'nun Karadeniz'de ki varlığı Rusya'nın bölge hâkimiyeti istemine engel teşkil etmektedir ve NATO üyesi olan Türkiye'nin Karadeniz'de bulunan tatbikatları katılması ve desteklemesi Türkiye ve Rusya'yı karşı karşıya getirmektedir. Rekabet açısından baktığımızda ise her ne kadar Montrö sözleşmesinin Türkiye'ye tanıdığı hakları sarıya da NATO'nun Karadeniz'deki Türkiye kontrolündeki varlığı Türkiye'nin lehine bir durumdur. Türkiye bu durumu Rusya'ya karşı bir koz olarak elinde tutmaktadır.

3.1.2. Bölgesel Rekabetin Enerji Tedariki ve Sevki Yönü

Bölgedeki bir diğer rekabet konusu ise Rusya'nın güçlü bir ekonomiye sahip olmasının nedeni olan ve AB ülkelerini Rusya'ya bağımlı kılan enerji arzı ve sevkidir. AB ülkelerinin özellikle eski Doğu Avrupa ülkelerinin Rusya'ya enerji bağlamında bağımlılığı yüksektir. (Yazgan, 2013, s. 93-94) Bu durum AB ile Rusya arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin, AB ülkelerinin petrol ve doğalgaz ürünlerine olan bağımlılıkları ve taleplerine bağlantılı olarak son yıllarda artış göstermesi ile sonuçlanmıştır. (Yazgan, 2013, s. 85)

Enerji arzı konusundaki AB-Rusya ilişkilerinin Türkiye'yi etkileyen iki sonucu bulunmaktadır. NATO'nun enerji tedariki ve sevki konusunda üye ülkelerini ilgilendiren endişeleri ile hem Türk Boğazların güvenliği hem de Türkiye'nin enerji tedariki ve sevkinde alternatif olma yönündeki çabaları enerji arzı konusundaki rekabeti oluşturan sonuçlardır. Bu iki sonucun Türkiye açısından AB yararına çözümleri ise Rusya'nın ekonomisini kötü yönde etkilemesi nedeniyle Rusya ile olan bölgesel rekabeti arttıracak niteliktedir.

Enerji arzı ve sevki konusunda Türkiye-Rusya arasındaki rekabeti oluşturan ilk durum NATO'nun Karadeniz'deki varlığıdır. NATO'nun Karadeniz Bölgesi'nde var olma istemi incelendiğinde enerji tedarik ve fiyatları kozunu dış politika aracı olarak kullanan Rusya'nın NATO'nun Avrupalı üye ülkelerinin tehdit algısını arttırmış ve enerji tedariki konusu NATO'nun gündemine girmiş (Pekşen, 2012, s. 50) olduğu görülmektedir. NATO'nun güvenlik örgütü olduğu düşünüldüğünde; doğalgaz ve petrolün sevkinin sağlandığı boru hatlarının ve güzergâhlarının terör saldırılarından, bölgesel çatışmalardan, iç savaştan etkilenmemesinin, boru hatlarının geçtiği ve enerji tedarikini sağlayan kaynak ülkelerinin enerji arzını ve sevkinin dış politikada diğer

ülkelere karşı kullanmaması ve enerji sevki sırasında oluşabilecek ekolojik ve ekonomik tehditlerin NATO'nun üyeleri için güvenliğe alması gereken sorunlar olduğu anlaşılmaktadır (Pekşen, 2012, s. 51-52). Karadeniz Bölgesi'nden geçen boru hatları ve enerji kaynakları düşünüldüğünde en önemli enerji ithalatçısı olan AB için Rusya'nın önemi artmaktadır. Bu durum Rusya'nın bu bağımlılığı en iyi şekilde değerlendirmesine ve dış politikasında enerji güvenliği konusunu etkili bir şekilde kullanmasına neden olmaktadır (Pekşen, 2012, s. 53). AB'nin enerji bağımlılığı ve NATO'nun üye ülkelerinin çıkarlarını ve güvenliklerini gözetmesi NATO'nun Karadeniz Bölgesi'ne olan ilgisini arttırmaktadır. NATO üyesi olan Türkiye ise Karadeniz Bölgesi özelinde Türk Boğazlardan NATO üyesi savaş gemilerinin geçmesini Karadeniz'deki dengeleri bozacağı ve Türkiye'nin başat güç olma istemine engel olacağı için istememektedir. Türkiye ve Rusya arasında NATO'nun Karadeniz'deki varlığı her zaman bir rekabet konusu olarak kalacaktır. Boğazlardan geçecek gemileri sınırlama hakkı olan Türkiye Rusya'ya karşı bu durumu koz olarak elinde tutmaktadır. Bu durum Rusya ile Türkiye'nin enerji güvenliği konusunda NATO bağlamında rekabetlerini arttırmaktadır. NATO'nun Karadeniz Bölgesi'nde enerji sevkinin güvenliği konusunda Türkiye tarafında yer alması Rusya ile Türkiye arasında rekabete neden olmakta ve iki ülke arasında gerilimi arttırmaktadır.

Enerji arzı ve sevki konusunda Türkiye-Rusya arasındaki rekabeti oluşturan diğer durum enerji sevkinde kullanılan yöntemlerdir. Enerji sevkinde deniz taşımacılığı/tanker kullanımı ve Türk Boğazların güvenliği bu rekabetin bir bacağıdır. oluştururken, Türk Boğazların güvenliğini ilgilendiren rekabetin çözümü olan Türkiye üzerinden geçecek boru hatları rekabetin diğer bacağıdır.

İlk olarak değineceğimiz enerji sevki sırasında Türk Boğazların kullanımı konusu Türkiye ile Rusya'yı bölgede karşı karşıya getirmektedir. Türkiye 1936 yılında imzalanmış olan Montrö Sözleşmesini Türk Boğazlardaki deniz trafiğini, insan hayatı ve çevre güvenliği açısından güvenli kılabilmek için düzenlemeler yapmak için kullanmaktadır. Bu düzenlemelerin Türkiye tarafından yapılmasının en önemli nedeni özellikle son yıllarda artan tanker trafiği nedeniyle Türk Boğazlarda meydana gelen veya gelebilecek olan kazaları Türkiye açısından riskin yadsınamaz olmasıdır. (Öztürk & Sarıkaya, 2005, s. 307) 2006-2017 yılları arasında İstanbul Boğazı'ndan geçen gemi istatistiklerine baktığımızda sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG)/sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ve kimyasal yük taşıyan tanker sayılarının yadsınamayacak kadar çok olduğu görülmektedir. Boğazlarda gerçekleşebilecek herhangi bir tanker kazasının Türk

Boğazların trafiğe kapanması ile sonuçlanacağı (Alkan, 2006, s. 159) göz önüne alındığında LPG/LNG ve kimyasal yük taşıyan tankerler Türk Boğazlar için tehlike oluşturmakta ve sayılarının çokluğu Türk Boğazların güvenliği bakımından riski arttırmaktadır.

YILLAR / Years	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kimyasal Yük Taşıyan Tanker	1.680	2.050	1.975	1.876	1.711	1.660	1.779	1.561	1.618	1.576	1.681	1.878
Gaz Tankeri (LPG/LNG)	814	800	764	866	1.099	1.227	1.336	1.760	1.540	1.232	989	742

Tablo 1. İstanbul Boğazı'ndan Geçiş Yapan Gemilerin Tiplerine ve Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü İstatistik Bilgi Sistemi. Erişim: 19, 2019, https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/gemi_gecis.aspx

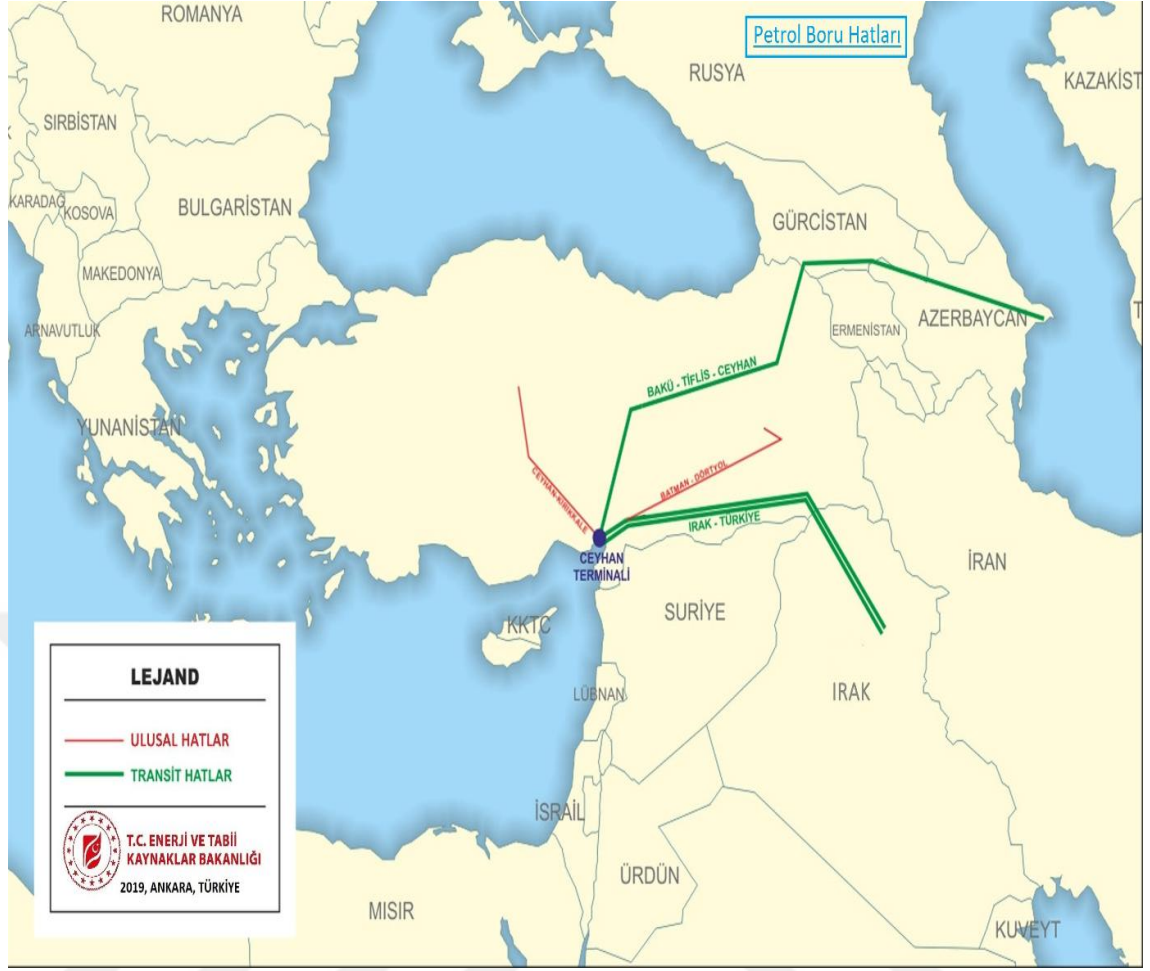
Boğazlarda LPG/LNG taşımacılığı daha çok Rusya tarafından yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak Rusya ile Türkiye arasında enerjinin Türk Boğazlar kullanılarak yapılan sevki iki ülke arasındaki ilişkileri etkilemektedir. Türkiye Türk Boğazların güvenliği konusunda Türk Boğazlardan geçecek özellikle tehlikeli madde taşıyan tanker sayılarının azalmasını istemektedir. Rusya ise özellikle Putin döneminde dış politika aracı olarak kullandığı ve ekonomisinin dayandığı enerji sevki konusunda tanker sayılarını azaltmak istememektedir. İki ülkenin Türk Boğazlardan geçecek tanker sayıları ile ilgili çıkarları konusunda farklılıklar iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemekte ve bölgesel rekabeti arttırmaktadır.

Bölgesel rekabet ile ilgili son olarak ele alacağımız konu ise Türk Boğazların güvenliği konusunu Türkiye lehine çözecek ve Türkiye'nin ekonomisini olumlu etkileyecek olan Türkiye'nin katılımıyla gerçekleşen boru hatları projeleridir. Türkiye'den geçen boru hatları enerji sevkiyatında hem Türkiye'nin ekonomisini ve enerji tedariki çeşitlenmesi konusunda rekabetçi yanını güçlendirecek hem de Türk Boğazların güvenliğini arttıracaktır. Türkiye enerji sevki konusunda uluslararası boru hattı projelerinin oluşturulması için çalışmaktadır ancak enerji ihtiyacı ve yerli enerji kaynaklarının yetersizliği Rusya'ya enerji tedariki konusundaki aşırı bağımlılık

Türkiye'nin enerji güvenliği sorunu da ortaya çıkarmaktadır. (Öniş & Yılmaz, 2015, s. 85) Karadeniz enerji (doğalgaz) hatları yönünden önem arz etmektedir. Mavi Akım Projesi, Bakü-Tiflis Ceyhan Petrol Boru Hattı, Nabucco Projesi ve Türk Akımı Doğalgaz Boru hattı projesi gibi projeler ile Avrupa enerji ihtiyacını karşılamak için gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi planlanan projeler (Polat, 2017, s. 56-57) Rusya'nın elinde tuttuğu enerji sevki tekelini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bakü Tiflis Ceyhan boru hattı projesi (BTC), Bakü Tiflis Erzurum boru hattı projesi (BTE) ile Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı projeleri(TANAP) Rusya'nın enerji sevki konusundaki tekelini kırmayı amaçlayan Türkiye'nin içinde olduğu projelerdir. Bu projelerin Azerbaycan ortaklığında gerçekleşmesi enerji tedariki konusunda ve sevkini Türkiye üzerinden gerçekleşmesi enerji sevki konusunda Rusya ve Türkiye arasında rekabetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca Neo-Avrasyacılık bağlamında bakıldığında Türkiye-Azerbaycan ortaklığı Avrasyacı yaklaşımın sonucu olduğu görülmektedir. Bu ortaklık Rus Neo-Avrasyacılığının Türkiye ile ilgili olumsuz düşüncelerini hem Rusya'nın Avrasya'da kurulmuş olan ekonomik bir anlaşmadan dışlanması bakımından hem de Avrasya'daki diğer ülkelere Rusya'ya alternatif bir ülke göstermesi bakımından destekler niteliktedir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu Türkiye ve Avrupa'ya Hazar Bölgesi petrol ve doğalgazının sevkini içeren boru hatları incelendiğinde ilk olarak Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru hattını ele almak gerekmektedir. Hazar bölgesi petrolünün dünya pazarına taşımayı amaçlayan Bakü-Tiflis Ceyhan projesi 1999 yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye hükümetleri arasında yapılan anlaşma ile inşası başlamış ve 2006 yılında yapımı tamamlanıp işletmeye alınmıştır. (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı - Petrol Boru Hatları, 2019)

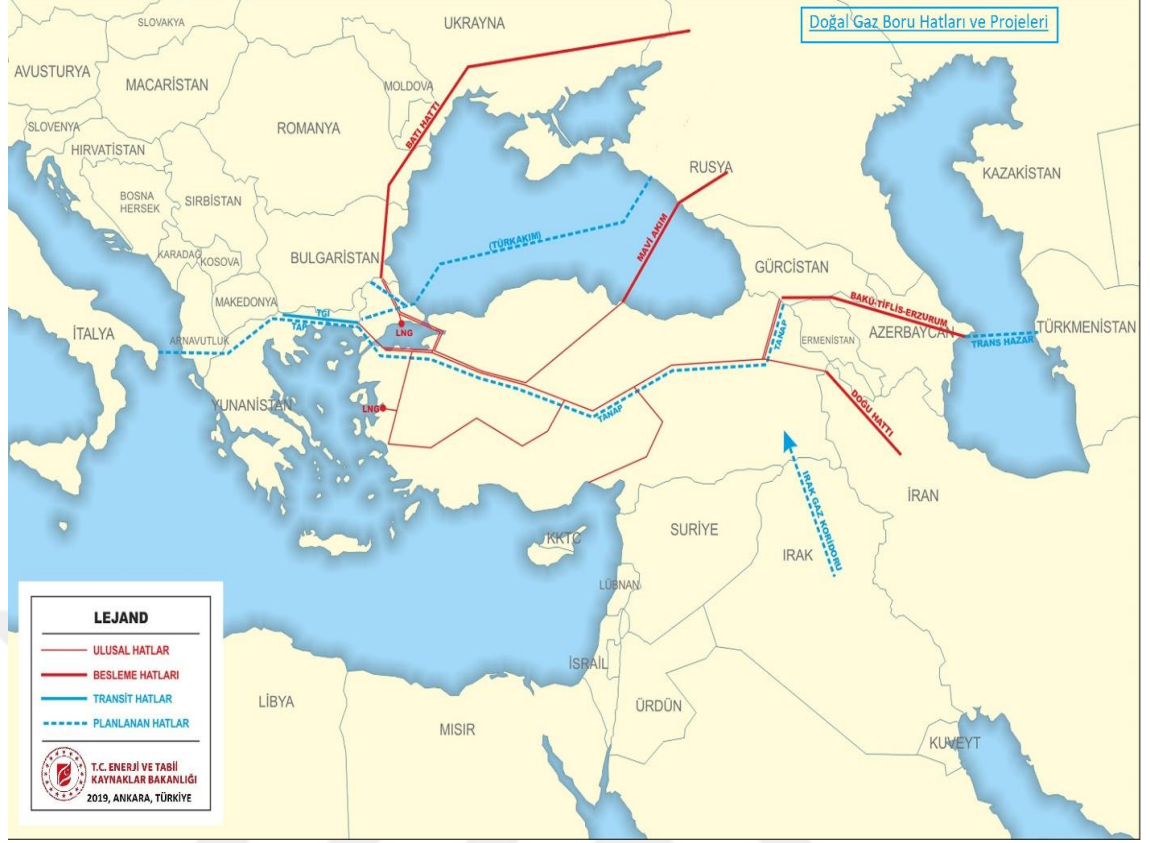
Bakü-Tiflis Ceyhan Petrol Boru hattı projesi Hazar enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında Rusya tekelinin kırılması ve eski Sovyet ülkelerinin ekonomik olarak güçlenmelerini sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye açısından bakıldığında Türkiye'nin bölgede sorunlu diğer ülkelere tek alternatif olması ile beraber Türkiye'nin enerji ağı olmak, ekonomik gelir elde etmek, stratejik olarak güçlü bir konuma sahip olmak ve bölgesel güç olmak gibi nedenlerden ötürü projenin önemsenmesine neden olmuştur. (Çelikpala, 2011, s. 65). Bu proje ile ayrıca Türk Boğazlardan geçen tanker sayısı da azaltılmıştır.

Harita 1. Petrol Boru Hatları

Kaynak: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı - Petrol Boru Hatları. Erişim: 2 19, 2019, enerji.gov.tr: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol-Boru-Hatlari>

Bir diğer boru hattı projesi olan Bakü-Tiflis-Erzurum boru hattı projesi Azerbaycan'ın Şah Denizi sahasında üretilen doğalgazın Türkiye'ye arzı için başlatılmıştır. Azerbaycan ve Türkiye hükümetleri arasında 2001 yılında imzalanan anlaşma ile 2004 yılında yapımına başlanmış ve 2007 yılında tamamlanarak gaz akışı başlamıştır (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı - Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri, 2019). Bu proje ile Türkiye'nin Rusya'ya enerji tedariki açısından olan bağımlılığını azaltması ve bölgede Türkiye'nin rekabetçi yönünü güçlendirmesi bakımından önemlidir.

Harita 2. Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri

Kaynak: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı - Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri. Erişim: 2 19, 2019, enerji.gov.tr: <https://www.enerji.gov.tr/TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri>

Türkiye'nin bölgede rekabetçi konumunu arttıracak ve Rusya'ya enerji arzı konusundaki bağımlılığını azaltacak bir diğer proje ise Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı projesidir. Proje ile ilgili çalışmalar 24.12.2011 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti hükümetleri arasında imzalanan Mutabakat Zaptı ile başlamıştır. (TANAP, 2019) Bakü Tiflis Erzurum hattının devamı olan proje doğalgazın Avrupa'ya sevkini amaçlamaktadır. 12 Haziran 2018 tarihinde hizmete açılan TANAP, Türkiye'nin doğalgaz ihtiyacının yüzde 12'sini karşılayacaktır. (NTV, 2018)

Bu üç proje Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'nin enerji tedarigi ve sevki konularında bölgede işbirliği yapmaları açısından önemli olmakla birlikte bölgesel işbirlikleri Rusya'nın enerji tedariki ve sevki konusundaki tekeli kırma konusunda önemli bir yere sahiptir. Karadeniz'e kıyısı olan iki ülkenin işbirliği Rusya'nın Karadeniz'de başat güç olma çabalarını da engellemektedir. BTC ve TANAP projeleri hem Türkiye ve Rusya arasında Karadeniz Bölgesi Avrupa'ya enerji sevki özelinde

rekabeti Türkiye lehine çevirmekte hem de Türk Boğazlar kullanılmadan yapılan bu enerji sevki Türk Boğazların güvenliğini arttırmaktadır.

Sonuç olarak Rus Neo-Avrasyacılığının Türk Neo Avrasyacılığına olumsuz bakış açısını enerji tedariki ve sevki konusunda Türkiye-Rusya arasındaki rekabetin destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Enerji tedariki ve sevki konusunda Azerbaycan ile Türkiye arasında gerçekleşen projeler Karadeniz özelinde Avrasya'dan Rusya'nın dışlanması anlamına gelmektedir. Putin döneminde ulaşılan güçlü ekonomik durumunu korumak isteyen Rusya bölge enerji tedariki ve sevki konusundaki başat güç konumunu devam ettirmek istemektedir. Rusya'ya enerji tedariki konusunda bağımlı olan Türkiye ise alternatif enerji tedarikçileri ile işbirliği yaparak Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak istemektedir. Ayrıca Türkiye, Avrupa'nın enerji sevki konusunda Rusya'ya alternatif arayışını değerlendirerek enerji sevki konusunda Rusya'ya alternatif projeler içinde bulunmakta ve böylece ekonomisini güçlendirmeye çalışmaktadır. Rusya'nın ekonomisinin özellikle Putin döneminde enerji tedariki ve sevkinden elde edilen gelire bağlı olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin Enerji sevki konusunda Rusya'ya alternatif olarak ortaya çıkması iki ülke arasındaki rekabeti artırır niteliktedir.

3.2. BÖLGESEL İŞBİRLİKLERİ

Küreselleşme ile devletler birbirine daha bağımlı hale gelmiş ve küreselleşme ülkeleri dış politikada ortak paydalarda buluşmaya yöneltmiştir. Bu durumun sonucu olarak kolektif güvenlik anlaşmaları ortaya çıkmıştır. (Alkan, 2006, s. 9) SSCB'nin dağılmasından sonra 1990'lı yıllarda rekabet eksenli olan Türkiye Rusya ilişkileri 2000'li yıllarda ekonomik ve politik olarak olumlu gelişmelerin yaşandığı işbirliği eksenli ilişkilere dönüşmüştür (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s. 224). Küreselleşmenin iki ülkeyi Karadeniz Bölgesi güvenliği kapsamında ortak paydada buluşmaya yönlendirmesi haricinde Rusya'nın ekonomik, siyasi ve kültürel olarak Türkiye ile işbirliklerini arttırmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler kısaca sayılacak olursa: Türkiye'nin bölgesel bir güç olması ve bölge ülkelerinin Rusya'dan uzaklaşması ve Türkiye ile birlikte hareket etmesine sebep olması, Türkiye'nin NATO üyeliği ve Türkiye'ye karşı yapılacak askeri bir seferin bölgeye NATO müdahalesini beraberinde getirecek olması, Türkiye'nin gelişmiş savunma sanayisinin varlığı, Türkiye'nin son dönemde önem kazanan Türk Boğazlar üzerindeki hakların varlığı ve son olarak

Türkiye'den ithal edilen ürünleri daha ucuza başka ülkeden bulamayacak olmasıdır (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s. 230-231). Türkiye için yakın çevresinde bulunan ve ortak çıkarlarının olduğu güçlü bir ülke ile işbirliği yapması çözümsüz AB sürecine ve ABD'nin baskısını azaltmak için alternatif olarak görülmektedir. Bölgeselleşme kavramı Türkiye ve Rusya bağlamında ülkelerin kendi iç dinamikleri açısından önem kazanmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleştirilecek bölgeselleşme bölge ülkelerinin ekonomik olarak birlikteliğinin ve ülkeler arasındaki diyalogun artırması ile günümüz güvenlik tehditlerine karşı bölgede uyumluluğun sağlanmasıyla sonuçlanmaktadır (Alkan, 2006, s. 15-16). Bölgeselleşmenin olumlu katkılarından dolayı özellikle son yıllarda Rusya ve Türkiye'nin bölgesel anlamda işbirliklerini arttırmada ve bölge ülkeleri ekonomik ve askeri olarak etkileri altında tutmak için kullandıkları Karadeniz'e kıyısı olan ülkeleri içeren ile ekonomik ve askeri alanda kurulmuş olan örgütler Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ve Blackseafor'dur. Bu iki önemli kuruluş Karadeniz'deki dengeleri sağlamak ve işbirliğini geliştirmek için kurulmuştur (Polat, 2017, s. 61). Karadeniz; Akdeniz, Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu gibi birçok önemli bölgeye büyük oranda açılmaktadır. (Alkan, 2006, s. 17) Bu durum hem Rusya hem de Türkiye için bölge ülkelerinin ekonomik ve kültürel bakımdan etki alanlarında tutmak ve askeri olarak Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkelerin Karadeniz'e müdahale sebeplerini azaltmak açısından bu iki kuruluşu önemli kılmaktadır. Bu iki örgüt ve diğer askeri işbirliklerinin kuruluşu ve etkinlikleri bu bölümde tartışılmıştır daha sonra kısaca 2000'li yıllar Türkiye ile Rusya'nın ikili ilişkilerinde oluşan değişime değinilmiştir.

3.2.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

25 Haziran 1992 tarihinde Türk Avrasyacılığı politikası doğrultusunda Türkiye, eski Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan tarafından kurulmuştur (Yılmaz & Bahrevskiy, 2017, s. 253-254). Bu örgütün kurulmasının amacı bölgede ekonomik işbirliklerinin gerçekleştirilmesidir. Bu durum Türkçü Avrasyacıların muhtemel Avrasya bütünleşmesi için öncül olan jeoekonomik stratejilerindedir (İsmayılov M. , 2011, s. 315). Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (KEİ) kurulması ile beklentiler ekonomik ve politik dengenin sağlanması ve ekonomi politikaları ve belirli standartlarda bölgede bir bütünlük oluşturmak ve başta AB ülkeleri olmak üzere birçok ülkeden yatırımı bölgeye çekmektir (Öniş & Yılmaz, 2015, s. 80).

KEİ'nin Zirve Deklarasyonu ve Boğaziçi Bildirisinde belirtildiği üzere ikili ve çok taraflı ekonomik, teknolojik ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi yoluyla Karadeniz havzasının barış ve istikrarının sürekliliği amaçlanmıştır (Alkan, 2006, s. 29). KEİ üye ülkeleri Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan ve Sırbistan'dır. (BSEC, 2019) KEİ'nin Türkiye ve Rusya için özellikle Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler düşünüldüğünde, ülkeleri etki alanlarında tutmak için içinde buldukları bir örgüt olduğu bilinmektedir. Ancak her ne kadar örgüt bölgede ekonomik işbirliğinin sağlanması ve bölge istikrarının devamlılığı amaçlansa da KEİ zayıf bir bütünleşme profiline sahiptir ve bu nedenle KEİ amaçlarını gerçekleştirmekten uzaktadır. KEİ'nin zayıf bir bütünleşme profiline sahip olmasının dört önemli nedeni vardır. Bu nedenlerden ilki güçlü olan ülkeler uluslar üstü bir yapıya ülke yönetimini bırakmak istememesidir. Rusya'nın mevcut gücünü kaybetme korkusu KEİ'ye devlet güçlerini bırakmak istememesinin nedeni olarak gösterilmektedir. İkinci olarak KEİ'nin daha kurumsallaşmış ve katı üyelik koşullarına sahip olması durumunda KEİ anlaşmazlıklar ve yasal sorunlarla karşılaşacaktır. Üçüncü olarak ortak bir kimliğin ve normların olmadığı bir durumda Karadeniz Bölgesinde üye ülkelerin zoraki olarak daha kurumsallaşmış ve mesafeli davranmalarına neden olacaktır. Son olarak da bölgenin finansal yapısının yeterli gelişmişliğe sahip olmamasıdır (Öniş & Yılmaz, 2015, s. 80-81). Ekonomik olarak güçlü olmayan ülkeleri içeren KEİ'nin, eski SSCB ülkelerinin Rusya'nın etkisi altına girme endişeleri ile birleşince KEİ'nin bir süre daha kurulma amaçlarını tam olarak ulaşamayacağı görülmektedir. KEİ'nin tam bir bütünleşme ve amaçlarını yerine getirememesinin bir diğer nedeni de üye ülkelerin arasındaki sorunlardır. Romanya'nın Ukrayna'yla, Ukrayna ve Gürcistan'ın Rusya'yla, Türkiye ve Azerbaycan'ın Ermenistan ile sorunları bulunmaktadır. (Alkan, 2006, s. 26) Karadeniz güvenliği düşünüldüğünde KEİ'nin birbiriyle sorunlu olan ve dış politikada birbirinden kopmuş olan ülkeleri ortak bir platformda buluşturduğu görülmektedir. (Alkan, 2006, s. 31) Ancak bu ortak platformda ülkeleri buluşturması KEİ'nin kurulma amaçlarına ulaşması için yeterli olmamaktadır. Öncelikle ülkelerin ikili sorunlarını çözmeleri ya da ekonomik açıdan birliktelik için sorunları göz ardı etmeleri gerekmektedir. Ancak yakın gelecekte sorunların çözümü gerçekleşecek gibi görülmemektedir. Rus Neo-Avrasyacılığı açısından bakıldığında KEİ Rusya'nın Avrasya'da birlik kurma isteği ile örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca KEİ'nin tam anlamıyla işlevsel olması durumunda Atlantikçi genişlemeye karşı ekonomik örgüt olması açısından bölge ülkelerinin Batı

ekonomik örgütlerine kaymasını engelleyecektir. Bunun sonucu olarak da hem bölgede ekonomik olarak birlik kurulacak hem de bölgeden Batı soyutlanmış olacaktır. Türk Neo-Avrasyacılığı açısından bakıldığında Türkiye merkezli Avrasyacılık bağlamında Türkiye açısından Karadeniz Bölgesi'nde KEİ, bölge ülkelerini etki alanında tutması ve ülkeleri Türkiye'nin eksenine çekmesi açısından önemlidir. Türkiye'nin Atlantikçi yapı ile olan ilişkileri her ne kadar güçlü olsa da bölgede Neo-Avrasyacılık bağlamında Atlantikçi yapının varlığının engellenmesi açısından bir gerekliliktir. KEİ'nin varlığı Türk Neo-Avrasyacılığının ekonomik olarak ülkeler ile ilişkilerin arttırılması yönündeki görüşler açısından önemlidir. Avrasya'da birliğin tesisinin ilk öncülü ülkelerin birbirine yaklaşmasıdır. KEİ her ne kadar tam bir bütünleşme gösteremese de bölge ülkelerinin birbirlerine yaklaşmasını sağlamıştır. (Alkan, 2006, s. 52) Türk Neo-Avrasyacılığı bakımından bakıldığında Türkiye'nin başlatmış olduğu KEİ Türkiye'yi merkezi konuma gelmesini ve bölge ülkelerinin ekonomik ilişkilerinin artmasını sağlayacaktır.

3.2.2. Blackseafor ve Diğer İşbirlikleri

Karadeniz Türkiye'nin Balkanlar'a, Merkezi ve Batı Avrupa'ya, Baltık kıyılarına, Orta Asya'ya ulaşımını sağlamaktadır ve bundan dolayı Karadeniz Bölgesi'ne yönelik Türkiye'nin uygulamış olduğu politikalar bölgede barışın ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasına yöneliktir (Alkan, 2006, s. 51). Blackseafor hem Türkiye'nin bölgesel barışı sağlama politikaları dâhilinde hem de Türkiye ve Rusya'nın Karadeniz Bölgesi'nde askeri düzeydeki etki alanlarını korumak amacıyla kurulmuştur. Blackseafor; Karadeniz'de barış ve istikrarın sağlanması amacıyla, hem bölgesel işbirliğinin arttırılması hem de iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla Karadeniz'e sahil devletlerin katılımıyla kurulmuş olan çok uluslu bir deniz kuvvetidir. (Polat, 2017, s. 61) Barış zamanında Deniz Kuvvetleri'nin yapıcı pozisyonundan faydalanan Blackseafor; arama kurtarma harekâtı, insani yardım harekâtı, çevre koruma harekâtı gibi barış zamanında ülkelerin işbirliği içinde katılabileceği Deniz Kuvvetleri'ni içeren harekâtlar ile görevlendirilmiştir (Alkan, 2006, s. 34). Kuruluş anlaşması 2 Nisan 2001 yılında Karadeniz'e kıyısı bulunan ülkeler tarafından imzalanmıştır. (Blackseafor, 2014) Üye devletler Türkiye, Rusya, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan ve Ukrayna'dır ve Bulgaristan, Romanya ve Türkiye NATO üyesi ülkelerdir. (Polat, 2017, s. 61) Bölge güvenliği açısından bakıldığında Soğuk Savaş sırasında birbirine düşman olan ve eski SSCB ülkesi olan ülkelerin

birbirine olan çekimser tutumunu değiştirerek bölgede güven ortamını arttırdığı görülmektedir (Alkan, 2006, s. 35).

Putin döneminde dış politika aracı olarak kullanılan Neo-Avrasyacılık açısından baktığımızda, ABD başta olmak üzere Batı'nın soyutlanması durumu Rusya'nın Blackseaför ile ulaşmak istediği amacı ile örtüşmektedir. Bu amaç NATO'nun veya Karadeniz'e kıyısı olmayan herhangi bir ülkenin Karadeniz'deki deniz kuvveti olarak varlığının bulunmamasıdır. Böylece Rusya Karadeniz'de güçlü bir donanmaya sahip olarak Karadeniz'in hem güvenliğini sağlama hem de Karadeniz Bölgesi'ndeki başat güç konumunu koruyabilecektir. Blackseaför'un varlığı diğer ülkelerin Karadeniz'in askeri olarak güvenliği sebep göstererek Karadeniz'e erişimini ve müdahalesini engelleme açısından Rusya için önemli olmuştur. Özellikle Kırım'ın ilhakı sonrasında Kırım'ın Sivastapol limanında bulunan Karadeniz donanmasını yenileyen Rusya, Karadeniz'deki varlığını daha kalıcı ve hissedilir kılmıştır. Bu durum Blackseaför'un varlığını hem Rusya'yı içermesi hem de Rusya'ya karşı bölge ülkelerin deniz kuvvetlerinin birlikteliğini sağlaması bakımından daha önemli kılmaktadır. Güçlü donanmaya sahip Rusya Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler açısından tehdit algısını yükseltecektir. Ancak Blackseaför gibi bölge güvenliğinin korunmasına yönelik deniz gücünün varlığı Rusya ile diğer ülkelerin ortak bir platformda buluşmasına ve ikili ilişkilerini sürdürmesine neden olmaktadır. Günümüzde hem bölgesel bütünlüğü sağlaması hem de Karadeniz'e Batı'nın müdahalesini engellemesi bakımından Blackseaför Rusya açısından önemlidir. Blackseaför'un varlığı Türkiye ve Rusya'nın Karadeniz Bölgesi'nde askeri alanda işbirliğine yönlendirmektedir.

Blackseaför haricinde Karadeniz güvenliğini sağlamak ve Karadeniz'e NATO'nun müdahalesini önlemek amacıyla Türkiye önderliğinde çeşitli girişimler de bulunulmuştur. Bu girişimler Karadeniz Uyumu Harekâtı ve Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik İşbirliği Forumu'dur. Karadeniz Uyumu Harekâtı 1 Mart 2004 tarihinde Türkiye tarafından başlatılmıştır. Harekât NATO'nun Akdeniz'de takip etmiş olduğu şüpheli gemilerin Karadeniz'de de takip etme istemi ile Türkiye'nin NATO'nun Türk Boğazları kullanarak Karadeniz'e girmesini istememesi sonucunda başlatılmıştır (Özgen, 2017, s. 69-70). Rusya'nın NATO ile ilgili dış politika görüşleri ile uyumlu olan harekât Türkiye'nin harekâtı çok uluslu yapıya dönüştürme istemi ile Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında kurulacak bir diğer işbirliği olmuştur. Rusya harekâta 27 Aralık 2006, Ukrayna 17 Ocak 2007 ve Romanya 6 Aralık 2010 tarihinde

dâhil olmuş (Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2016) ve böylece harekât çok uluslu bir yapıya dönüşmüştür. NATO ile bilgi paylaşımı yapılmasına rağmen hem Türkiye hem de Rusya açısından NATO'nun Karadeniz'deki varlığını engellemesi bakımından harekât önemli bir işbirliğidir. Bu harekât ile Türkiye ve Rusya askeri olarak işbirliğini sürdürmektedir bu da Karadeniz'de güvenliği sağlanması açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye önderliğinde kurulan bir diğer işbirliği Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik İşbirliği Forumu'dur (BSCF). BSCF Liderler Toplantıları Türkiye, Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya, Ukrayna katılımıyla 2000 yılında başlamış ve 2006 yılında Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik İşbirliği Forumu kurulmuştur (JSGA, 2016). Bölgedeki barış ve istikrarı geliştirmek, kaçakçılık ile mücadele ve Karadeniz'in doğal kaynaklarının korunması (JSGA, 2016) gibi amaçları olan işbirliği Türkiye ve Rusya açısından diğer ülkeler ile olan güven anlayışının arttırılması açısından önemlidir. BSCF kapsamında her yıl Karadeniz Şahini isimli deniz tatbikatı yapılmaktadır (Özgen, 2017, s. 72). Rus dış politikasında çevre ülkelerin Batı'ya yönelmemesi ve işbirliği içinde olmaması için alınan kararlar düşünüldüğünde bu forum Karadeniz'e kıyısı olan ülkeleri Rusya'nın etkisi altında tutmak ve Karadeniz'de gerçekleştirilecek harekâtlar ile Rusya'nın askeri gücünü göstermek bakımından önemlidir. Türkiye'nin forumun önderliğini yapması ve forumda bulunması Türkiye ve Rusya arasındaki Karadeniz Bölgesi özelinde işbirliğini zorunlu kılmaktadır.

Putin Dönemi Rus dış politikası incelendiğinde Karadeniz Bölgesi'nde Rusya'nın Türkiye ile olan rekabet ve işbirliği bakımından ilişkilerinin ana nedeni NATO'nun Karadeniz'de olası varlığının ağırlık kazandığı görülmektedir. Enerji tedariki ve sevki Putin döneminde Rusya'nın ekonomisini güçlendirmek için kullanılan bir araç olması ve Karadeniz'in hem enerji sevki hem de tedariki açısından önemli bir yere sahip olması son dönemde Rusya'nın Karadeniz'de dış müdahalelere ve Batı'nın Karadeniz'deki varlığına karşı olumsuz tutum takınması ile sonuçlanmıştır. Rusya'nın Karadeniz ile ilgili dış müdahale endişeleri Rusya-Türkiye arasında Rusya'nın bölgede güçlü bir ortak arayışı nedeniyle ikili ilişkilerin olumlu yönde şekillenmesi ile sonuçlanmış ve bölgedeki işbirliklerini arttırmıştır. Ancak Rusya'nın tehdit algısından kaynaklı olumsuz tutumu olumlu seyreden Rusya-Türkiye ilişkilerine rağmen Karadeniz'de kurulmak istenen ekonomik ve askeri işbirliklerini olumsuz etkilemekte

ve Türkiye ile Rusya arasında Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin etki alanlarında kalması bakımından rekabete neden olmaktadır.

3.2.3. 2000'li yıllar Türkiye-Rusya İkili İlişkilerinde Yakınlaşmalar

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren Rusya'yı Batı'ya karşı denge unsuru olarak kullanmış (Erşen, 2016 s. 42) ve dış politikada Türkiye Rusya yakınlaşması Batı ile ilişkilerin sorunlu olduğu zamanlarda gerçekleşmiştir. SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaşın bitmesi ile Rusya ile Türkiye arasındaki denge unsurunu içeren bu yaklaşım zamanla değişmeye başlamıştır. Türkiye'de 2000'li yılların başında iktidara gelen AK Parti hükümetinin Batı ile bütünleşmeyi ve Batı yanlı dış politikayı içeren tek yönlü dış politikayı terk etmesi ve çok yönlü dış politikaya yönelmesiyle Rusya Türkiye ilişkileri gelişmeye başlamıştır. İkili ilişkilerdeki bu değişimin Rusya açısından bakıldığında 2000'li yılların başında Rusya Devlet Başkanlığına gelen Vladimir Putin'in Rusya'nın yakın çevresi ile ilgili olarak aktif ve etkin dış politika yürütmesinden kaynaklı olduğu görülmektedir. 2000'li yıllarda gerçekleşen kültür, turizm, enerji ve ekonomi alanlarındaki yakınlaşmalar iki ülke arasındaki ikili işbirliklerini de arttırmıştır. Türkiye ve Rusya ilişkilerinin gelişme gösterdiği 2000 sonrası ilk dönem 2003-2006 yılları arasında Irak krizi nedeniyle ABD ile ve Kıbrıs'ın tam üye olması nedeniyle AB ile dış politikada Türkiye'nin sorun yaşadığı dönemde olmuştur. Daha sonra gerçekleşen Türkiye Rusya yakınlaşması İsrail Türkiye ilişkileri ile İran'ın nükleer programı konusunda ABD ile ve AB üyelik müzakerelerinde sorunlar yaşadığı dönemde görülmüştür (Erşen, 2016, s.42). Ancak bu yakınlaşmalar geçmişte gerçekleşmiş olan Batı'ya karşı denge unsuru olarak Rusya'yı kullanmayı içeren yakınlaşmalardan farklı olarak süreklilik arz etmiştir. Bunun sonucu olarak da ticaretteki ve Rus turist sayısındaki artışın yanı sıra enerji alanında Rusya'nın Türkiye'nin ilk nükleer güç santralının kurulmasına destek vermesi ve Karadeniz'in altından geçecek olan Türk Akımı doğalgaz anlaşmasının sağlanması (Koçak, 2017, s. 8) iki ülkeyi stratejik ortak konumuna getirmiştir. Akkuyu Nükleer Güç Santrali Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılamak ve enerji bağımlılığını azaltmak adına Rusya ve Türkiye arasında gerçekleştirilen önemli bir proje olmasının yanı sıra iki ülkenin ikili ilişkilerinde yakınlaşmanın somut olması kanıtı bakımından önem arz etmektedir. Nükleer güç santralının tesisine dair ortak bildiri imzalanmış, ikili görüşmelere 2010 yılında başlanmış ve 2018 yılında inşasına başlanmıştır (Akkuyu Nükleer, 2011). Türkiye ve Rusya'nın enerji bağlamında yaptığı bir diğer önemli işbirliği Türk Akımı

Doğalgaz Boru Hattı Projesidir. Türk Akımı projesi ile Karadeniz'in altından geçerek, Türkiye'ye ulaşacak olan boru hattının Yunanistan'a ulaşması ve Yunanistan üzerinden de Avrupa'ya Rus gazının taşınmasını öngörülmüştür. (NTV, 2016) Boru hattının yapılması için Botaş ve Gazprom arasında mutabakat anlaşması 1 Aralık 2014 yılında imzalanmış, 10 Ekim 2016 tarihinde Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı Projesi için hükümetlerarası anlaşma imzalanmış ve boru hattının deniz kısmının inşası 19 Kasım 2018 tarihinde tamamlanmıştır (Sputnik, 2018b). Türk Akımı projesinin Türkiye Rusya ikili ilişkilerini güçlendirmesinin yanı sıra Rusya'nın AB ile yaşamış olduğu anlaşmazlık sonucunda Bulgaristan üzerinden Rus gazının Avrupa'ya taşınmasını öngören Güney Akımı projesini iptal etmesi (Hodalogulları & Aydın, 2016, s.749) açısından da önemlidir. Hem Akkuyu Nükleer Güç Santralinin hem de Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı Projesinin Türkiye ve Rusya'nın Suriye rejimi ile ilgili anlaşmazlık yaşadığı hatta Rus uçağının 2015 yılında Türkiye tarafından düşürülmesi ile başlayan ikili ilişkilerin en alt düzeyde seyrettiği dönemde dahi devam etmesi iki ülkenin bölgede birbirleri açısından önemli olduğuna işaret etmiştir.

Türkiye açısından bakıldığında Rusya ile olan ikili ilişkilerin bir diğer yönünü oluşturan Türkî halklar ve onların yaşadıkları coğrafyadaki hakları bulunmaktadır. Türkiye Rusya ve yakın çevresindeki Türkî halklar ile olan ilişkilerini Diyanet İşleri Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Daire Başkanlığı aracılığıyla sağlamaktadır. Ancak bu ilişkiler Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerden etkilenmektedir (Koçak, 2017, s. 13-14). Kırım'ın ilhakı ile Kırım'da yaşayan Tatarların hakları ve yaşam koşulları ile ilgili sorunlar ortaya çıkmıştır ve Türkiye'nin Kırım'da yaşayan Tatarların haklarını koruması Türkiye Rusya arasındaki ikili iyi ilişkilerin varlığı ile kolaylaşacaktır. Bu nedenle hem Kırım'daki Tatarların hem de Rusya ve yakın çevresindeki Türkî halkların haklarını korunması açısından Türkiye ve Rusya'nın yakınlaşması önemli olmuştur.

İki ülkenin bölgede yalnızlaşmama ve güçlü bir müttefike sahip olma açısından bakıldığında Türkiye ve Rusya'nın yakınlaşması, enerji ve askeri alanda işbirlikleri yapması önemli olmuştur. Ancak hem Türkiye hem de Rusya açısından Karadeniz'in önemi düşünüldüğünde Karadeniz ile ilgili ortak çıkarları bulunduğu görülmektedir. Her iki ülke açısından Karadeniz'in barış ve istikrar denizi olması güvenlik ve ekonomik nedenlerden dolayı önem arz etmektedir. Bu nedenle NATO üyesi olmasına rağmen Türkiye Karadeniz'i istikrarsızlaştıracağı, Rusya'nın tehdit algısını arttıracığı ve bölgede baskın bir donanmanın varlığını tesis edeceği için NATO donanmasının

Karadeniz'deki varlığını istememektedir. Türkiye Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne dayanarak NATO gemilerinin Karadeniz'deki varlığını sınırlamaya çalışmaktadır. Bu durum Rusya'nın NATO'yu Karadeniz'de istememesi ve bu yönde yürütmüş olduğu dış politika ile örtüşmekte ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni savunması ile sonuçlanmaktadır. İki ülkenin Karadeniz'de başat güç olma ve Karadeniz'in barış ve istikrar denizi olması istekleri NATO'nun varlığının Karadeniz'de istenmemesi ve Karadeniz'deki NATO varlığının sınırlandırılması yönünde somutlaşmaktadır. NATO'nun varlığının Karadeniz'de sınırlandırılması Rusya'nın tehdit algısını azaltacak ve Rusya kaynaklı güvenlik sorunlarının azalmasına neden olacaktır.

Putin dönemi dış politikanın enerji tedariki ve sevkini ülkeleri etkisi altında tutma ve siyasi kararlarını etkilemede araç olarak kullanması enerji konusunda Rusya ile işbirliği içinde olan Türkiye'nin Rusya'ya bağımlılığını arttırmasına ve konumunu zayıflatsa da diğer ülkeler ile yapmış olduğu enerji konusundaki işbirlikleri Türkiye'nin konumunu güçlendirir niteliktedir. Hem Rusya hem de Türkiye Karadeniz'de oluşacak güven ve istikrar ortamından en büyük faydayı sağlayacak böylece Rusya güneyden Türkiye ise kuzeyden gelebilecek tehditleri önlemiş olacaktır. Bu nedenlerden ötürü zaman zaman anlaşmazlıklar yaşasa da iki ülke özellikle Karadeniz düşünüldüğünde birbirleri için vazgeçilmesi zor olan birer stratejik ortak olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA VE TÜRKİYE AÇISINDAN KIRIM'IN DURUMU

Kırım, tarihte Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Rusya İmparatorluğu'nun Karadeniz'e hâkim olmak amaçları bakımından ayrıca Rusya İmparatorluğu'nun sıcak denizlere inme amacı nedeniyle önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye ve Rusya açısından da Kırım'ın bu jeopolitik önemi sürmektedir. Geçmişte ticaret limanı olarak önemli bir konuma sahip olan Kırım'ın günümüzde Rusya için donanmasının varlığının devamlılığı açısından ve hem Türkiye hem de Rusya açısından enerji kaynakları ve enerji sevki bağlamında önemi artmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Rusya ve Türkiye açısından Kırım'ın önemi incelenmiştir. İlk olarak Kırım'ın Rusya'nın kuruluşu ile çakışan tarihçesi, Kırım Hanlığı döneminde Rus Çarlığı ve Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkisinden başlayarak günümüze kadar gelen süreç kısaca incelenmiştir. Daha sonra Kırım'ın Rusya ve Türkiye için önemi incelenmiştir.

4.1. KIRIM'IN TARİHÇESİ

Kırım'ın tarihçesi incelendiğinde özellikle Osmanlı ve Rusya İmparatorluğu'nun ikili ilişkileri bakımından tarihçenin iki dönem olarak bölünebileceği görülmektedir. İlk olarak hanlık olarak kurulan Kırım daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı hale gelmiştir. Bu tarihten sonra Kırım'ın tarihine Osmanlı-Rusya İmparatorluğu arasında ikili ilişkiler yön vermiştir. Bu bölümde ilk olarak Hanlık olarak kurulması ve ikili iyi ilişkiler dönemine değinilecek daha sonra Osmanlı-Rus İmparatorlukları arasındaki rekabet dönemindeki tarihçesine değinilecektir. Son olarak da Kırım'ın Ukrayna'ya bağlı özerk cumhuriyet olana kadar tarihçesi incelenecektir.

4.1.1 Kırım Hanlığı'nın Kuruluşu ve Rusya-Osmanlı İmparatorluğu İkili İyi İlişkiler Dönemi

Kırım'ın önemli ticaret limanlarına sahip olması ile Osmanlı tarihinde, hem ticaret limanları hem de yeni kuruluş aşamasında ortak düşmana karşı birlikte hareket etmesi nedeniyle Rus tarihinde yerini almıştır. Karadeniz, İstanbul'un nüfusunu beslemek için ucuz olarak kuzeyden gelen gıda maddeleri nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu için hayati bir önem taşımıştır (İnalçık, 1999, s. 34). Bundan dolayı Karadeniz'in tamamını egemenliği altına almak isteyen Osmanlı Devleti 1475'te

donanmasını Kırım'a göndererek Kırım'ı Cenevizlilerden almıştır (Şahin, 2015, s. 327). Bu durum İstanbul'un fethinden hemen sonra gerçekleşmesi Karadeniz'in Osmanlı için olan hem ekonomik hem de güvenlik açısından önemine işaret etmektedir. Kırım'ın Osmanlı tarafından Cenevizlilerden alınmasından sonra Kırım Hanlığı Osmanlıya bağlı bir devlet olmuştur. Kırım Hanlığı'nın 1441-1783 yılları arasında kalan ve çoğu Osmanlı hâkimiyetinde geçen 342 yıllık tarihçesi boyunca Kırım hanları sikke ve hutbe sahibi bir İslam hanedanı sayılmalarına rağmen sultan tarafından azil ve tayin edilmiştir (İnalçık, 2019) ve bu hanlar tarafından yönetilmiştir. Kırım Hanlığı'nın Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkisinin yanı sıra coğrafi olarak yakın olduğu Moskova Büyük Knezliği ile de ikili ilişkisini sürdürmüştür. Kırım Hanlığı'nın kuruluşu olan 1441 yılı Altın Orda Devletinin dağılma dönemine denk gelir ve 1502 yılında Altın Orda Devleti tamamen dağılmasına kadar Moskova Büyük Knezliği ile Kırım Hanlığı ittifak içinde olmuştur. (İnalçık, 1999, s. 25) Altın Orda devletinin 1502 yılında tamamen ortadan kalkması ile Kırım Hanlığı ile Moskova Knezliği arasındaki işbirliği bitmiştir. Ancak Moskova Knezliği dışarıdan gelecek saldırılara karşı dayanıksız olduğu için uzunca bir süre Kırım Hanlığı ile ittifak içinde bulunmuştur.

4.1.2 Rus Çarlığı'nın Kurulması ve Kırım-Osmanlı-Rus Rekabet Dönemi

Moskova Knezliği'nin güçlenmeye başladığı dönemde Kırım hanı Sahib Giray Kefe gelirleri üzerinde hak iddia etmesiyle Osmanlı İmparatorluğu Kırım hanını değiştirme kararı almıştır. Bu değişim sürecinde Kazan ve Astrahan Hanlıkları Ruslara kaybedilmiştir ve Rus Çarlığı kurulmuştur. (İnalçık, 1999, s. 29) Kırım Hanlığı'nın Rusya üzerine akınlar düzenlemesinin nedeni askeri olarak Rusya'nın güçlenmesini engellemeye yönelik olmakla birlikte üretime dayalı olmayan Kırım ekonomisi için kazanç da elde etmek oluşturmuştur (Köse, 2017). Bu askeri ve ekonomik nedenlerden ötürü Kırım hanları zaman zaman Moskova'yı yakmış ancak bu Rus Çarlığı'nın büyümesine engel olamamıştır. Kırım Hanlığı'nın bu akınları sürerken henüz güçlü olmayan Rus Çarlığı, Osmanlı İmparatorluğu'nu karşısına almamak için uzunca bir süre Haçlı girişimlerine katılmamıştır. (İnalçık, 1999, s. 30) Bu durum sonucunda Kırım Hanlığı Rus Çarlığı'na karşı savaşmak için yeterli desteği Osmanlı İmparatorluğu'ndan alamamıştır. Kırım Hanlığı Osmanlı İmparatorluğu için daha çok kuzeyden gelebilecek tehlikeleri engellemek amacıyla kullanılmıştır. (Köse, 2017) Güçlenen Rus Çarlığı, Osmanlı İmparatorluğu için bir tehdit olmakla birlikte Kırım Hanlığı için daha büyük bir tehdit durumunda olmuştur. Kırım Hanlığı'nın jeopolitik öneminin anlaşılması

sonucunda Rus Çarlığı Kırım Hanlığı'nı fethetmek istemiştir. Nihayetinde Rus Çarlığı'nın 1686 yılında kutsal ittifaka katılmış, Osmanlı ve Kırım ordularına karşı savaşmaya başlamıştır (İnalcık, 1999, s. 34).

Sonuç olarak Küçük Kaynarca Antlaşmasının imzalanmasını takip eden süreç sonrasında 1783 yılında Kırım Ruslar tarafından ilhak edilmiştir (Ortaylı, 1999, s. 129). Kırım'ın ilhaki ile Rus Çarlığı uzun zamandan beri istemiş olduğu Karadeniz kıyılarına ulaşma planını gerçekleştirmiştir. Kırım'a yerleşmek isteyen Rus Çarlığı asırlık sürgün ve katliam politikaları ile boşalttığı Kırım'ın sahil ve verimli topraklarına dışarıdan getirdiği göçmenleri yerleştirmiş (Köse, 2017) ve böylece Kırım nüfusunu Ruslaştırmış ve Kırım topraklarını Rus toprağı haline getirmiştir.

4.1.3 Kırım'ın 1917 Sonrası Tarihçesi

Kırım Tatarları Rus İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından bağımsızlıklarını 1917 yılında ilan etmişlerdir ancak bağımsızlık ilanından bir ay sonra Kırım yarımadası Bolşevikler, Menşevikler ve Almanlar arasındaki mücadele alanı olmuştur. 1921 yılında ise Bolşevikler yarımadaya tamamen hâkim olmuş (Sapmaz, 2018, s. 196) ve 18 Ekim 1921 tarihinde Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. (Kireççi & Tezcan, 2015, s. 44) Kırım yarımadası 1921-1941 yılları arasında Bolşeviklerin yönetiminde kalmıştır. 1941-1944 yılları arasında ise Alman kuvvetlerinin yönetimi altında kalmış ve 1944 yılında SSCB Kırım'ı geri almıştır (Sapmaz, 2018, s. 196). Kırım'ın limanlarının Rus İmparatorluğu için olan önemi SSCB için de geçerliliğini korumuştur. Bu nedenle Kırım'daki Rus nüfusunun arttırılması ve Tatar nüfusunun azaltılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. 1921-1941 yılları arasındaki dönem ile 1944 sonrası dönemde Kırım Tatarlarının nüfusu, Kırım Tatarlarının sürgün edilmesi ve kıtlık ile yaşamaya zorlanması yolları ile Kırım yarımadasında azaltılmıştır (Kireççi & Tezcan, 2015, s. 48). SSCB tarafından 1945 yılında Kırım özerk cumhuriyeti, özerk bölgeye dönüştürülmüştür (Sapmaz, 2018, s. 196). Kırım daha sonra 1954 yılında Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. (Kireççi & Tezcan, 2015, s. 51) Kırım bu tarihten 2014 yılında Rusya tarafından ilhak edilene kadar Rus nüfusunun çoğunluğu oluşturduğu Ukrayna'ya bağlı bir özerk cumhuriyet olarak kalmıştır. Ukrayna'nın 1991 yılında SSCB'den ayrılmasını takiben 1992 ve 1994 yıllarında Kırım parlamentosu bağımsızlık kararı almıştır ancak bu karar Ukrayna tarafından geçersiz sayılmıştır (Sapmaz, 2018, s. 197). Bu kararlar Rusya tarafından da desteklenmediği için Kırım Ukrayna'dan ayrılamamıştır. 2014 yılında ise Kırım parlamentosunun almış

olduğu Ukrayna'dan ayrılma ve Rusya'ya bağlanma kararları her ne kadar Ukrayna tarafından geçersiz sayılsa da Rusya tarafından tanınması nedeniyle farklılık oluşturmuştur.

İlhak bir devletin, egemenliği altında bulunmayan bir bölge veya toprak parçasını topraklarına katmasıdır ve iki şekilden biri ile hukuki geçerlilik kazanır, bunlar ilhak edilen devletin rızası veya daha önce başka bir devlete ait olmayan bir bölgenin uluslararası toplum tarafından ilhak eden ülkeye ait olduğunun kabul edilmesidir (İlhak, 2007). Bu tanıma göre Rusya'nın bu bağlanma kararını onaylaması ve Kırım'ı topraklarına katması ilhaktır. Limanları ve Karadeniz'e açılan kapı olması nedeniyle Rusya için farklı bir konuma sahip olan Kırım'ın durumu Ukrayna'nın Rusya'dan ayrılmasından itibaren Rusya için önemini sürdürmüştür ve 2014 yılında gerçekleşen ilhak ile Ukrayna ve Rusya arasında dış politikada gerginliğe neden olmuştur. Mevcut durumda Kırım'ın ilhakı AB ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke tarafından tanınmamıştır. Kırım'ın ilhakını tanıyan ülkeler Abhazya, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti, Ermenistan, Gana, Güney Osetya, Kazakistan, Kırgızistan, Moğolistan, Uganda, Belarus, Afganistan'dır. (Ukrayna'nın Sesi, 2014) İlhakı tanımayan ülkelerin ve Rusya'ya uygulanan yaptırımların varlığı Kırım'ın Rusya'ya bağlı özerk cumhuriyet konumunu değiştirmemekte ve bu durum Kırım'ın donmuş bir çatışma bölgesi olarak varlığını sürdürmesi ile sonuçlanmaktadır.

4.2. KIRIM'IN RUSYA İÇİN ÖNEMİ

Moskova Knezliği, kuruluşunun ilk zamanlarında Kırım Hanlığı ile ittifak halinde olmuştur ancak bu ittifak Kırım Hanlığı'na saldırmama ve Kırım Hanlığı aracılığıyla Osmanlı İmparatorluğu ile dostça ilişkiler içinde olmanın ötesine geçmemiştir (İnalçık, 1999, s. 30). Kırım Hanlığı ile ikili iyi ilişkiler gütme politikası tamamen güçlendiği Rus Çarlığı dönemine kadar devam etmiştir. Moskova Knezliği'nin Kırım Hanlığı ile ikili iyi ilişkileri sürdürmesinin bir diğer nedeni ise ticaridir. Rusya baharat, ipek gibi doğu mallarını ve şarap gibi Ege bölgesi ürünlerini Kefe yoluyla almaktaydı ve kuzeyden güneye kürk, civa, keten gibi mallar ihraç etmekteydi. Osmanlı İmparatorluğu Kırım Yarımadasına yerleşince Moskova için ticaret güçleşmiştir (İnalçık, 1999, s. 25-26). Bu nedenden ticaretin aksamaması için Kırım Hanlığı aracılığıyla Osmanlı İmparatorluğu ile yakınlaşma ve ticaretin devamlılığını sağlamaya çalışmıştır. Kırım'ın, Kafkasya'ya giden yol üzerinde olması, Karadeniz'in kenarında

olması Kırım topraklarını Ruslar için çekici kılmıştır (Köse, 2017). Ruslar, askeri olarak güçlenmelerinin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıfladığı zamanda ticari ve askeri olarak önemli olan Kırım topraklarını 1783 yılında topraklarına katmıştır. Böylece tarıma elverişli toprakları ve sıcak denizlere inmesini sağlayacak Karadeniz limanları olan Kırım'a yerleşmiştir. Kırım topraklarını ele geçirmesi ile birlikte Sivastopol limanında Karadeniz filosunu kurmuştur (AFP, 2014). Kırım toprakları, Rusların Karadeniz filosunu Sivastopol limanında kurması ve bu filo ile İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı'ndan geçerek sıcak denizlere kolay ulaşım fırsatının yakalanması ile Ruslar için vazgeçilmez bir konuma gelmiştir (Pejic, 2016). Kırım'ın askeri önemi devam etmekle birlikte günümüzde güç dengelerini etkileyen ekonomik bir faktör olan enerji konusunda da Rusya açısından önemi artmıştır.

4.3 KIRIM'IN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu için Kırım topraklarının ele geçirilmesinin ilk nedeni ticari ve ekonomik olsa da daha sonra Kırım Hanlığı, Osmanlı İmparatorluğu için kuzey güvenliğini sağlayan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını genişletmesini sağlayacak konuma ulaşmıştır (Köse, 2017). Kırım Hanlığı'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzey güvenliğini sağlama konumu ve önemi güçlenen Moskova İmparatorluğu'na karşı giderek artmıştır (İnalçık, 2014). Kırım'ın 1783 yılında kaybedilmesi ve Rus Çarlığı'nın Kırım'a ve dolayısıyla Karadeniz'e yerleşmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun güvenliğini tehdit etmiştir. Doğrudan İstanbul'u tehdit edebilen Rus Çarlığı'nın varlığı ortaya çıkmıştır ve çarlığının elinde bulunan Karadeniz Filosu bu tehdidin ana kaynağını oluşturmuştur. Güvenlik yönünden bakıldığında Rus Karadeniz Filosuna ev sahipliği yapması ve Rusya'nın Karadeniz'de güvenlik sağlayıcı rolünü üstlenebileceği gibi durumların varlığı Türkiye aleyhine ve Türkiye'yi tehdit eder niteliktedir. Geçmişte de var olan Kırım'ın Türkiye açısından Karadeniz'in ve Türk Boğazların güvenliği açısından önemli konumuna günümüzde enerji faktörü de eklenmiştir. Karadeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye ileride enerji kaynaklarının çıkarılması konusunda Karadeniz'de ağırlıklı söz sahibi olabilecekken Kırım'ın ilhakı ile Rusya Karadeniz'deki kıyı şeridini arttırarak enerji kaynaklarına hâkimiyetini arttırmıştır. Ayrıca Kırım'ın ilhakı sonrasında Karadeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşımı konusu gelecekte gündeme gelebilecek kıyıdaş ülkeler arasında sorun çıkarabilecek bir konuma gelmiştir. (Özgen, 2017, s. 62) Kırım'da yaşayan ve Kırım'ın Rusya tarafından ilk kez ilhakından sonra sürgün ve göç yoluyla sayıları

azaltılmış olan Türk kökenli vatandaşların yeniden sürgün ile karşı karşıya kalabilecek olmaları, Karadeniz'in güvenliği ve enerji kaynakları Kırım'ı Türkiye için özel bir konuma getirmiştir. Kırım yarımadasının kontrolü, kontrol eden ülke için Karadeniz'de stratejik üstünlük sağlamak ve Karadeniz'e askeri olarak müdahale etmesini kolaylaştırmaktadır. (Özgen, 2017, s. 62) Bu nedenle Kırım'ın kontrolünün Rusya gibi aktif ve kontrolcü dış politika güden bir ülkede olması Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi ile ilgili tehdit algısını arttırmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUS DIŞ POLİTİKASINDA AYRILIKÇI DÜŞÜNCELERİN DESTEKLENMESİ: UKRAYNA KRİZİ VE KIRIM'IN İLHAKI

SSCB sonrası dönemde Rusya SSCB ardılı ülkelerde bulunan Rus vatandaşlarının ayrılıkçı düşüncelerini ve taleplerini desteklememiştir. Ancak Putin dönemi ile daha aktifleşen Rus dış politikası ile ayrılıkçıların desteklenmemesi politikasında değişimler olmuştur. Gürcistan-Rusya savaşı ile görünür hale gelen ayrılıkçıların desteklenmesi dış politikası Kırım'ın ilhaki ile yeni bir safhaya geçmiştir. Çalışmanın bu bölümde Rus dış politikasındaki bu değişimin örneği olan Kırım'ın ilhakının öncesi ve sonrası gelişmeler incelenmiştir. Kırım'ın ilhaki süreci incelenmeden önce Putin dönemi Rus dış politikasındaki değişimlere değinilmiştir. Daha sonra Kırım'ın ilhaki öncesinde gerçekleşen Rusya Ukrayna ilişkilerine ve Rusya'yı Kırım'ı ilhak etmeye götüren süreç incelenmiştir. Sonraki kısımda Rusya açısından ilhakin sosyal, ekonomik, askeri sonuçları ile Rusya'nın gelecekteki beklentileri incelenmiştir. Son olarak da ilhak sonrası Türkiye açısından Kırım'ın durumu incelenmiştir.

5.1. PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASINDA KIRIM'IN İLHAKI ÖNCESİ DEĞİŞİMLER

Rusya'da Batılılaşmayı başlatan Büyük Petro her ne kadar Avrasyacılar tarafından eleştirilse de Rusya'nın tarihsel ve jeopolitik hedefi olan sıcak denizlere inme politikasını ortaya atmıştır. (İsmayılov M. , 2011, s. 236) Sıcak denizlere inme istemi Karadeniz Bölgesi'ni ve Kırım'ı Rusya için önemli kılmıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra Karadeniz Bölgesi'nde Rusya için jeopolitik olarak en önemli ülke Ukrayna olmuştur öyle ki Dugin Ukrayna'nın etnokültürel şartlarına göre parçalanması gerektiğini savunmaktadır. (İsmayılov M. , 2011, s. 237) Böylece Ukrayna topraklarının bir kısmının tekrar Rusya yönetimine gireceği düşünülmektedir. Kırım'da ve Ukrayna'nın doğusunda bulunan Rus kökenli vatandaşların oransal çokluğu, Karadeniz Bölgesi'nin artan önemi ve NATO genişlemelerinin Rusya'nın tehdit algısını arttırması Rusya'nın Ukrayna'ya ve Kırım'a olan ilgisini ve müdahale etme ihtimalini Putin döneminde özellikle son askeri doktrinlerin işaret ettiği yönde arttırmıştır.

Vladimir Putin'in devlet başkanlığı görevinin başlangıç döneminde ülke meseleleri ulusal güvenlik sorunu olması bakımından güvenlikleştirme önemli iken daha sonra güvenlikleştirme ekonomik ve politik çıkarlarla dengelenmiştir. Putin'in 2000 yılında Cumhurbaşkanlığı görevine gelmesinin ardından aldığı idari tedbirler ve atamalar ile dış politikanın kendi kontrolünde kalmasını sağlamıştır. (Akgül, 2009, s. 70-71). Böylece Putin döneminde gerçekleşen bu değişimler ile güçlü devlet yapısı pekiştirilmiş, ABD ve küreselleşmeye karşı dış politika için sağlam bir zemin hazırlanmıştır.

2000 yılı Rus Askeri Doktrini NATO'nun Yugoslavya'da gerçekleştirdiği Müttefik Güç Harekatı, 1999 yılında NATO tarafından kabul edilen coğrafi sınır tanımadan etnik ve bölgesel çatışmalara müdahale etme yönündeki yeni stratejik konsepti ve NATO'nun Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyetini içine alacak şekilde genişlemesine yöneliktir. (Sapmaz, 2018, s. 101) 2000 yılında NATO'nun doğu yönlü genişlemesinin yarattığı tehdit algısı Rusya'nın Askeri Doktrinini askeri güvenliği ön plana çıkararak yenilemesi ile sonuçlanmıştır. (İsmayılov E. , 2015, s. 2) 2000 yılı Askeri Doktrini; Rusya'nın nükleer caydırıcılığı olduğunu ve nükleer silahları gerekli durumlarda kullanabileceğine, Rusya'nın yerel, bölgesel, uluslararası çatışmalara askeri olarak müdahale edebileceğine ve Rusya'nın ulusal güvenliğini içeren durumlarda askeri müdahalelerde bulunabileceğine işaret etmiştir. (Özden Cankara & Cankara, 2007, s. 200) 2008 Rusya-Gürcistan savaşı bu askeri doktrinin varlığında gerçekleşmiştir. Rusya çıkarları söz konusu olduğunda ne kadar ileri gidebileceğini Ukrayna krizi öncesi Rusya- Gürcistan Savaşında göstermiştir.

2010 yılı Askeri Doktrininde ideolojik çatışma ile bir veya birkaç devletin ekonomik, askeri ve politik açıdan egemenlik çalışmaları ve başat güç olma istekleri belirtilmiştir. Ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti yeni ekonomik ve politik güç merkezi olması nedeniyle tehlikenin kaynağı olarak belirtilmiş ve bu doktrine göre Rusya'nın başlıca askeri amacının, silahlı çatışmalara ve silahlanma yarışına izin verilmemesi ve nükleer savaşın önlenmesi olduğu vurgulanmıştır (İsmayılov E. , 2015, s. 4). 2010 doktrininde NATO'nun genişlemesi ve gerek Rusya'nın sınırlarına dayanması gerekse müttefiki olarak gördüğü komşu devlet ve sularında NATO'nun askeri birliklerin oluşturulması ve konuşlandırılması temel askeri tehlike olarak sayılmıştır (Sapmaz, 2018, s. 156). Rusya açısından askeri tehlikenin azaltılması anlamına gelen silahlanma yarışının, silahlı çatışmaların ve nükleer savaşın önlenmesi için Doktrine göre Rusya'nın ikili ve çok taraflı işbirlikleri geliştirerek füze savunmasının kurulması ile

sağlanabilirdi (İsmayılov E. , 2015, s. 3). NATO'nun sınırlarına yaklaşması ve sınırına yakın devletlerde NATO askeri birliklerinin ve savunma sistemlerinin varlığı Rusya'nın tehdit algısını daha da arttırmıştır. Doktrinde nükleer silahların devlete karşı ciddi bir tehdit ortaya çıktığı zaman kullanılacağına işaret edilmiştir. Ayrıca Rusya dışında yaşayan vatandaşlarını korumak için Rusya'nın silahlı kuvvetleri kullanması haklı görülmektedir (Sapmaz, 2018, s. 160). 2010 yılı Doktrini NATO tehdidine karşı ve bölgedeki silahlı çatışmaların önlenmesinde daha çok bölgesel birlikler ile çözüm arayışına vurgu yapsa da gerekli durumlarda nükleer silahların kullanılabilineceğinin ve diğer ülkelere müdahale edilebileceğinin sinyallerini vermiştir. Putin dönemi dış politikadaki değişim Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'a müdahalesi ile netlik kazanmış ve Kırım'ın ilhaki 2010 Askeri Doktrini'nin varlığında gerçekleşmiştir. Gürcistan'a müdahale ve 2010 yılı Askeri Doktrini, Rusya'nın Karadeniz Bölgesi'nde NATO varlığına karşı dış politikada sert önlemler almaya hazır olduğunun en önemli göstergesidir. Ayrılıkçıların desteklenmesi yönünde değişen Rus dış politikası NATO'nun doğu yönlü genişleme isteği ve Ukrayna'nın olası NATO üyeliği Rusya'nın Ukrayna'ya müdahale etmesine ve gerek Kırım'ı ilhak etmesi gerekse Ukrayna'nın doğusunu istikrarsızlaştıran ayrılıkçıları desteklemesi ile sonuçlanmıştır.

5.2. KIRIM'IN İLHAKI ÖNCESİ OLAYLAR VE İLHAK SÜRECİ

Kırım 1991 yılında Ukrayna'nın SSCB'den ayrılmasıyla birlikte Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olarak Rusya'dan ayrılmıştır. Ancak gerek Kırım'ın nüfusunun çoğunun Rus olması gerekse Kırım'ın tarihsel olarak Rusya'nın parçası olarak görülmesi nedeniyle Kırım'ın Rusya'nın toprağı olduğu görüşü Rusya'da hâkim olan görüştür. (Özdal, 2016, s. 250-251) Kırım'ın tarihsel önemi haricinde Kırım, Rusya için Karadeniz limanı olması açısından askeri, gaz rezervleri bakımından ekonomik olarak önemli bir yere sahip olmuştur. 2014 yılında Kırım Özerk Cumhuriyetinin Ukrayna'dan ayrılma ve Rusya'ya bağlanma karar ilhakin hukuki olarak Rusya açısından gerçeklik kazandırmış ancak gerek Ukrayna gerek diğer ülkeler için bu kararın askeri baskı altında alınması nedeniyle kabul edilmediği görülmüştür. Kırım'ın Karadeniz'de Rusya için önemli konumu ve Putin dönemi dış politikanın değişiminin en önemli göstergesi olması nedeniyle bu bölümde Kırım'ın ilhaki neden ve sonuçları incelenmiştir.

5.2.1. Kırım'ın İlhakı Öncesi Olaylar

Ukrayna Rusya açısından bölgede yer alan önemli bir ülkedir. Önemli olmasının nedenleri kısaca sayılacak olursa; Ukrayna'nın Karadeniz'e ve oradan sıcak denizlere çıkışı sağlayan önemli bir ülke olması, Ukrayna üzerinden geçen enerji nakil hatlarının olması, Ukrayna'nın Orta Asya devletlerinin Batı'ya çıkış kapısı olması ve son olarak da Ukrayna'nın Batı ve Rusya arasında tampon bölge olmasıdır (Munasipova & Ydyrys, 2015, s. 64). Bu nedenler Rusya'nın Batı ile bütünleşmiş Ukrayna bağlamında tehdit algılarını arttırmış, Ukrayna'da kriz başlatmasına ve sonucunda Rusya için her zaman önemli bir yere sahip olan Kırım'ı ilhak etmesine ile sonuçlanacak sürecin başlamasına neden olmuştur.

Ukrayna ile Rusya arasındaki dış politikaları etkileyen Kırım 1954 yılında SSCB'ye bağlı olan Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne SSCB tarafından 1654 tarihli Ukrayna'nın Rusya'ya katılmasını sağlayan Pereyaslav Anlaşmasının 300. Yıldönümü nedeniyle verilmiş ve 1991 yılında Ukrayna'nın SSCB'den ayrılması ile Ukrayna sınırları içinde kalarak Rusya'dan ayrılmıştır (Sapmaz, 2018, s. 196-197). Kırım'da bulunan Sivastopol limanındaki Karadeniz Filosu Ukrayna tarafından 1992 yılında millileştirilmiş böylece Ukrayna ile Rusya'nın bu filo üzerinde eşit hakları olduğu belirtilmiş ve 1995 yılında Kırım'ın özerkliği Ukrayna tarafından iptal edilmiştir. (Özdal, 2016, s. 92-93) Ukrayna'nın filo ve Kırım'ın özerkliği ile ilgili yapmış olduğu ve Rusya'yı ilgilendiren bu iki değişikliğe rağmen Rusya Kırım'daki ayrılıkçıları desteklemenin o yıllar için olumlu bir sonuç getirmeyeceği düşüncesi ile hareket etmiştir. Özellikle Sivastopol limanı ve Karadeniz filosunun geleceği ile ilgili görüşmeleri öteleyerek Kırım'a müdahale etmemiş ve böylece Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygılı davranmıştır. 1992 yılında başlayan iki ülke arasındaki Karadeniz Filosu sorunu nihayetinde 1997 yılında imzalanan ve 1999 yılında yürürlüğe giren anlaşma ile çözülmüş ve Ukrayna Sivastopol Limanını 20 yıllığına Rusya'ya kiralamıştır (Kelkitli, 2014, s. 294-295).

Ukrayna ve Rusya SSCB'nin dağılmasını takiben sadece Sivastopol limanındaki Karadeniz filosu nedeniyle karşı karşıya gelmemiştir. Rusya'nın 2000'li yıllardan başlayarak Putin iktidarı döneminde petrol fiyatlarındaki artışın etkisiyle ekonomisini toparlaması ve geliştirmesi (Bilgiç, 2016, s. 7) ile dış politika aracı olarak kullandığı doğalgaz fiyatlarıyla Ukrayna üzerinde ekonomik baskı kurmaya başlamıştır. Doğalgaz tedarikini dış politika aracı olarak kullanan Rusya ile Ukrayna arasında 2006

ve 2009 yıllarında doğalgaz krizi yaşanmıştır (Yorkan, 2014). 2006 yılındaki doğalgaz krizi Ukrayna'nın Avrupa'ya gönderilen gazı iç tüketimde kullanması ve borçlarını ödememesi ve Rusya'nın doğalgaz akışını kesmesi nedeniyle çıkmıştır. 2009 yılındaki kriz Ukrayna'nın doğalgaz borçlarını ödeyememesi ile beraber Rusya'nın gaz fiyatlarını arttırmak istemesinden kaynaklanmış ve Rusya'nın doğalgaz tedarikini on üç gün kesmesi ile sonuçlanmıştır (Yesevi, 2014, s. 492). 2006 yılındaki doğalgaz krizini takiben Ukrayna Sivastopol üssünün kira ücretini arttırmak isteyerek Rusya'ya karşılık vermesi Ukrayna ile Rusya arasında bir krize daha neden olmuştur (Gazetevatan, 2006)

2010 yılında Rusya yanlısı devlet başkanı tarafından imzalanan ve karşılığında Rus doğalgazını indirimli olarak satın alımı ile sonuçlanan, Harkiv Anlaşması ile Sivastopol limanının 2042 yılına kadar Rusya'nın kullanımı için kiralanmıştır (Varol Sevim, 2014, s. 506). Bunun sonucunda Ukrayna-Rusya arasındaki ikili ilişkiler iyileşmiş ve böylece her ne kadar Kırım'ın Rus toprağı olduğuna dair görüş Rus halkı arasında yaygın olsa da Rusya tarafından Kırım'a bir müdahalede bulunulmamıştır.

Rusya'nın 2000'li yıllardan sonraki Ukrayna ile ilgili dış politikasına bütün bu olaylar ışığında bakacak olursak Ukrayna'nın Batı yönlü politika geliştirmesine ve Sivastopol limanının kullanım haklarının elinden alınmasına karşı önlemler aldığı görülmüştür. 2010 yılında Rusya'nın lehine imzalanan Harkiv Anlaşması ile temelleri atılmış olan Ukrayna krizi, Batı yanlısı göstericiler tarafından Viktor Yanukoviç'in AB ile Ortaklık ve Serbest Ticaret Anlaşması'nı 2013 yılında imzalamaktan vazgeçmesi ile başlamıştır (Sapmaz, 2018, s.197). Anlaşmayı imzalamaktan vazgeçilmesinin arka planında AB ile yapılacak anlaşmanın getireceği sıkı ekonomik tedbirler ve yolsuzlukla mücadele edilmesini içeren iç politikayı ilgilendiren durumların olmasının yanı sıra Rusya'nın Ukrayna'ya sağlamış olduğu indirimli doğalgaz tedariki avantajını kaybetme gibi ekonomiyi daha da sıkıntılı duruma sokabilecek dış etkenlerde söz konusu olmuştur (Özdal, 2016, s. 241-245). Protestoların devamı ve önlenememesi Rusya yanlısı Yanukoviç'in ülkeyi 21 Şubat 2014 tarihinde terk etmesi ile sonuçlanmıştır.

Rusya için önemli bir yere sahip olan Ukrayna protestocularının isteği doğrultusunda yüzünü batıya dönmüştür. Bu durum Rusya'yı rahatsız etmiştir çünkü sınır komşusu olan bir ülkenin AB ve NATO ile üyelik ya da anlaşma yoluyla bağlılık durumunu ortaya çıkacak ve Karadeniz'de Rusya'nın istemediği NATO (ABD) varlığını beraberinde getirebilecektir. Batı yanlısı olan ve Rusya'nın etkisinde hareket etmek istemeyen yeni yönetime karşı, Rus nüfusunun %59 gibi bir orana sahip olduğu

Kırım'da tepkiler tam Rusya'nın NATO varlığını değerlendirdiği sırada oluşmaya başlamıştır.

Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılma isteği 1991 yılında Ukrayna'nın SSCB'den ayrılması ile başlamış ve zaman zaman artmıştır ancak Rusya tarafından Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne vurgu yapılarak hiçbir zaman politik nedenlerden dolayı desteklenmemiştir. Ukrayna ile Rusya arasında Ukrayna'nın SSCB'den ayrılması ile Nükleer Silahlar, Sivastopol Limanı, Ukrayna'daki Rus azınlık (Büyükkıncı, 2004, s.406) ve Ukrayna'nın Rusya'ya olan enerji borçları açısından birçok sorunlu konu olmuştur ancak Rusya enerji kartını ekonomik yaptırım aracı olarak kullanarak sorunları, Rus nüfusunun yoğun olduğu bölgelerdeki ayrılıkçı talepleri desteklemeden çözmüştür. Ancak Rusya, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunduğu dış politikasını Ukrayna Krizinin ardından Batı yanlısı yönetimin oluşması ile terk etmiş ve 2014 yılındaki Kırım'ın ayrılıkçı kararını Karadeniz'deki muhtemel güvenliğinin tehlikeye girecek olması düşüncesiyle desteklemiştir.

5.2.2. Kırım'ın İlhak Süreci

Kırım'ın ilhak süreci Ukrayna'da batı yanlısı geçici hükümetin kurulmasını takiben yaklaşık bir ay içinde tamamlanmıştır. Bu başlık altında ilhak süreci ve sürece dahil olan aktörlerin süreci nasıl etkilediği incelenmiştir.

Kırım'ın nüfusunun 2001 sayımına göre %59'una yakını Ruslar oluşturmaktadır (Vatan Kırım, 2008). Batı yanlısı olan ve Rusya ile bağları zayıflatacak geçiş hükümeti düşünüldüğünde Kırım'daki çoğunluğu oluşturan Ruslar için istenmeyen bir durumun ortaya çıkması an meselesi olmuştur. Azınlık dilleri yasasının iptali için öneri veren hükümet de Kırım'daki ayrılıkçı düşüncelerin artmasına neden olmuştur. Kırım'ın Rusya için tarihi öneminin yanı sıra askeri ve ekonomik öneminin olması ve 2014 yılındaki politik durum daha önce Ukrayna ile kriz yaşamasına rağmen Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunan ve Kırım'daki ayrılıkçı hareketleri desteklemeyen Rusya'yı Kırım'daki ayrılıkçı talepleri destekleme durumunda bırakmıştır. Yanukoviç'in Ukrayna'yı terk etmesinden kısa bir süre sonra 27 Şubat 2014'te Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosunda referandum kararı alınmıştır. Bu karar Rusya ile bağlayan olay ise Rus askeri olduğundan şüphe duyulmayan silahlı milislerin kontrolü altında parlamentonun referandum kararını almış olmasıdır. (Özdal, 2016, s. 248) 16 Mart 2014 tarihinde yapılan referandum ile çok yüksek oranda

Rusya'ya bağlanmayı destekleyen oy çıkmıştır (Hacıoğlu, 2014a). Kırım'daki referandum sürecinde Kırım'da gayri resmi olarak asker bulundurmasının yanı sıra Rusya Ukrayna'nın iki yanında 8000 askerin katıldığı ağır silahlarla askeri tatbikatlar yapmıştır (BBC, 2014a). Sınırlarına Rus askeri yığılmış olan Ukrayna Kırım'a müdahale etmeyi göze alamamıştır. Ayrıca Rusya 15 Mart 2014 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Kırım'da yapılacak olan referandumu Birleşmiş Milletlerin gayrimeşru sayacağına dair olan yasa tasarısı veto etmiştir (BBC, 2014b). Böylece Rusya Kırım'a Ukrayna başta olmak üzere hiçbir devlet ya da birliğin müdahale etmemesini sağlamıştır. Ukrayna'dan ayrılma ve Rusya'ya bağlanma kararının halk tarafından bu kadar büyük oranda desteklenmesinin bir nedeni Rusya'ya bağlandıklarında Rusya'nın refah seviyesinde ve maaşlarda artış yönünde vaat vermiş olmasıdır (Washington Week, 2014). Bir diğer nedeni ise Rusya'nın Kırım'da bulunan askerleri ile Rusya'ya bağlanma karşıtı karar çıkması durumunda askeri yaptırım uygulanma endişesi olmuştur. Rusya, Kırım'ın aldığı kararın ardından 18 Mart 2014'te Kırım'ı Rusya'ya bağlayan anlaşmayı imzalamıştır (Hacıoğlu, 2014b). Rusya Kırım'ı ilhak yoluyla ülkesine kattığını öne sürerken uluslararası alanda bu ilhak tanınmamıştır. SSCB'nin dağılmasından itibaren izlemiş olduğu dış politikadaki değişim bu olayla netlik kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kırım'daki referandumu tanımama girişimi, G7'den referandumu tanımama yönünde gelen açıklamalar (BBC, 2014c), Almanya Başbakanı Angela Merkel'in Kırım'ın işgaline son vermesi yönündeki açıklamaları (BBC, 2014d), Rusya'nın Kırım'ı topraklarına katmasına engel olamamıştır. Kırım'ın ilhaki göstermektedir ki artık Rusya, Rus nüfusunun çoğunlukta olduğu bölgelerde hak iddia etmeye başlamıştır. Bunun nedeni NATO ve AB'nin genişlemesi ve Rusya'nın bu genişlemeden dolayı tehdit algısı olmuştur.

5.3. RUSYA'NIN İLHAK SONRASI KAZANIM VE BEKLENTİLERİ

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ana nedeni her ne kadar NATO ve AB tarafından çevreleme endişesi kaynaklı olsa da ilhakin ekonomik nedenleri ve sonuçları bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Rusya'nın görünürdeki kazanımlarının aslında Rusya'ya neler kazandığına değinilmiş ve ilhak sonrası Rusya'ya uygulanan yaptırımların ekonomik sonuçları incelenmiştir. Daha sonra Rusya'nın Kırım ile ilgili beklentilerine değinilmiştir.

5.3.1. Rusya Açısından Sosyal ve Ekonomik Sonuçları

Rusya'nın Kırım'ı ilhakının Rusya açısından hem sosyal hem de ekonomik sonuçları olmuştur. Rusya'nın Kırım'ı ilhakını sonlandırması amacıyla Ekonomik ve askeri yaptırımları içeren yaptırımlar Avrupa Birliği, ABD, Kanada ve diğer müttefikler ve ortaklar tarafından eş zamanlı olarak yürürlüğe sokulmuştur (Christie, 2017). Bu yaptırımların ekonomik, sosyal ve askeri alanlarda Rusya'yı etkileyen sonuçları olmuştur. İlk olarak Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile ortaya çıkan sosyal sonuçlar incelenmiş daha sonra Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile Rus ekonomisinin ve askeri yapısının ekonomik olarak nasıl etkilendiği incelenmiştir.

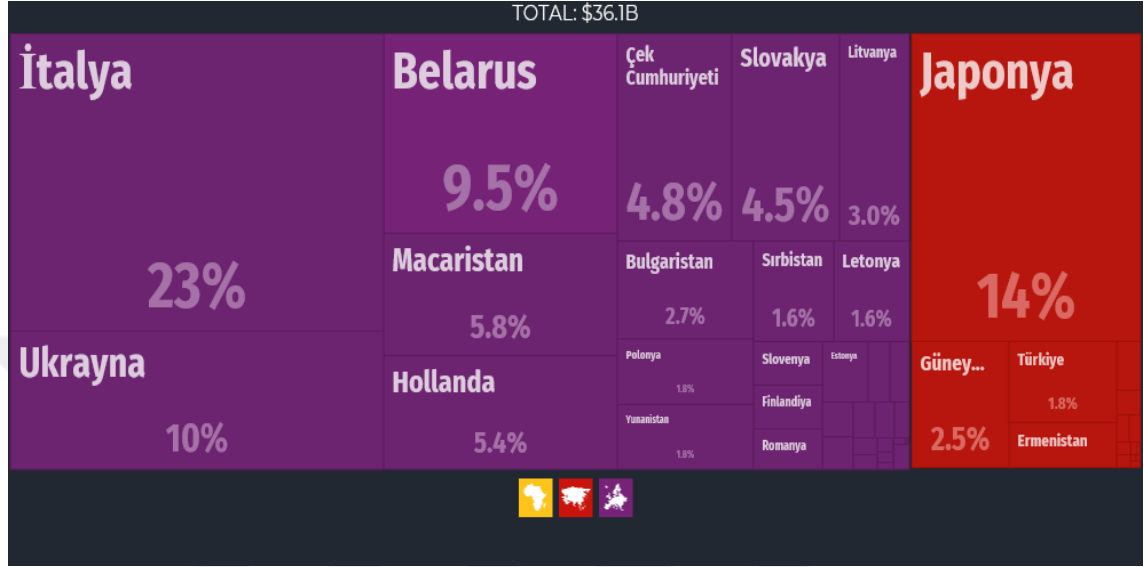
Rusya'nın Kırım'ı ilhakı daha çok Karadeniz üzerindeki kontrolünü kaybetme ve NATO'ya ait filoların Karadeniz'e kolay girişini engelleme isteği ile ilintilidir. Kırım'da Rus kökenli vatandaşların Ukrayna'daki mevcut yönetimi istememesi ve nüfustaki oranlarının çok olması Kırım'ın Rusya ile birleşmesini sağlamıştır. Rusya'nın bu kararı almasındaki güvenlik kaygıları bir yana bırakılırsa Rus kamuoyunun düşüncesine göre Rusya kendisine ait olan toprağı geri almış ve Rus vatandaşların isteğini yerine getirmiştir. İlhaka karşı ekonomik tedbirler uygulayan ülkeler, fiyat artışı ve ekonomik durgunluğa neden olmuş bu da Rus halkının yeniden batıyı düşman olarak görmesine ve milli gururu öncüleyen tavır takınmaları ile sonuçlanmıştır (Pinkham, 2017). İlhakın sosyal sonuçlarına bu gelişmeler ışında bakıldığında, ilhak ile Rusya vatandaşları arasında hem ülkeye bağlılık ve güven arttırılmış hem de milli birlik ve dayanışma bilinci oluşturulmuştur. İlhakın bir diğer sosyal sonucu ise Rusya dışında kalan Rus vatandaşlarını ve diğer SSCB ardılı ülkeleri ilgilendirir niteliktedir. Rusya, 2008 Güney Osetya Gürcistan savaşına müdahale etmesi ile başlayan Kırım'ın ilhakı ile devam eden süreçte bölgede gelişen olaylarda aktif rol üstleneceği yeni bir dış politika anlayışı benimsemiştir. Kırım'ı ilhak ederek Rusya, Rus vatandaşların yoğunlukta olduğu diğer ülkelere de müdahale edebileceğinin sinyalini vermiştir. Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımların Rus halkını Batı devletlerine karşı birleştirmesine rağmen yaptırımların Rusya'yı sosyal anlamda olumsuz etkileyen bir diğer boyutu vize ve pasaportları ile ilgili olmuştur. Rus yetkilileri tarafından Kırım'da ilhak sonrası verilmiş olan pasaportlar ile Rusya'da Kırım ve Sivastopol halkına verilmiş olan Rus pasaportları Avrupa Birliği için geçersiz sayılmıştır. Vize başvurusunda bulunmak isteyen Kırım ve Sivastopol halkının vize başvuruları Ukrayna'da bulunan konsolosluklardan alınacağı belirtilmiştir (European Union

External Action , 2017). Her ne kadar yaptırımlar sosyal yaptırım olarak gözükse de yaptırımlar ilerleyen günlerde ülke ekonomisini etkileyecektir.

Rusya Kırım'ı ilhak ederek Karadeniz'de daha geniş kıyı şeridine sahip olma, Sivastopol Limanının ele geçirilmesi ile Karadeniz Filosunun güvenliğinin sağlanması, Tuzla adası ve Kerç Boğazı'nın kullanımına ilişkin Ukrayna ile olan sınır sorunlarının sona ermesi gibi Rusya açısından çözüme kavuşmuş dış politika kazanımları bulunmaktadır (Özdal, 2016, s. 250). Bu kazanımlar ekonomik ve askeri olarak mevcutta ve ileride Rusya'nın yararına olacak kazanımlardır ancak Rusya'ya ilhakı tanımayan ülkeler ve birliklerin Rusya'nın ekonomisini olumsuz etkileyerek ilhakı sonlandırması amacıyla uyguladığı ekonomik yaptırımlar da bulunmaktadır.

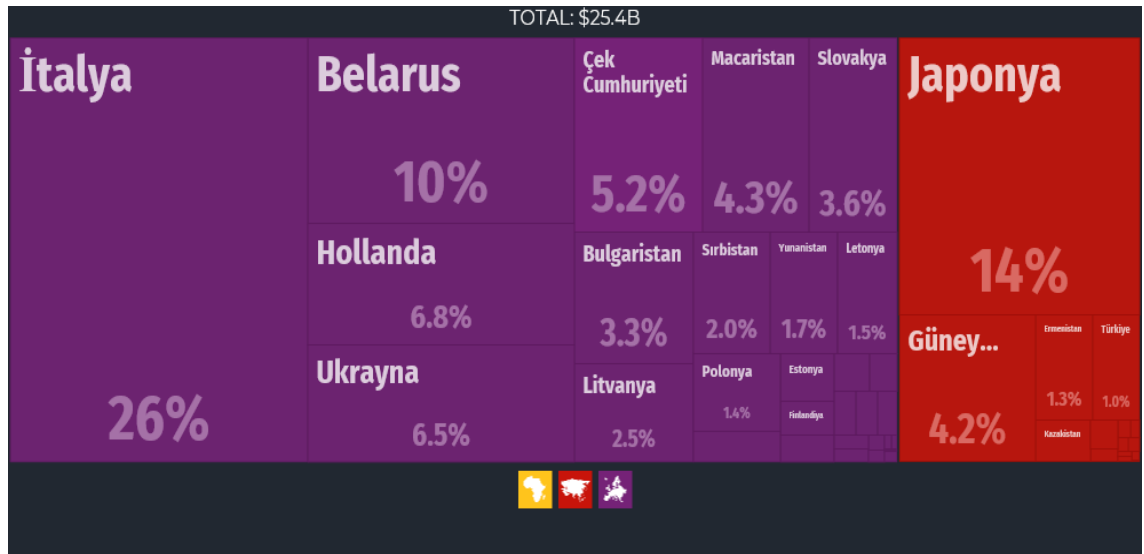
Doğrudan ekonomik olan ilk Avrupa Birliği yaptırımını 150 kişi ve 37 şirketin Avrupa Birliği sınırları içindeki varlıkları dondurulması ve vizelerinin iptal edilmesi olmuştur (European Union External Action, 2017). Bu yaptırımın yanı sıra Avrupa Birliğinin uyguladığı üç tür ekonomik yaptırım bulunmaktadır. Bankacılık, enerji ve savunma sektörlerindeki Rus devlet kuruluşlarının Batı'nın finans piyasa ve hizmetlerine erişimi kısıtlanmış, Petrol arama konusundaki teknoloji ve teçhizatın ihracı yasaklanmış, Rusya'ya askeri ve çift kullanımlı malzeme satışı yasaklanmıştır (Christie, 2017). Bankacılık ve finans sektörüne getirilen kısıtlama ile Rus firmalarının Batı sermayesine ulaşmasının kısıtlanması sermaye sıkıntısı sorununu ortaya çıkarmış bu da ekonominin yeterince büyümemesine neden olmuştur. Petrol fiyatlarındaki düşüş ile birlikte Rusya'nın ihtiyaç duyduğu Petrol arama konusundaki teknoloji ve cihazlara erişiminin engellenmesi Rus firmaları üzerindeki yükü arttırmış ve petrolden elde edilen kazançların azalmasına sebep olmuştur. Ekonomisi daha çok enerji kaynaklarının ihracına dayanan Rusya'ya bu yaptırımın etkisi çok ağır olmuştur. Kırım'ın ilhakını takip eden süreçte Avrupa Birliği'nin uygulamaya koyduğu ve halen yürürlükte bulunan yaptırımlar karşısında Rusya karşı yaptırımları uygulamaya koymuştur. Bu yaptırımlar AB, ABD, Kanada, Avusturya ve Norveç'ten çeşitli gıda ithalatını yasaklamayı (Semercioğlu, 2016, s. 197) ve Rus doğal gazını Avrupa'ya taşıyacak olan Güney Akımı Projesini durdurmayı (Walker, 2014) içermektedir. Karşılıklı yaptırımlar hem Avrupa Birliğinin hem de Rusya'nın ekonomik kayıplar yaşamasına neden olmuştur. Bu yaptırımlar Rus ekonomisini mevcutta bulunan Suriye'deki savaşta yer alması ile askeri harcamaların artmış olması ve düşen petrol fiyatları nedeniyle sıkıntılı bir döneme sürüklemiştir.

Karşılıklı uygulanan yaptırımlar, AB ülkelerini enerji tedariki konusunda Rusya'ya alternatif aramaya sevk etmiştir. Aşağıdaki şekillerde ilhakin gerçekleştiği yıl olan 2014 yılı ile 2015 ve 2017 yılları Rusya Petrol Gazı, Ham Petrol ve Rafine Petrol İhracat rakamları Rusya'nın ekonomisinde önemli yer tutması bakımından incelenmiştir.

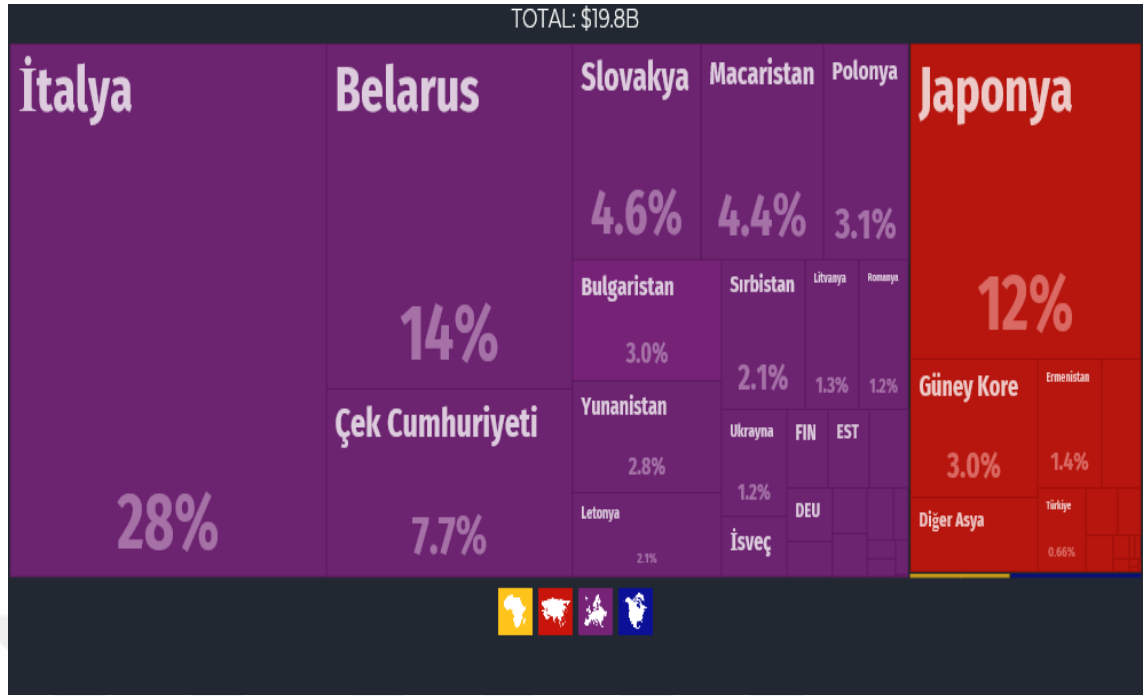
Şekil 1. Rusya Petrol Gazı İhracatı (2014)

Kaynak: The Observatory of Economic Complexity (2014) .. Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2711/2014/

Şekil 2. Rusya Petrol Gazı İhracatı (2015)

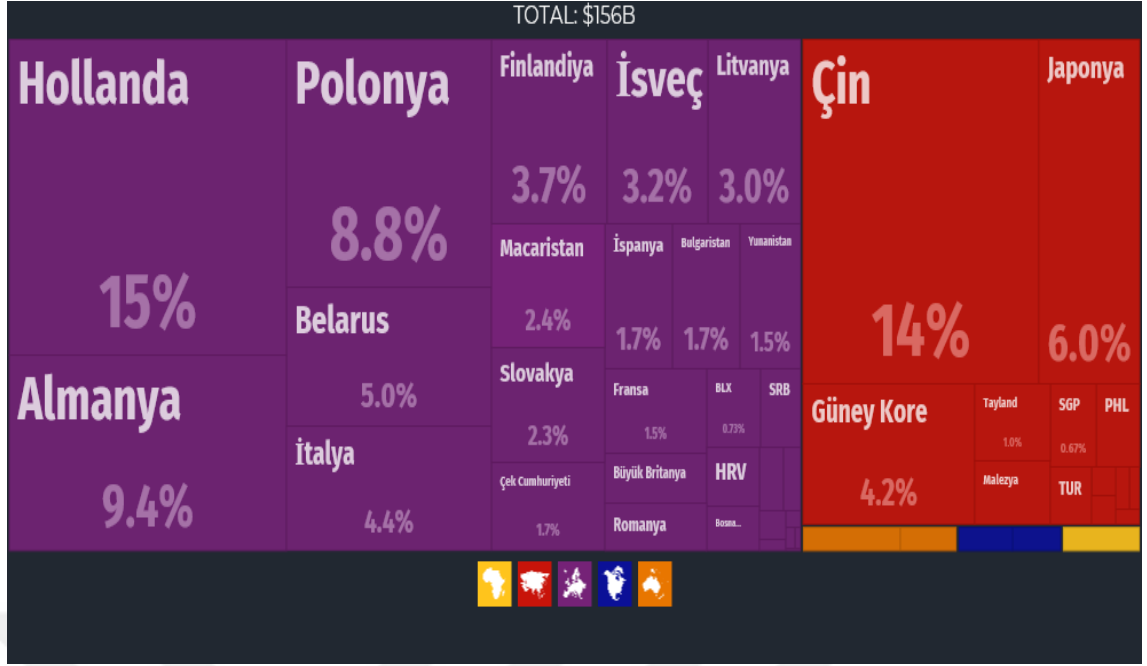
Kaynak: The Observatory of Economic Complexity .(2015). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2711/2015/

Şekil 3. Rusya Petrol Gazı İhracatı (2017)

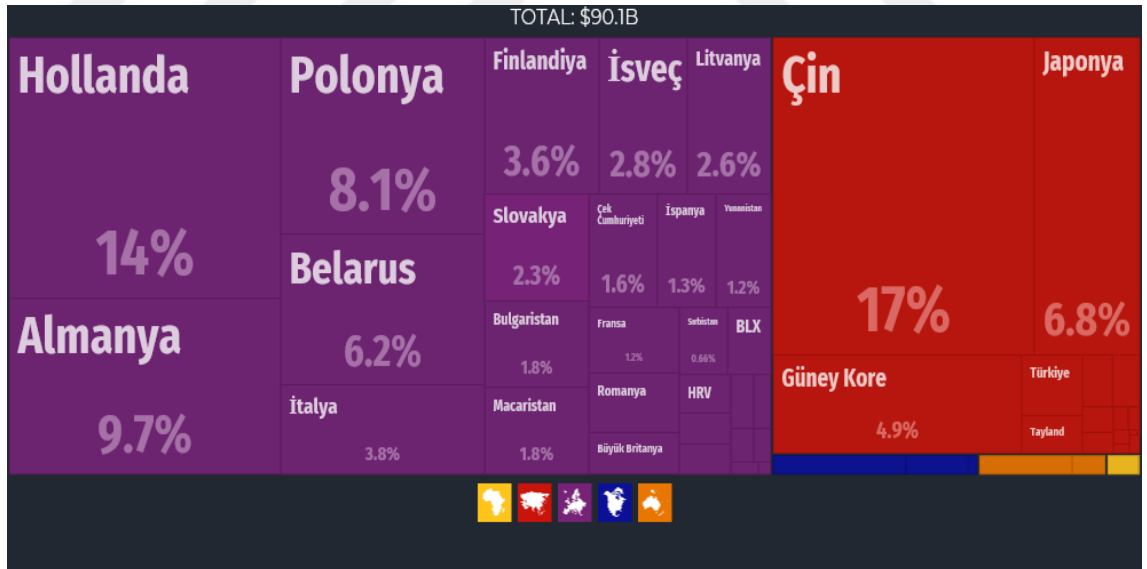
Kaynak: The Observatory of Economic Complexity. (2017) *Erişim:* 3 15, 2019,
https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2711/2012/

Şekil 1, Şekil 2 ve Şekil 3’de görüldüğü üzere Rusya’nın petrol gazı ihracatı 2014 yılında 36,1 milyar dolar iken ilhakı takip eden yıl olan 2015 yılında 25,4 milyar dolara 2017 yılında 19.8 milyar dolara düşmüş ve Ukrayna’nın ihracat içindeki payı giderek azalmıştır.

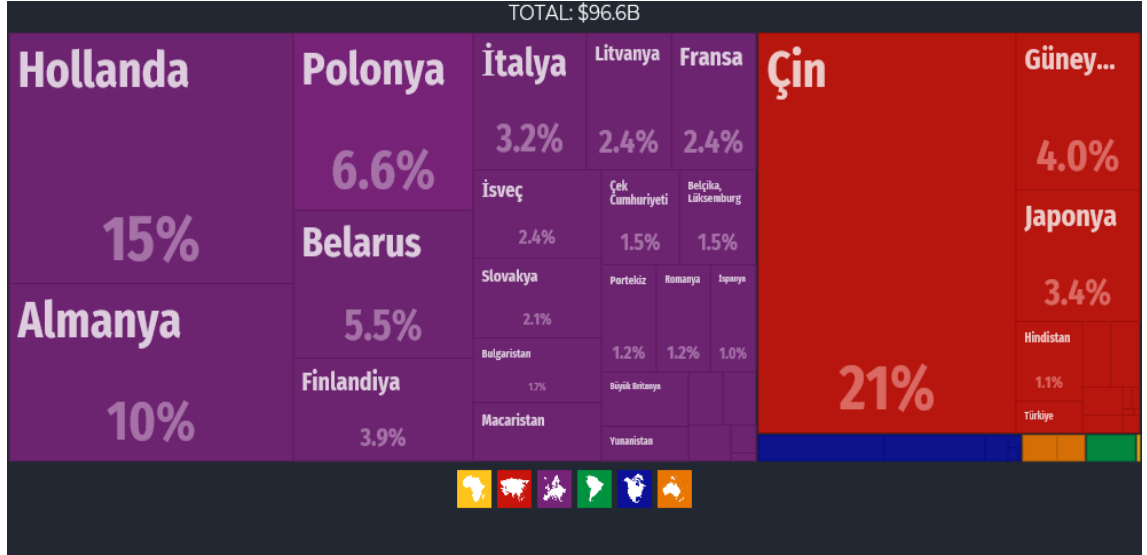
Şekil 4. Rusya Ham Petrol İhracatı (2014)

Kaynak: The Observatory of Economic Complexity. (2014). Erişim: 3 15, 2019,
https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2709/2014/

Şekil 5. Rusya Ham Petrol İhracatı (2015)

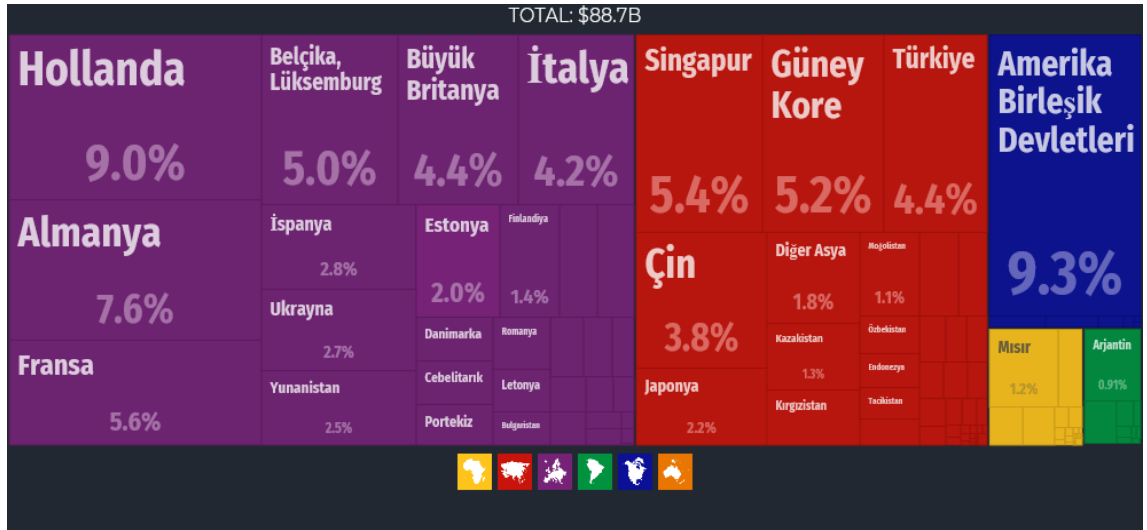
Kaynak: The Observatory of Economic Complexity. (2015) Erişim: 3 15, 2019,
https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2709/2015/

Şekil 6. Rusya Ham Petrol İhracatı (2017)

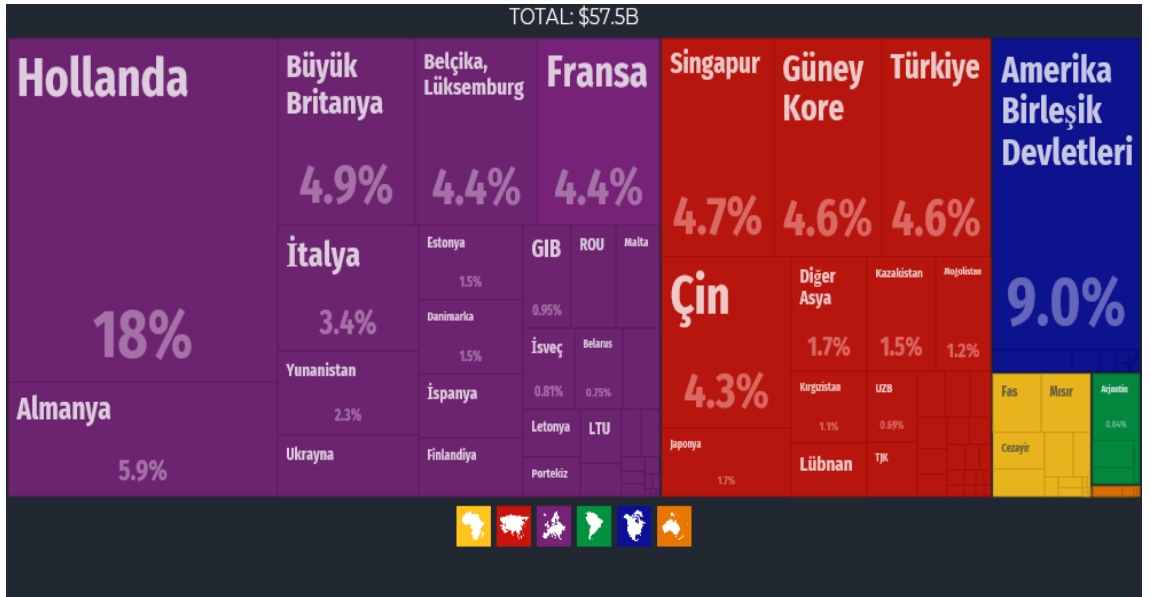
Kaynak: The Observatory of Economic Complexity. (2017). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2709/2012/

Şekil 4, Şekil 5 ve Şekil 6'da görüldüğü üzere Rusya'nın ham petrol ihracatı 2014 yılında 156 milyar dolar iken Kırım'ın ilhakını takip eden yıl 90,1 milyar dolara düşmüş ve 2017 yılında 96,6 milyar dolar olmuştur.

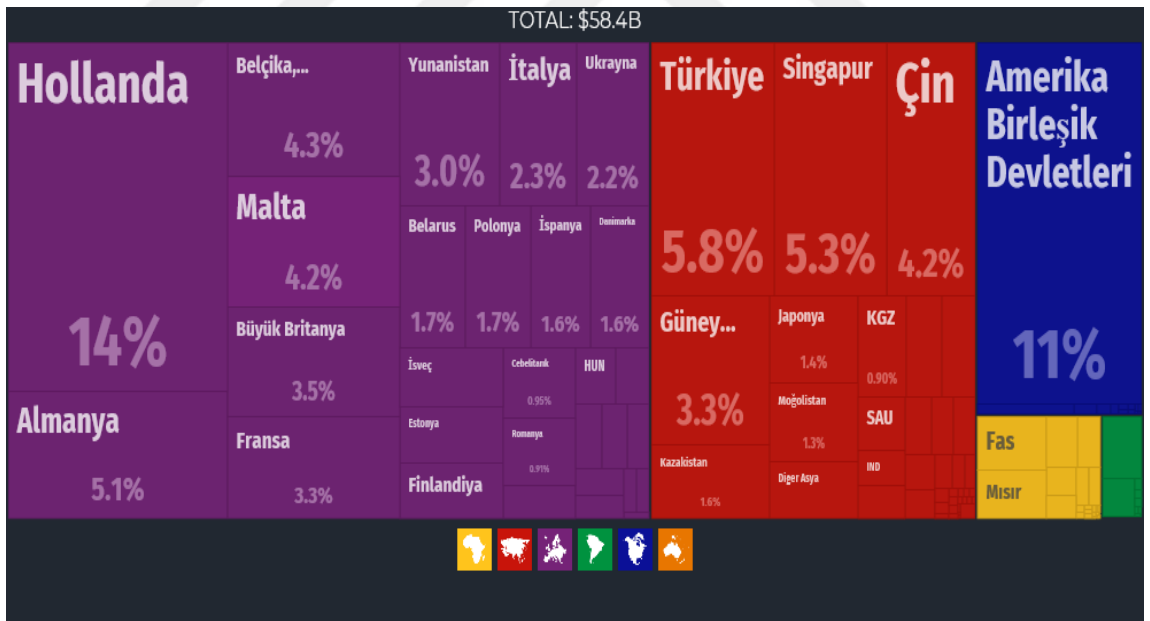
Şekil 7. Rafine Petrol İhracatı (2014)

Kaynak: The Observatory of Economic Complexity. (2014) Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2710/2012/

Şekil 8. Rafine Petrol İhracatı (2015)

Kaynak: The Observatory of Economic Complexity. (2015) *Erişim* 3 19, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2710/2015/

Şekil 9. Rafine Petrol İhracatı (2017)

Kaynak: The Observatory of Economic Complexity (2017). *Erişim:* 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2710/2017/

Şekil 7, Şekil 8 ve Şekil 9’da görüldüğü üzere Rusya’nın rafine petrol ihracatı 2014 yılında 88,7 milyar dolar iken Kırım’ın ilhakını takip eden yıl 57,5 milyar dolara düşmüş ve 2017 yılında 58,4 milyar dolar olmuştur.

Şekillerden de görüldüğü üzere Rusya’nın ekonomisinin dayandığı enerji arzından elde edilen gelirler Kırım’ın ilhakı ile düşüş yaşamıştır. Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ile ilişkilerinde elinde koz olarak tuttuğu petrol gazı ihracat rakamları düşüşünü sürdürmüştür.

Avrupa Birliği’nin uygulamış olduğu bir diğer yaptırım Kırım ve Sivastopol’ü doğrudan ilgilendirmektedir. Avrupa Birliği, Avrupa ülkelerinin bayrağını taşıyan gemilerin deniz turizminde Kerç, Yalta, Kefe, Kezle, gibi Kırım limanlarına uğramasını yasaklamıştır (European Union External Action, 2017). Bu durum Kırım’ın ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş, turizm gelirlerindeki düşüş ile Kırım’ı Rusya’ya ekonomik olarak daha bağımlı hale getirmiş ve bu da Rus ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

Rusya’ya Kırım’ın ilhakı sonrasında Avrupa Birliği tarafından 2014 yılında uygulanmaya başlayan yaptırımlar yıllık olarak uzatılmıştır (Council of the European Union, 2019). 2014 yılında gerçekleşecek olan Avrupa Birliği-Rusya zirvesinin iptal edilmesi, Sochi’de düzenlenecek G8 zirvesinin 2014 yılında Brüksel’de G7 zirvesi olarak düzenlenmesi ve 2014 yılından itibaren G7 zirvesi şeklinde düzenlenmesi, Rusya’nın Uluslararası Enerji Ajansı ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’ne (OECD) katılım müzakerelerinin durdurulması Avrupa Birliğinin Rusya’ya uyguladığı diplomatik yaptırımlardır (Council of the European Union, 2017).

Askeri alanda teçhizat alımının yasaklanması mevcut durumda Suriye’de rejim güçlerini destekleyen Rusya için kaynak sıkıntısına neden olmuştur. Askeri alanda gerçekleşen Kırım’ın ilhakının bir diğer sonucu NATO-Ukrayna ilişkileri açısından gerçekleşmiştir. Ekonomik yaptırımların yanı sıra NATO’nun 2014 Newport Zirvesi sonrasında Kırım’ın ilhakına son verme, Ukrayna’nın doğusundaki birliklerini geri çekme ve bölgedeki ayrılıkçıları desteklememe ve silah yardımını kesme çağrısında bulunulmuştur (Polat, 2017, s. 54). Ukrayna’nın NATO üyeliği süreci mevcut durumda durdurulmuş olsa da NATO Rusya’ya karşı Ukrayna’nın yanında olduğunu göstermiştir. Bu durum da Rusya’nın tehdit algısını arttırmıştır.

2014 yılında Ukrayna krizi ve Kırım’ın Rusya tarafından ilhakını takiben Rusya’ya ABD ve Avrupa Birliği tarafından uygulanan yaptırımlar uygulanmaya başladıkları yıllarda Rusya’nın ekonomisini derinden etkileyememiş ve Rusya’yı ilhakı sonlandırmaya ve Ukrayna’nın doğusundaki ayrılıkçıları desteklememesine

yönelmemiştir. Rusya'nın Avrupa Birliğine karşı yaptırım uygulaması bunun en önemli kanıtı olmuştur. Ancak Rus rublesi ve Moskova Borsasındaki düşüşler ile uygulanan ekonomik yaptırımlar Rusya'nın ekonomisinin olumsuz yönde etkilendiğini göstermiştir. Ekonomisi ağırlıklı olarak enerji tedariki ve sevkine dayanan Rusya üzerinde ekonomik yaptırımlar ekonomiyi olumsuz yönde etkilemesine rağmen yapısal bir krize neden olacak şekilde etkilememiş (Yıldırım & Gönültaş, 2018) ve Rusya'yı tutumunu değiştirmeye yöneltecek istenen etkiyi göstermemiştir.

Rusya açısından sosyal ve ekonomik sonuçları incelerken ilhak ettiği Kırım'ın ilhak sonrası sosyal ve ekonomik durumuna da değinmek gerekmektedir. Kırım'ın bütçesinin üçte ikisi Ukrayna merkezi bütçesinden gelen transferlere dayanması, bankaların şubelerinin merkezinin Kiev de olması ve bankacılık sektörünün rubleye adapte olmasının zorunluluğu, gerek Avrupa Birliğinin uyguladığı yaptırımlar gerekse turistlerin çoğunun Ukrayna'dan gelmesi sebebiyle turizm sektöründe yaşanan daralma Kırım'ın söz verilmiş ekonomik refaha kavuşmasına engel olmuştur. Kırım'da mal varlıklarına ait dokümanların Ukrayna'da olması ve Ukrayna'nın dokümanlara erişimi engellemesi mal varlıklarının satışında sorun çıkarmıştır. Kırım Tatarlarına daha önce de uygulanmış olan zorunlu göçün yeniden uygulanabileceği beklenmektedir (Olszanski, Sarna, & Wierzbowska-Miazga, 2014). Freedomhouse raporuna göre günümüzde Kırım'da yaşayan ve ilhaka karşı eylem yapan aktivistler tutuklanma ve hapse atılma ile karşı kalmaktadır. İlhaka karşı görüşlerin sindirilmeye çalışılmasının yanı sıra Kırım'ın ilhakı sonrası Rusya'nın yarımada ulaşım problemini çözecek olan Mayıs 2018'de açılan Kerç Boğazı Köprüsü yarımada üzerindeki Rus kontrolünü arttırmıştır (Freedomhouse, 2019)

Kırım'ı ekonomik olarak kötü etkileyen ilhakın bir diğer etkisi de içme suyu kaynaklarının olmaması ve kendi elektriğini üretememesinden kaynaklı olarak Ukrayna'ya bağımlı olması olmuştur. Bu bağımlılık Ukrayna'nın eline Kırım'a karşı olarak önemli bir koz vermekte ve Ukrayna, Kırım üzerinde ekonomik baskı aracı olarak temiz su ve elektriği kullanmaktadır (Sander Nielsen, 2015) .

Sonuç olarak Rusya hem sosyal hem de ekonomik olarak Batılı devletler tarafından, Kırım'ı ilhakı ile elde edeceği maddi kazancı azaltmaya yönelik yaptırımlara maruz kalmıştır. Bu yaptırımlar her ne kadar Rus halkının Batı'ya karşı tavır takınmasına ve devlet yönetimine güvenlerinin artmasına neden olsa da Rusya'nın ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Kırım'ı da içeren yaptırımların Kırım ekonomisini olumsuz etkilemesi, Rusya ile birleşme sonucunda daha iyi ekonomik

şartlara ulaşacağını düşünen Kırım'da yaşayan Rus vatandaşlarının ekonomik durumun istedikleri ölçüde düzelmemesi bakımından sorun teşkil etmiştir. Kırım'ın yaptırımlar nedeniyle oluşan ekonomik sorunları hafifletmek ve Ukrayna'nın uyguladığı elektrik ve su tedariki kısıtlamalarına çözüm bulmak Rusya için ilhak sonrası ekonomik olarak ek maliyet doğurmuştur.

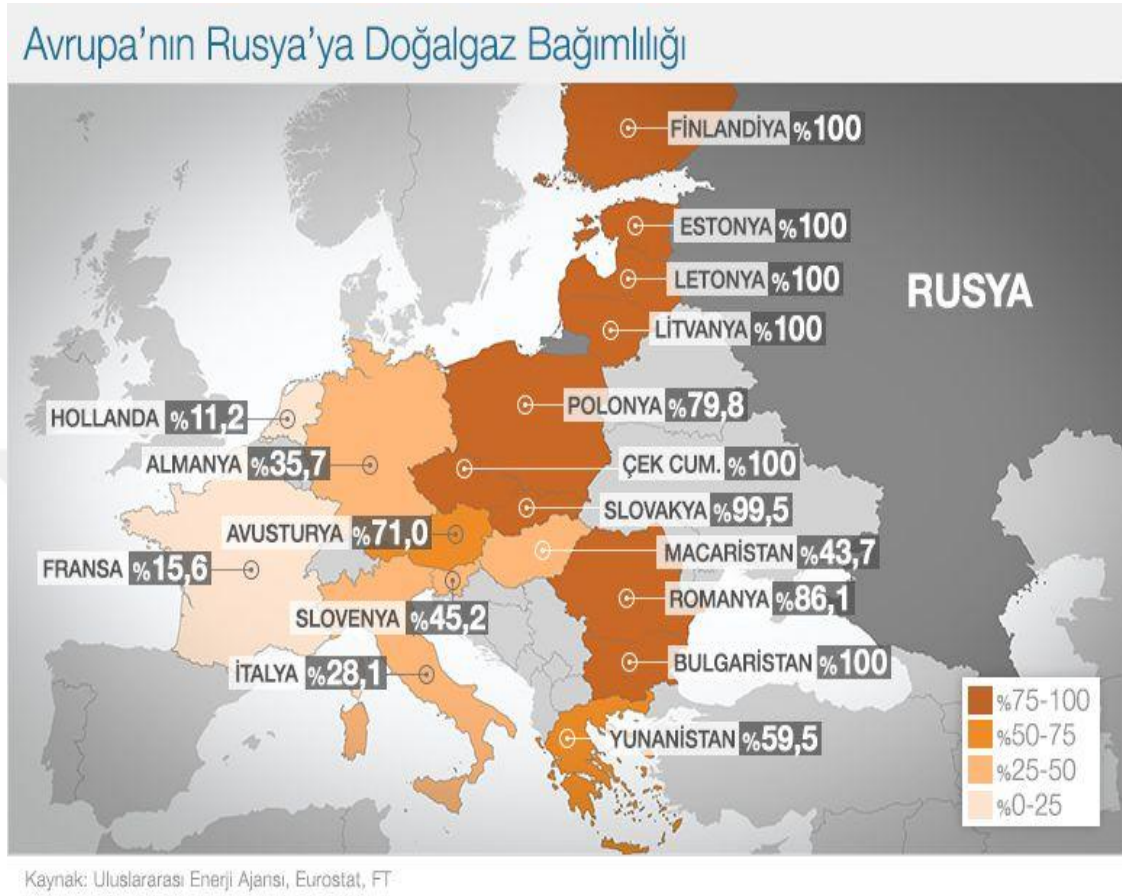
5.3.2. Rusya'nın Gelecekteki Beklentileri

Rusya, Kırım'ı ilhak etmesi ile ilhakı tanımayan birçok ülke ve birlik tarafından uygulanan yaptırımlara maruz kalmıştır. Bu yaptırımlar Rusya'nın ilhak ile elde etmiş olduğu ekonomik, sosyal ve askeri kazanımların Rusya açısından yeterli seviyede olmamasına neden olmuştur. Ancak Rusya'nın bütün olumsuz ekonomik şartlara rağmen konumunu güçlendiren etmenler de bulunmuştur. Bu başlık altında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile ilgili beklentilerine ve konumunu güçlendiren etmenlerin gelecekte Rusya'ya ne gibi faydalar sağlayabileceğine değinilmiştir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile iki büyük kazanımı olmuştur. Bunlardan birincisi Rusya için Kırım'ı ilk ele geçirdiği tarihten itibaren varlığını sürdüren Sivastopol Limanı ve bu limanda kurulmuş olan Rusya'nın Karadeniz Filosu'dur. Kırım, Ukrayna'ya bağlı olduğu zamanlarda Sivastopol Limanının kullanımını limanın kullanım haklarını kiralarak elde eden Rusya, filosunu yeterince geliştirememiştir. Bu duruma Ukrayna'nın elinde koz olarak tuttuğu liman kiralama anlaşmaları neden olmuştur. Ayrıca Liman kiralama anlaşmaları Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun güvenliğini ve sürekliliğini tehlikeye sokmuştur. Rusya ilhak ile birlikte, Karadeniz'de başat güç olmak için ihtiyacı olan bu filoya ve Sivastopol Limanına koşulsuz hakimiyetine sahip olmuştur. Sivastopol Limanının koşulsuz hakimiyetinin hemen ardından Karadeniz Filosunun modernizasyonuna başlamıştır. Böylece Karadeniz'e hakim olabilecek ve gerekli durumlarda Akdeniz'e inebilecek güçlü bir filoya sahip olabilecektir. Karadeniz'deki askeri etkinliğini arttırmayı sağlayacak olan bu modernize edilmiş ve güçlendirilmiş filo ile Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler üzerinde baskı kurabileceği gibi Karadeniz'de kendi güvenliğini de sağlamış olacaktır.

Rusya'nın ilhak ile birlikte ikinci kazanımı, ekonomisini güçlendirecek ve diğer ülkelerin Rusya'ya bağımlılığını arttıracak olan enerji kaynaklarındaki artıştır. Mevcut durumda Şekil 10'da görüldüğü üzere birçok Avrupa Birliği ülkesi Rusya'ya enerji kaynakları bakımından %100 bağımlıdır ve bu durum kısa vadede değiştirilememektedir (Al Jazeera Türk, 2014). Bu nedenden ötürü her ne kadar

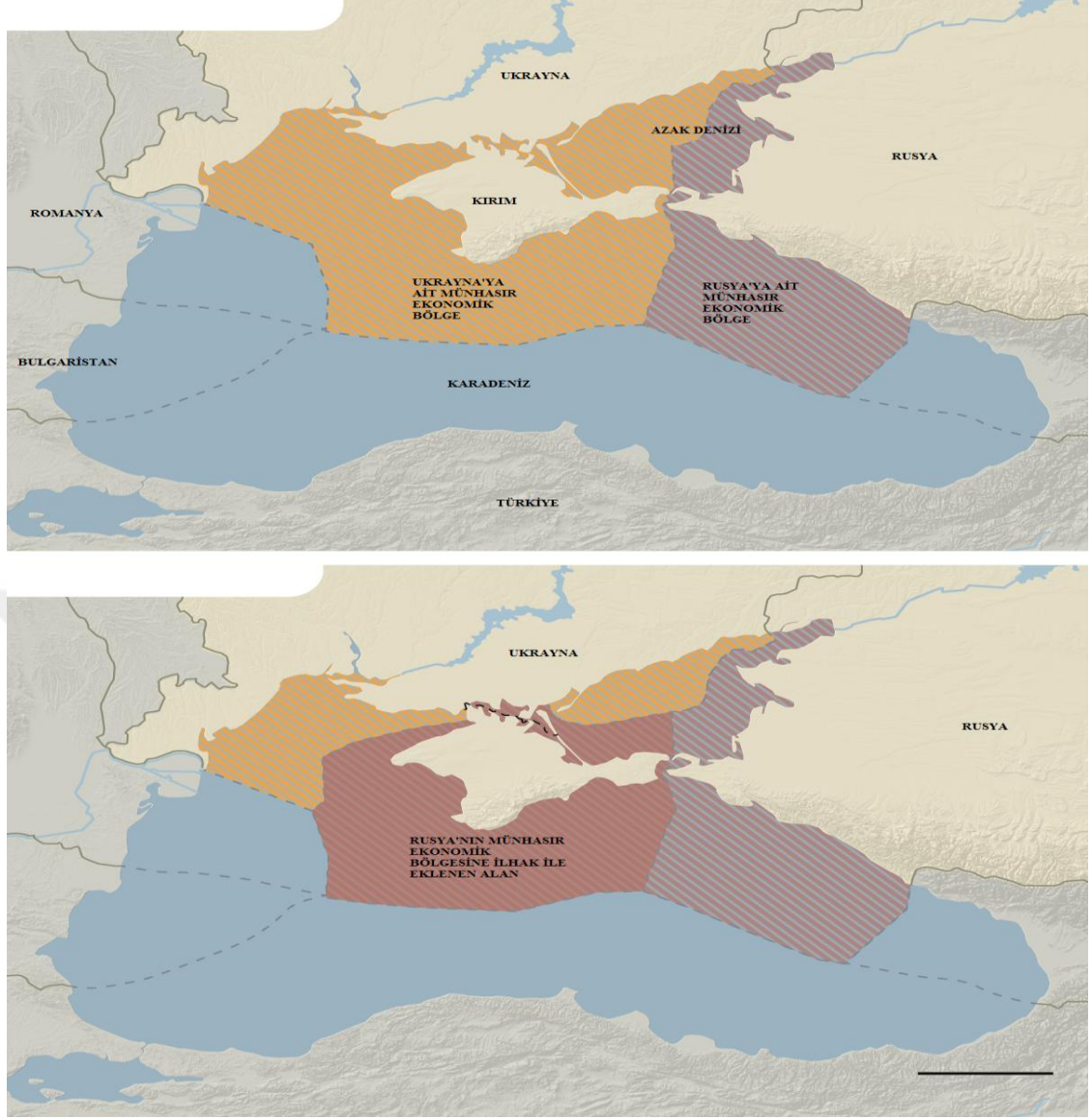
yaptırımlara maruz kalsa da Rusya gelecekte Avrupa Birliği'nin artan enerji ihtiyacını karşılayacak ve daha fazla gelir elde edecektir.

Şekil 10. Avrupa'nın Rusya'ya Doğalgaz Bağımlılığı

Kaynak: Al Jazeera Türk. (2014, 6 5). AB Enerjide Yeni Kaynak Peşinde. Erişim: 5 21, 2017, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ab-enerjide-yeni-kaynak-pesinde>

Karadeniz petrol ve gaz rezervleri bakımından zengindir, bu durum birçok Batılı ülkeyi Karadeniz'e çekmekte ve Karadeniz'in jeopolitik önemi gittikçe artmaktadır (Erdemir & Erdemir, 2014). Harita 1'de görüldüğü üzere Rusya Kırım'ı ilhakı öncesinde Karadeniz'e bulunan kıyı şeridi ile yaklaşık 26,000 mil² münhasır ekonomik bölgesine sahipken, ilhak sonrasında yaklaşık 36,000 mil² münhasır ekonomik bölgesinin kontrolünü ele geçirmiştir. Her ne kadar yaptırımlar nedeniyle petrol ve gaz çıkarmak için kullanılacak teçhizata ulaşımı engellense de Rusya enerji kaynaklarına ulaşmayı başarmış (Broad, 2014) ve böylece Karadeniz petrol ve gaz rezervlerinin kontrolünde önemli bir kazanım sağlamıştır.

Harita 3. Kırım'ın İlhakı Öncesi ve Sonrası Rusya'nın Münhasır Ekonomik Bölgesi

Kaynak: Broad, W. J. (2014, 5 17). In Taking Crimea, Putin Gains a Sea of Fuel Reserves. Erişim: 3 21, 2017, nytimes: https://www.nytimes.com/2014/05/18/world/europe/in-taking-crimea-putin-gains-a-sea-of-fuel-reserves.html?_r=0

Karadeniz'deki enerji kaynakları bağlamındaki bu kazanımı gelecekte Rusya'nın ekonomisini canlandıracaktır. Rusya enerji kartını politik ilişkilerinde kullanan bir ülke olarak yakın gelecekte enerji üretimindeki bu artış ile daha çok ülke ile anlaşma yapabilecek ve ülkeleri Rusya'ya bağımlı kılacaktır.

Ekonomik ve askeri bakımdan daha güçlü bir Rusya beklentisi Rusya için diğer ülkeler ile olan sorunlu bölge sorunlarını daha kolay çözmesini sağlayacaktır. Bunun

yanı sıra Karadeniz’de başat rol üstlenecek ve bölge güvenliğine hakim olacaktır. Bu durumda NATO birliklerinin Karadeniz Bölgesi’nde ortaya çıkacak müdahalesini gereksiz kılacak ve Karadeniz Bölgesi başta olmak üzere Avrasya’da SSCB’nin dağılmasından bu yana Rusya ilk defa her bakımdan güçlü ülke olabilecektir.

5.4. TÜRKİYE AÇISINDAN KIRIM’IN DURUMU

Türkiye de tarihsel olarak Rusya gibi Kırım ile güçlü bağlara sahip olmuştur. Hem tarihsel bağları hem de kuzeyinin güvenliği açısından Kırım’da siyasi istikrar ortamının olması ve bağımsız olamasa da Kırım’ın dost ve yayılmacı hedefler gütmeyen bir ülkenin yönetimi altında olması Türkiye için önemli olmuştur. Önceki bölümlerde Rusya’nın Kırım’ı ilhakı ile ekonomik askeri kazanım ile karşılaştığı sorunlara ve ilhak ile gelecekteki beklentilerine değinilmiş olup ilhakin Karadeniz Bölgesi’nde en uzun kıyı şeridine sahip olan ve Karadeniz’in güvenliği ile ilgili sorunlardan en çok etkilenen Türkiye’nin açısından Kırım’ın durumu incelenmiştir. Bu bölümde Kırım’ın ilhakının sonuçlarının Türkiye’ye hangi alanlarda etkileyeceği ve Türkiye’nin ilhaka karşı tutumu incelenmiştir.

2014 yılında yaşanan ilhak ile Kırım’da siyasi istikrarsızlıklar artmış ve bu durum Türkiye’nin güvenlik çıkarları ile çelişmiştir (Akgün, 2014). Rusya ile olan iyi ekonomik ilişkiler ve Rusya’ya enerji bakımından bağımlılık Türkiye’nin etkileneceği en önemli alanlardan biridir. NATO üyeliği Karadeniz’de Kırım’ın ilhakı sonrası geniş deniz alanına sahip olan Rusya ile Türkiye’yi Karadeniz güvenliği konusunda karşı karşıya getirecek bir diğer alandır. Tarihsel geçmişi olan Kırım Tatarları’nın güvenliği konusunda Türkiye’nin müdahalesini gerektiğinden, Türkiye’yi etkileyebilecek bir başka alan olacaktır (Kasapoğlu & Ergun, 2014). Türkiye uluslararası hukuka aykırı olan Kırım’ın Rusya’ya katılmasını ve ilhakını tanımamıştır. Türkiye bu tavrını geçen beş sene de değiştirmemiş, Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü ve Kırım Tatar Türkleri’nin hak ve menfaatlerini savunmayı sürdüreceğini beyan etmiştir (MFA, 2019). Türkiye Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü savunması Türkiye ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin olumlu seyretmesi ile sonuçlanmıştır. Kırım’ın ilhakı Türkiye-Rusya arasındaki ekonomik ilişkileri kötü etkilememiştir ancak daha sonra 24 Kasım 2015 tarihinde Türkiye-Rusya arasında yaşanan Rus uçağının Türkiye tarafından düşürülmesi olayı diplomatik ve ekonomik ilişkilerin askıya alınmasına sebep olmuştur. 2016 yılında ilişkiler yeniden normalleşmeye başlamıştır.

Sonuç olarak Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne Türkiye tarafından her zaman vurgu yapılmıştır. Son olarak 10 Mart 2017 tarihinde Ukrayna Başbakanı ve Türkiye Başbakanı arasında yapılan toplantı sırasında Türk gemilerinin Kırım'a girmesi yasaklanmıştır (Euromaidan, 2017). Ancak her ne kadar Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunsa da Türkiye'nin Rusya ile olan ekonomik ilişkileri daha çok Kırım haricinde gerçekleşen diğer dış politika olaylarına bağlı olarak şekillenmiştir. Türkiye'nin ekonomik ilişkilerine çok büyük etkisi olmayan Kırım'ın ilhakı Karadeniz güvenliğinin sorunsallaşmasında ve Türkiye'nin kuzeyinin istikrarsızlaşmasında daha büyük etkisi olmuştur. Kırım'ın ilhakı mevcut durumda donmuş bir çatışma bölgesi görüntüsü vermektedir. İlhakı tanımayan ülkelerin uygulamış olduğu yaptırımlar ve Rusya'nın uygulamış olduğu karşı yaptırımlar haricinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Suriye'de süren iç savaş düşünüldüğünde, Karadeniz Bölgesi'nde ortaya çıkacak karışıklık veya Kırım ile ilgili herhangi bir askeri operasyonun Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyayı tamamen istikrarsız duruma getirecektir. Rusya'nın Kırım ve çevresindeki tutumu ilhakın ilk yıllarında yerleşmeye ve Kırım'ın Rusya'ya ulaşım yolu ile bağlanmasına yönelikken son zamanlarda özellikle Kerç Boğazı'ndaki köprü'nün tamamlanması ve Kırım'ın ilhakının üzerinden geçen zamanla Kırım'a yerleşmesinin ardından saldırgan tutuma dönüşmeye başlamıştır. Bu da ilerleyen günlerde bölgede sıcak çatışmaların artacağına işaret etmektedir ki bu durumda Türkiye Kırım'ın ilhakını tanımama tutumunu kendi güvenliği açısından daha sert eylemler ve söylemler ile göstermek durumunda kalabilecektir.

ALTINCI BÖLÜM

KIRIM'IN İLHAKININ ETKİLERİ

2000'li yıllarda Putin'in devlet başkanlığına gelmesinin ardından ekonomisinin güçlenmesinin verdiği güç ile Rus dış politikasında değişim yaşanmıştır. Bu değişim daha aktif ve müdahaleci bir dış politika yönünde olmuştur. 90'lı yıllarda eski SSCB ülkelerini daha çok kendi öncülüğünde kurulacak birliklerin çatısı altında toplayarak çevre ülkeleri etki alanında tutmayı amaçlayan Rusya, ülkelerin toprak bütünlüklerine saygılı davranmıştır. Ancak 2000'li yıllarda çevre ülkelerinin birliklere üye olması ile yeterli etki alanına ulaşamayan Rusya, NATO genişlemesinin vermiş olduğu tedirginlikle çevre ülkelerine daha müdahaleci yaklaşmaya bunu da Askeri Doktrinleri ile meşrulaştırmaya başlamıştır. 2008 yılında ayrılıkçıları desteklemesi sonucu Gürcistan ile olan savaş ve 2014 Kırım'ın ilhaki Rus dış politikasındaki müdahaleci değişimin somut örnekleri olmuştur.

Kırım'ın ilhakinin uluslararası alanda birçok etkisi olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak uluslararası alandaki etkilerinden ziyade eski SSCB ülkelerine ve Karadeniz Bölgesi'ne olan etkileri inceleyecektir. Eski SSCB ülkelerine etkileri incelenirken eski SSCB ülkelerinin ilhaka vermiş olduğu tepkilere değinilecek ve bu tepkiler ışığında Rusya'yı ve eski SSCB ülkelerini içine alan birliklerin bütünleşme açısından durumlarına değinilecektir. Karadeniz Bölgesi'ne olan etkileri incelenirken ilhakin bölgesel güç dengelerine, rekabet ve işbirliklerine etkilerine değinilecektir. Daha sonra ilhakin Türkiye Rusya ilişkilerine etkisi incelenecektir.

6.1. KIRIM'IN İLHAKININ ESKİ SSCB ÜLKELERİNE VE KARADENİZ BÖLGESİ ÜLKELERİ İLE BÖLGEDE KURULAN BİRLİKLERE VE REKABETE ETKİLERİ

Rusya'nın Rus dış politikasında gerçekleşen değişimler ile daha aktif ve çevre ülkelerinin dış politika kararlarını etkileyici bir dış politika izlemesi, bunu da 2014 Askeri Doktrininde yurtdışındaki etnik Rus kökenli vatandaşların korunması amacıyla Rusya'nın askeri güç kullanma yetkisinin olduğunun belirtilmesi (İsmayılov E. , 2015, s. 3) ile meşrulaştırması eski SSCB ülkelerini tedirgin etmiştir. Kırım'ın ilhaki ile Rusya'nın dış politikalarının etkisi ve ülkelerin Rusya'nın ilhak eylemine karşı duruşları

bakımından eski SSCB ülkeleri ve Karadeniz'e kıyısı olan eski Varşova Paktı üyesi olan ülkelerin çeşitli farklar ortaya çıkmıştır. Bu farklı duruşların nedeni daha çok ülkelerin sınırları içinde yaşayan Rus kökenli vatandaşların oranları ile bağıntılı olup ekonomik nedenlere de dayanmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak eski SSCB ülkelerinin ilhaka verdikleri tepkiler ve ilhakin BDT ve diğer Avrasya da kurulmuş ya da kurulması amaçlanan birliklere etkisi incelenmiştir. Daha sonra Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin ilhaka karşı takındıkları tavır ve bunun sonucu olarak Karadeniz Bölgesi'nde kurulmuş olan birliklerin işlevselliği ve ortaya çıkan rekabet ortamı incelenmiştir.

Ülke Adı	Rus Etnik Kökenli Vatandaş Oranları
Azerbaycan	1,30%
Ermenistan	.
Belarus	8,30%
Estonya	24,80%
Gürcistan	.
Kazakistan	23,70%
Kırgızistan	5,50%
Letonya	25,40%
Litvanya	5,80%
Moldova	4,10%
Tacikistan	.
Türkmenistan	4%
Ukrayna	17,30%
Özbekistan	2,30%

Tablo 2. Eski SSCB Ülkeleri Rus Kökenli Vatandaşların Nüfus Oranları Tablosu

Kaynak: CIA, The World Factbook. Erişim: 5, 17, 2019

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

Eski SSCB ülkelerinde bulunan Rus kökenli vatandaşların Tablo 2.'deki oranları incelendiğinde Rusya'nın 2014 Askeri Doktrininden en çok etkilenebilecek ülkelerin Estonya, Letonya, Kazakistan ve Ukrayna olduğu görülmektedir. Kırım'ın ilhakinin etkilerini ve ilhak sonucunda Rusya önderliğinde kurulmuş ya da kurulmakta olan birliklere eski SSCB ülkelerinin yaklaşımlarını incelemeye bu ülkelerden başlanmıştır. Litvanya da Baltık ülkesi olması ve NATO ve AB üyelikleri bakımından

Estonya ve Letonya ile aynı konuma sahip olması nedeniyle bu iki ülke ile beraber incelenmiştir.

Estonya, Letonya ve Rus kökenli vatandaş oranı diğer iki ülke kadar yüksek olmayan Litvanya'dan oluşan Baltık ülkeleri hem AB hem de NATO üyesi ülkelerdir. Bu nedenle ülkelerin hem Rusya'ya karşı tavır alabilecek hem de Rusya'dan gelebilecek askeri müdahalelere karşı destek bulabilecek konumu bulunmaktadır. Baltık ülkelerinin Rusya ile sınır komşusu olmaları, Estonya ve Letonya özelinde Rus kökenli vatandaşların nüfuslarındaki oranların fazla olması, Litvanya'nın Rusya'nın Rusya ile kara bağlantısı olmayan toprağı Kaliningrad ile sınır komşusu olması ülkelerde Rusya'nın Ukrayna'daki ayrılıkçıları desteklemesi ve Kırım'ın ilhakı endişe yaratmış ve bunun sonucunda hem NATO'dan askeri destek talep etmiş hem de askeri harcamalarını arttırmışlardır (İsmayılov E, 2015 s. 2). Rusya'dan gelebilecek müdahaleler ülkeleri endişelendirmesine ve askeri yapılarını güçlendirme çalışmaları içinde olmalarına rağmen Rusya'nın Kırım'ı ilhakı konusunda Estonya, Letonya ve Litvanya Rusya yanlısı tavır takınmamış, Rusya'nın Kırım'ı ilhakını tanımamış ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklemiştir (QHA, 2017). Estonya, Letonya ve Litvanya'nın gerek BDT'ye üye ülke olmamaları gerekse AB ve NATO üyelikleri onları Avrasya Ekonomik Birliğine ve Rusya öncülüğünde kurulan Gümrük Birliği'ne (Kırım'ın ilhakından bağımsız olarak) üye olmamaları ile sonuçlanmıştır.

Eski SSCB ülkesi olan Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın Şangay İşbirliği Örgütü gibi güçlü bir ekonomik örgütün Rusya ile birlikte üyesi olmaları ilhak konusunda Rusya'ya fazla olumsuz davranmamalarına neden olmuştur. Bu dört ülkeden en önemli olanı Kazakistan'dır. Kazakistan Nazarbayev'in görüşleri doğrultusunda Avrasyacılığı savunan ve destekleyen bir ülke olmasının yanı sıra Rus kökenli vatandaş oranının yüksek olduğu bir diğer ülkedir. Kazakistan Rusya'yı ve Rusya'nın dış politika da oluşturmak istediğı eski SSCB ülkelerini kapsayan birlikleri desteklemektedir. Avrasyacılığın en önemli savunucusu olan Nursultan Nazarbayev'in başkanlığındaki Kazakistan, Avrasya Birliği'nin kurulması yönünde Rusya'nın en önemli müttefikidir. Bu müttefikliğe ve Rus dış politikasındaki eski SSCB ülkelerini kapsayan birliklerin kurulması yönünde atılan adımlara rağmen Kırım'ın ilhakı sonrası ülkenin kuzeyinde nüfusun yarısını oluşturan Rus azınlığın varlığı, Kazakistan'da Rusya'nın olası müdahalesine karşı endişe yaratmıştır. (Aydınğün, 2017, s. 102) Kırım'daki referandumunu ilk tanıyan ülkelerden biri Kazakistan'dır (Oğan, 2014) Bu

durum Kazakistan'ın Rusya müdahalesine karşı tedirginliğine rağmen Avrasya Birliği üyesi ülke olarak Rusya ile uyumlu tutumuna işaret etmektedir. Kırım'ın ilhakını ilk tanıyan ülkelerden biri olmasına rağmen nüfusundaki Rus kökenli vatandaşların oransal çokluğu Kazakistan'ın ayrılıkçılar ile ilgili endişesini arttırmış ve bunun sonucu olarak Ukrayna'ya enerji konusunda yardım etmesine ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunur açıklamalarda bulunmasına neden olmuştur. (Özçelik, 2017). Kazakistan'ın Ukrayna tarafında yer almasının yanı sıra Avrasya Birliğinin en önemli savunucusu ve destekçisi olan Nursultan Nazarbayev'in görevinden istifa etmesi Avrasya Birliği'nin Rusya'nın istediği ölçüde kurulması konusunda engel olabilecektir. Daha önce Kırım Tatarlarının sürüldüğü Özbekistan ise Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunmuştur (Dünya Gazetesi, 2014). Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi Orta Asya devletlerinde endişeye yol açmıştır ancak Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ile ilgili BM Genel Kurulunda yapılan oylamada Orta Asya devleti olan Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan Rusya'nın baskısı ile çekimser oy kullanmıştır (Özçelik, 2017).

Kırım'ın ilhakı sonrasında Azerbaycan ilhakı tanımamış ve Rusya karşıtı tavır takınmıştır. Bunun en önemli nedeni Kırım'ın ilhakının Karabağ'daki durumun olumsuz etkilemesinden veya Karabağ'daki duruma emsal teşkil etmesinden duydukları endişe olmuştur. Azerbaycan halkının Ukrayna krizinin Rus yayılmacı politikasından kaynaklı olduğunu düşünmesi de Rusya karşıtı tavrın nedenlerinden biridir (Veliyev, 2014) Azerbaycan'ın Rusya karşıtı duruşu Ermenistan'ın Karabağ ile ilgili diğer taraf olmasından dolayı Ermenistan'ın Rusya yanlısı tavır almasına neden olmuştur. Ermenistan BM Genel Kurulunda Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ile ilgili oylamada olumsuz oy kullanmıştır (Özçelik, 2016). Rusya yanlısı bu tutumun nedeni Ermenistan'ın Azerbaycan ile olan sınır problemlerinde bölgede güçlü bir müttefik arayışından kaynaklanmıştır.

Moldova'da ise ülkenin %39'u Kırım olaylarının kınanmasını savunmakta buna karşılık %40 gibi bir oranda ilhakın yasal olduğunu savunmaktadır. (Alexandrova-Arbatova, 2016, s. 38). Belarus ise Kırım'ın ilhakının ardından Rusya'nın topraklarına müdahale etmesi olasılığına karşılık tedbir almaya başlamış ve herhangi bir ülkenin askerlerinin topraklarına gönderilmesi durumunda sıkıyönetim uygulayacağını açıklamıştır (QHA, 2015). 2008 Gürcistan Rusya savaşı ve arkasından Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarının Rusya tarafından tanınması Gürcistan'ın Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne olan destekleyici yönünü açıklamaktadır.

Ukrayna'nın toprak bütünlüğü savunan ve Kırım'da gerçekleşen referandumunu kınayan Gürcistan Ukrayna'ya desteğini sürdürmektedir (Agenda.ge, 2018).

Rus kökenli vatandaşların oranının yüksek olduğu ve Kırım'ın ilhakından doğrudan etkilenen ülke konumunda olan Ukrayna'nın ilhakın ve Rusya'nın günümüz dış politikasından olumsuz olarak en çok etkilenen ülke olduğu aşikârdır. Ukrayna'nın Kırım'ı kaybetmesinin birçok önemli sonucu olmuştur. Bu sonuçların başında Karadeniz'de bulunan münhasır ekonomik alanında daralma olması gelmektedir. Bu nedenle Karadeniz enerji kaynaklarını çıkarma ve Rus enerji tedarikine ihtiyacın azalması ve Rusya'ya daha az bağımlı olma olasılığı ortadan kalmıştır. Sivastapol ticaret limanı üzerindeki kontrolünü kaybetmiştir. Kırım'ın Rusya'ya kara yolu ile bağlantısını sağlayacak olan Kerç Boğazı köprüsünün tamamlanması ve köprü'nün düşük yükseklikte olması nedeniyle Ukrayna'nın Sivastapol limanını ilhak ile kaybetmesinden sonra ticarete kullandığı Mariupol ve Berdyansk limanlarına giden ağır yük gemilerini engellemiş ve kargo sayısını düşürmüştür (Melkozerova, 2018). Kırım'ın ilhakı ile ekonomik olarak olumsuz etkilenen Ukrayna askeri olarak da güçlü bir ordusunun olmamasının sonucunda Donbas bölgesinde ayrılıkçıların Rusya tarafından desteklenmesi ile zor bir döneme girmiştir. Günümüzde Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçılara karşı verdiği savaş devam etmektedir.

Genel olarak eski SSCB ülkeleri Kırım'ın ilhakını tanımamış ancak ilhaka karşı Rusya'nın karşısında duramamıştır. Her ne kadar Rusya'ya karşı duramamaları da Rus vatandaşlarının ülkelerindeki varlığı, ülkelere yapılabilecek Rus müdahalesi nedeniyle endişe uyandırmıştır. Bu durum sonucunda ülkelerin Rusya'nın da içinde olduğu birliklere çekimser yaklaşımlarına neden olmuştur. Rusya'nın Avrasya'da ekonomik birliği sağlamaya ve Avrupa Birliği'ne alternatif olması bakımından önem verdiği Avrasya Ekonomik Birliği'ne Kırım'ın ilhakı ile eski SSCB ülkeleri kuşku ile yaklaşımaya başlamıştır. Ülkelerin Rusya'dan gelen ülkelerinin topraklarına müdahale etme tehdidi algısı birliklerin işlevselliğine zarar vermiş ve Avrasya'da kurulacak birliği sekteye uğratmıştır. Rusya'nın Ukrayna'nın Avrasya coğrafyasında kurulmuş ve kurulacak birliklerde yer alması istemi Kırım'ın ilhakı ile çıkmaza girmiştir.

Kırım'ın ilhakının eski SSCB ülkelere olduğu kadar Karadeniz'e kıyısı olan ülkelere ve Karadeniz Bölgesi'nde kurulmuş olan işbirliklerine de etkisi olmuş, bölgedeki rekabeti arttırmıştır. Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler: Bulgaristan, Gürcistan,

Romanya, Rusya, Ukrayna ve Türkiye'dir. Eski SSCB ülkesi olan Gürcistan ve Ukrayna Rusya'nın dış politika yaklaşımlarından en olumsuz etkilenen ve toprak kaybeden iki ülke olması nedeniyle Rusya ile ilişkilerini en düşük seviyede tutmaktadır ve Rusya'nın da içinde bulunduğu birliklere üyeliğe sıcak bakmamaktadırlar. 2008 yılında Gürcistan'ın BDT'den ayrılması ve Ukrayna'nın Rusya'nın kurulmasında öncülük ettiği Avrasya Ekonomik Birliğine üye olmaması ülkelerin karşıt duruşlarının en somut örnekleri olmuştur. Karadeniz'e kıyısı olan diğer ülkeler üzerinde bölgesel rekabet açısından Kırım'ın ilhakının etkileri incelendiğinde bölge ülkelerinin Rusya'ya karşı Rusya'nın üstünlüğünü kırarak dış politikalar ürettikleri görülmektedir. Her ne kadar Türkiye NATO'nun Karadeniz'deki varlığını desteklemese de Bulgaristan ve Blackseafor'a üye olmasının yanı sıra NATO üyesi olan Romanya, Türkiye'nin aksine bölgede NATO varlığını desteklemektedir. (Chong, 2017) Bu durum hem Rusya'nın bölge ile ilgili olan tehdit algılarını arttırmakta hem de bölge ile ilgili planları ile çelişmekte ve işbirliklerinin sekteye uğramasına neden olmaktadır. Bulgaristan ise hem NATO hem de AB üyesi ülke olması nedeniyle Karadeniz Bölgesi'nde Rusya'nın tehdit algılarını arttırması bakımından önemli bir ülkedir. Rusya ile tarihi ve ekonomik bağları olan Bulgaristan Kırım'ın ilhakını tanımamıştır.

Karadeniz Bölgesi'nde, ekonomik ve askeri işbirliği bağlamında oluşturulmuş olan KEİ ve Blackseafor Kırım'ın ilhakı öncesinde hâlihazırda üye ülkelerinin arasında sorunlar içeren oluşumlardır. Kırım'ın ilhakı hem KEİ hem de Blackseafor üyesi olan Ukrayna ile Rusya'nın ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur. Kırım'ın ilhakı haricinde Rusya Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçıları desteklemiştir. Bu durum her iki oluşumun da etkin çalışmasının önünde engel oluşturmaktadır. Rusya'nın Ukrayna bağlamında uzlaşmasız tavrı Ukrayna'yı Türkiye'ye yaklaştırmakta ve bölgesel rekabette Rusya'ya karşı iki ülkenin ilerleyen zamanda ortak hareket etme olasılığını arttırmaktadır. Rusya'nın Kırım ve Suriye ile Türkiye'yi çifte çevreleme politikası uygulayarak çevrelediği (Özçelik, 2016) düşünülürse Türkiye'nin bölgedeki diğer ülkeler ile yakın ikili ilişkilerinin önemli olduğu görülmüştür. KEİ ve Blackseafor üyesi olan Romanya ve Bulgaristan'ın Kırım'ın ilhakı sonrasında Rusya'ya karşı tehdit algıları artmış ve bunun sonucunda üyesi oldukları NATO ile Rusya'ya karşı yakınlaşmışlardır. Bu durum başta Blackseafor olmak üzere KEİ'nin bütünlüğüne ve işlevselliğine zarar vermiştir. Her iki örgütün ilk amacının ülkeler arası diyalogun arttırılması olduğu düşünüldüğünde Kırım'ın ilhakının diyalogun arttırılması sürecini

olumsuz etkilediği ve üye ülkeler arasında güvensizliğe neden olduğu görülmektedir. Kırım'ın ilhakı ve Rusya'nın Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçıları desteklemesi gibi Batı'nın sadece yaptırım uygulayarak Rusya'nın aldığı kararları değiştirmesi için çalıştığı çözümsüz durum bölge işbirliğini olumsuz etkilemektedir. Bölgesel işbirlikleri açısından Kırım gibi bölgede bulunan diğer donmuş çatışma alanlarında Rusya'nın birlik üyesi ülkelere karşı askeri desteği (Alkan, 2006, s. 41) bölgesel işbirliklerinin gelişmesine en büyük engeldir.

Kırım'ın ilhakı ile Rusya Karadeniz kıyısında daha fazla alana sahip olmuştur. Böylece Karadeniz enerji kaynaklarına daha fazla erişimi elde etmiş ve enerji sevkinde daha güvenli bir konum elde etmiştir. Türkiye ise hem enerji konusunda Rusya'ya bağımlılığını azaltacak hem de enerji sevki konusunda Rusya'nın tekeli kırarak projeleri gerçekleştirecek bölgesel rekabeti artırma ve Rusya'nın başat güç olmasını engellemeye çalışmaktadır.

Enerji kaynaklarındaki artış haricinde Kırım'ın ilhakı ile Karadeniz donanması için önemli olan Sivastapol limanını elde etmesi Rusya'nın Karadeniz donanmasını yenilemesine ve güçlendirmesine olanak sağlamıştır. Hem enerji kaynaklarındaki artış ile ekonomisini daha güçlendirebilecek olması hem de donanmasını güçlendirmesi güç dengeleri açısından bölgesel dengelerin Rusya yönlü ağırlık kazanmasına neden olmuştur. Karadeniz'de güç kazanmış olan Rusya bölgedeki bütün ülkeler açısından tehdit oluşturabilecektir. Kırım'ın ilhakı Rusya Ukrayna ilişkilerini olumsuz etkilemesinin yanı sıra bölgedeki güç dengelerini bozmuştur. Bölge her ne kadar mevcut durumda istikrarlı olsa da Rusya'nın diğer bölge ülkelerine yapacağı müdahalelerle kolayca istikrarsızlaşabilecek bir yapıya sahiptir bu nedenle Rusya yönlü ağırlık kazanmış olan bölge güç dengeleri ilerleyen dönemde bölgeyi olumsuz etkileyebilecektir.

6.2. KIRIM'IN İLHAKININ TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Rusya-Türkiye ilişkileri güç dengeleri bağlamında düşünüldüğünde Rusya'nın daha güçlü taraf olduğu açıkça görülmektedir. Bunun nedeni Türkiye'nin enerji arzı konusunda Rusya'ya aşırı bağımlılığıdır. Bu durum Türkiye'nin Rusya için hem zayıf bir stratejik ortak olmasına neden olmakta hem de Türkiye'nin Rusya ile önemli dış

politika konularında pazarlık yapmasını sınırlamaktadır (Öniş & Yılmaz, 2015, s. 74). Ancak Rusya'nın olumsuz tutumuna ve bölge için almış olduğu önlemlere rağmen Karadeniz'de Rusya her zaman çeşitli sınırlamalar ve zorluklarla karşılaşacaktır. Rusya'yı ilgilendiren sınırlamaların başında Türkiye'nin Rusya'nın Akdeniz'e erişimini Türk Boğazlardan geçişi sınırlama yolu ile kontrol etmesi (Chong, 2017) gelmektedir ve bu durum Rusya karşısında Türkiye'nin konumunu güçlendiren bir durumdur. Kırım'ın ilhakı sonrasında Türkiye Rusya'nın eylemini kınamıştır ancak ekonomik ve askeri ilişkilerini azaltmamıştır.

1996-2018 Türkiye -Rusya İthalat/İhracat Verileri		
Değer: ABD Bin \$		
Yıllar	İhracat	İthalat
2018	3 400 139	21 989 606
2017	2 734 316	19 514 094
2016	1 732 954	15 162 386
2015	3 588 331	20 401 757
2014	5 943 014	25 288 597
2013	6 964 209	25 064 214
2012	6 680 777	26 625 286
2011	5 992 633	23 952 914
2010	4 628 153	21 600 641
2009	3 189 607	19 450 086
2008	6 483 004	31 364 477
2007	4 726 853	23 508 494
2006	3 237 611	17 806 239
2005	2 377 050	12 905 620
2004	1 859 187	9 033 138
2003	1 367 591	5 451 315
2002	1 172 039	3 891 721
2001	924 107	3 435 673
2000	643 903	3 886 583
1999	588 664	2 374 133
1998	1 348 002	2 155 006
1997	2 056 547	2 174 258
1996	1 510 005	1 921 139

Tablo 3. 1996-2018 Türkiye Rusya İhracat İthalat Rakamları

Kaynak: TUIK (2019) Dış Ticaret İstatistikleri, Erişim: 5,20,2019

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046

- TUIK web sitesindeki Dış Ticaret İstatistikleri verileriyle hazırlanmıştır.

Tablo 3’de de görüleceği üzere 2013 yılındaki Türkiye’nin Rusya’dan gerçekleştirmiş olduğu ithalat rakamları Kırım’ın ilhakının gerçekleştiği 2014 yılında düşmemiştir. 2015 ve 2016 yıllarındaki düşüşler Türkiye Rusya arasındaki Rus uçağının Türkiye tarafından düşürülmesi ile sorunlu bir döneme giren ilişkileri ile ilgili olmuştur. 2016 yılında Türkiye’de gerçekleşen darbe girişimini takiben Rusya’nın Türkiye’deki darbe girişimini kınayan beyanları iki ülkenin ilişkilerinin yeniden normalleşmesine neden olmuştur. Uçak krizini takiben her ne kadar iki ülke arasındaki ilişkiler bozalsa da Türkiye Kırım konusunu kullanarak Rusya ile ilişkilerinin daha gerginleşmesine yol açmamıştır. Mevcut durumda Kırım’ın ilhakı donmuş bir uluslararası sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Rusya’nın Kırım’ın ilhakı sonrası Karadeniz filosunda bir takım yenilikler ve iyileştirmeler yapmıştır. Rusya 2020 yılına kadar 2.4 milyar dolar harcayarak savaş gemilerini, denizaltılarını ve hava savunma sistemlerini tamamen yenilemeyi planlamakta ve filosunun modernizasyonu haricinde ileri savunma sistemleri de yarımada kurmuş bulunmaktadır. (Chong, 2017) Yenilenmiş ve güçlü bir deniz filosu Karadeniz’de Rusya’nın baskın bir konuma geleceğini göstermektedir.

Kırım’ın ilhakı her ne kadar donmuş bir sorun olarak varlığını devam ettirse de Karadeniz’in geleceği ve Rusya’nın baskın durumuna ilişkin gelişmeler de yaşanmaktadır. Kırım’ın ilhakı sonrası Mayıs 2015’te Rusya Azak Denizi girişinde olan Kerç Boğazı üzerinden Rusya’yı Kırım’a bağlayacak köprü inşasına başlamış ve 2018 yılı Mayıs ayında köprünün açılışını yapmıştır (Sputnik, 2018a). Kırım’ın ilhakının ardından ilk defa 2018 yılında Rusya Kırım ve Kerç Boğazı ile ilgili saldırgan bir tutum sergilemiş ve Ukrayna’dan hareket eden 3 savaş gemisine Kerç Boğazı yakınlarında Rus karasularını ihlal ettikleri gerekçesiyle Rus Savaş gemileri tarafından müdahale edilmiştir. (Koyuncu, 2018) Bu durum Karadeniz’de güçlü bir donanmaya sahip olan Rusya’nın gelecekte Karadeniz’de Türkiye’yi ve diğer ülkeleri tehdit edebileceğini göstermektedir. Her ne kadar Türkiye Kırım’ın ilhakını tanımasa ve Rusya’nın bölgedeki aktif tutumu Türkiye için gelecekte tehdit olarak görülse de Türkiye açısından Rusya önemli bir stratejik ortak olmayı sürdürmektedir.

NATO’nun Karadeniz’deki varlığı Rusya’nın tehdit algısını arttıracak gibi Türkiye’nin de güçlü konumuna engel olacaktır. Bu nedenle Türkiye’de Rusya gibi NATO’nun Karadeniz’de varlığına sıcak bakmamaktadır. Rusya’nın Kırım’ı ilhakı ve Ukrayna’nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçıların Rusya tarafından desteklenmesi her ne kadar uluslararası örgütler tarafından Rusya’ya askeri müdahale yapılsa da

Rusya'nın bölge ile ilgili olan hedeflerinin Batı'yı endişelendirmesine ve Ukrayna üzerinden güç mücadelesine yöneleceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak sıcak çatışmaların olduğu Batı'nın, Türkiye'nin ve Rusya'nın askeri olarak müdahale ettiği Suriye konusu yakın geçmişte Rusya-Türkiye ilişkilerini Rusya'nın Kırım'ın ilhakından daha çok etkilemiştir. Karadeniz Bölgesi özelinde baktığımızda ise olası güç mücadelesinde özellikle NATO'nun müdahalesi durumu Türkiye ile Rusya'yı karşı karşıya getirecektir. Birbirini stratejik ortak olarak gören Rusya ve Türkiye açısından bölgede tansiyonu yükseltecek bir durum olan Batı-Rusya güç mücadelesi bölgede kurulmak istenen ekonomik ve askeri istikrarı olumsuz olarak etkileyebilecektir.

SONUÇ

Türkiye’de 90’lı yıllarda Neo Avrasyacılığın çıkma nedeni Orta Asya ülkelerine nüfuz edebilmek ve bu ülkeleri etki alanlarında tutmak olmuştur. Rusya’da ise Neo Avrasyacılığın çıkmasının nedeni SSCB’nin dağılmasından sonra etkin olan Yeni Batıcı düşüncelere ve bu düşüncelerin ülkenin ekonomisini olumsuz etkileyerek Rusya’nın başat güç konumunun sarsılmasına tepki ve alternatif olarak çıkmasıdır. Rusya ekonomisini düzeltmek ve bölgesel güvenliğini sağlamak amacıyla “Yakın Çevre Doktrini” ve BDT ile nüfuz alanını belirleyip eski SSCB ülkelerini etki alanında tutmak için adımlar atarken Türkiye SSCB’nin dağılması ile otorite boşluğu oluşmuş olan Türki Cumhuriyetleri etki alanında alabilmek için bu ülkelerde bir takım girişimlerde bulunmuştur ancak Türkiye’nin siyasi ve ekonomik olarak istikrarsız olması bu girişimleri sonuçsuz bırakmıştır. 2000’li yıllarda Putin’in iktidara gelmesi ile Rusya’nın uluslararası eylemlerine dayanak oluşturacak şekilde dış politika aracı olarak kullanılmaya başlamıştır. Rus Neo Avrasyacılığında ABD özelinde Batı’nın reddi ve soyutlanması olması ve Neo Avrasyacı düşüncelerin dış politika aracı olarak kullanılması Rusya’nın Batı’nın doğu yönlü genişlemesine karşı hassasiyetini arttırmıştır. Rusya askeri doktrinler ile gelecekte toprakları dışında kalan Rus azınlıkları içeren bölgelere müdahale etmek için zemin hazırlamıştır. Rusya’nın değişen ve dünya siyasetinde daha aktifleşen dış politikasına karşın 2000’li yıllarda Türkiye’nin komşuları ile sıfır sorun dış politikası ve birçok önemli bölgenin kesişim noktasında olmasından kaynaklı bölgesel güç olma isteği Türkiye’yi Avrasya konusunda Neo Avrasyacılığa yeniden yönlendirmiştir. Türkiye ve Rusya’nın dış politikalarındaki bu değişimler iki ülkenin yakın coğrafyalarda olmalarından ve etki etmek istedikleri coğrafyaların kesişmesinden kaynaklı olarak iki ülkenin sık sık uluslararası alanda karşı karşıya gelmesi ile sonuçlanmaktadır.

Bu iki ülke açısından coğrafi konumları nedeniyle en önemli olan bölge Karadeniz’dir. Karadeniz Bölgesi güvenlik ve ticaret nedenlerinden dolayı Türkiye ve Rusya için her zaman önemli olmuştur. Ancak enerji kaynaklarını barındırması, enerji sevkinde önemli bir yere sahip olması ve Asya’ya ulaşımın en kısa yolu olması nedeniyle son zamanlarda hem Türkiye ve Rusya açısından hem de Batı açısından önemi artmıştır. NATO ve AB’nin Karadeniz’e kıyısı olan eski SSCB ülkelerine doğru genişlemesi durumu Rusya’yı tedirgin etmiş ve dış politikasını bu genişlemeyi önleyecek şekilde değiştirmesine yönlendirmiştir. Rusya tarafından güvenlik açısından

AB ile tampon bölge olması, ekonomik açıdan Rusya'nın tedarikini yaptığı doğalgazın Avrupa'ya ulaştırılmasını sağlayan boru hatlarının ülke sınırlarının içinden geçmesi ve aslında Rusya'nın bir parçası olarak görülmesi nedeniyle önemli konumu olan Ukrayna'nın Rusya tarafından Avrasya Ekonomik Birliği üyesi olması istenmekteydi ancak Ukrayna'nın yönünü Batı'ya dönmesi ve batı yönlü politikalar izlemesi Rusya'yı tedirgin etmiştir. Türkiye, Romanya ve Bulgaristan'ın NATO üyesi olmaları Romanya ve Bulgaristan'ın AB üyesi olmaları Türkiye'nin AB ile üyelik görüşmeleri yapmasına ek olarak Ukrayna'nın AB ve NATO üyeliği durumu Karadeniz'de Batı'nın(ABD'nin) varlığını arttıracak ve Rusya'yı Karadeniz'de yalnız bırakacaktır. Bu durum Rusya'nın tehdit algılarını arttırmış ve dış politikasında Ukrayna'yı önce ekonomik olarak etkisi altında alacak yöntemler uygulamasına daha sonra müdahaleci ve ayrılıkçıları destekler şekilde askeri yöntemler uygulamasına yönlendirmiştir.

Kırım Karadeniz'de hem Türkiye hem de Rusya için tarihsel öneme sahip olan bir yarımadadır. Kırım'ın Ukrayna'nın toprağı olarak Ukrayna ile beraber SSCB'den ayrılması Rusya için hem Karadeniz'deki münhasır ekonomik alanında daralmaya hem de sıcak denizlere en kısa ulaşımı sağladığı, deniz filosunu konumlandığı liman olan Sivastopol'ü kaybetmesine neden olmuştur. Ukrayna'nın SSCB'den ayrılması ile birlikte Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun geleceğı, Kerç Boğazı ve Tuzla Adası gibi konularda Ukrayna ile Rusya arasında anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Kırım'da bulunan Rus kökenli azınlıkların oransal çokluğu ve askeri olarak Sivastopol limanının önemi ve Karadeniz Filosunu geliştirme ve yenileme isteğı Rusya için Kırım'ın önemini son dönemlerde arttırmıştır. Rusya'nın eski SSCB ülkelerinde bulunan azınlıkların ayrılıkçı taleplerini desteklemeyen dış politikası 2008 yılında Gürcistan Rusya savaşında görüldüğü üzere ayrılıkçıları destekler duruma dönüşmüştür. 2014 yılında ise Rusya'nın Batı'nın yakın çevresinde olması tehdidini ortadan kaldırmak için kullanabileceğı dış politika araçlarının ne kadar ileri gidebileceğı Ukrayna'yı siyasi olarak istikrarsızlaştırması, Kırım'ı ilhak etmesi ve Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçıları desteklemesi ile net bir şekilde görülmüştür.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından Karadeniz Filosu'nu geliştirme ve yenileme çalışmalarına girmesi, Kırım yarımadasına savunma sistemleri kurması, Kırım'ı Kerç Boğazı üzerinden Rusya'ya bağlayan köprünün inşaatına başlaması ve tamamlaması Rusya'nın Kırım'ın ilhakına son vermeyeceğine ve Kırım'a çıkmamak üzere yerleştiğine işaret etmektedir. Kırım'ın ilhakının Türkiye'yi ilgilendiren hem

askeri hem de ekonomik birçok sorun ve fırsatı da içermektedir. Askeri açıdan çıkabilecek sorunlar Rusya ile Türkiye'yi karşı karşıya getirebilir. Askeri sorunlardan bazıları Rusya NATO ilişkileri kaynaklı olabileceği gibi doğrudan Rusya kaynaklı da olabilecektir.

Rusya'nın üstü kapalı askeri varlığı altında gerçekleşmesinden ve Rus azınlıklarının oransal çokluğu Kırım'ın ilhakını Rus azınlıklarının ülke sınırları içerisinde oransal olarak çok olan ülkelerde Rusya'nın olası müdahalesine karşı endişe yaratmıştır. Baltık ülkeleri olan Letonya ve Estonya'da Rus azınlıkların oransal çokluğu Rusya'nın ülkelere yapabileceği müdahale endişesini arttırmıştır. Bu ülkelerin NATO üyesi ülkeler olması ve olası bir Rus müdahalesi karşısında NATO'nun müdahaleye yanıt vermesi durumunda NATO üyesi olan Türkiye Rusya ile karşı karşıya gelecektir ve bu durum Rusya Türkiye ilişkilerini olumsuz etkileyecektir. Bir diğer askeri durum ise Karadeniz güvenliğini Rusya'nın deniz filosunu kullanarak dengesizleştirilmesi durumunda Türkiye'nin müdahale etmesi gerekebilecektir. Kerç Boğazı Köprüsü'nün tamamlanmasını takiben Rusya'nın köprü yakınlarında ve Kerç Boğazı geçişlerinde askeri olarak saldırganlaşmaya başlaması ve bu tutumunu sürdürmesi Karadeniz'i istikrarsızlaştıracaktır. Rusya ile derin tarihsel ve ekonomik bağlara sahip olan Bulgaristan ile Romanya'nın Karadeniz'in istikrarsızlaşması sonucunda tehdit algılarının artması NATO'nun Karadeniz'deki varlığını arttıracaktır. Bu durum Türkiye ve Rusya'yı bu sefer Karadeniz'de karşı karşıya getirebilecektir. NATO gemilerinin Karadeniz'e geçişinin Türk Boğazlar üzerinden olması, bu geçişin kontrolünün Türkiye'nin elinde olması ve olası NATO varlığı Rusya ve Türkiye ilişkilerinde sorunlara yol açabilecektir.

Rusya-Gürcistan savaşı ve Kırım'ın ilhakının ardından Karadeniz Bölgesi'nde enerji sevki konusunda güvenlik problemleri ortaya çıkmıştır. Rusya'nın enerji tedariki ve sevki konusunu AB ülkeleri üzerinde dış politika aracı olarak kullanması ve AB'nin enerji tedariki bakımından Rusya'ya bağlı olması AB'nin Rusya'nın eylemlerine yeterli olarak tepki verememesi ile sonuçlanmaktadır. AB ülkeleri Rusya'ya karşı Kırım'ın ilhakı konusunda çeşitli yaptırımlar uygulamakta ancak askeri müdahalenin Kırım'ın ilhakını takiben yapılmaması nedeniyle geç kalınmış olmasından dolayı herhangi bir askeri müdahalede planlanmamaktadır. Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ise istenen yapısal ve derin etkiye ulaşamamıştır. Rusya, Suriye'ye yapmış olduğu askeri yardımlar ve dış politikada önceliğini Suriye konusuna vermesinden dolayı Kırım'ın ilhakının

tanınmaması ya da diğer ülkelerin uygulamış olduğu yaptırımları göz ardı etmektedir. Suriye’de barışın sağlanmasının ya da çözüme ulaşılmasını takiben Karadeniz’de daha aktif ve baskın bir Rusya görülmesi olasıdır. Bu durum Türkiye ile Rusya’yı bölgede karşı karşıya getirebilecektir. Rusya’ya enerji sevki konusunda oluşan güvensizlik Türkiye üzerinden geçecek boru hatları projelerini daha önemli hale getirmiştir. Türkiye her ne kadar stratejik ortak olarak gördüğü Rusya ile olan ekonomik ve askeri ikili iyi ilişkilerini sürdürmek istese de hem Rusya’ya enerji açısından bağımlılığını azaltacak hem de ekonomik olarak ilerlemesini sağlayacak olan doğalgaz boru hattı projelerini sürdürmektedir. Bu durum ileri de iki ülkeyi enerji sevki konusunda karşı karşıya getirebilecektir.

Rusya ve Türkiye’nin ikili ilişkileri 2000’li yıllardan önce zaman zaman yakınlaşma şeklinde gerçekleşmiş olsa da Soğuk Savaşın sürdüğü dönemde iki ülke ayrı kutuplarda olmasından ötürü ilişkileri sınırlı olmuştur. 2000’li yıllarda Türkiye’de AKP iktidarı ile başlayan dönemde Erdoğan Putin siyasi yakınlaşması iki ülkeyi dış politikada birbirine yakınlaştırmıştır. 2000’li yıllarda ekonomik ilişkilerin arttığı Rusya ile Türkiye arasında vizelerin kaldırılması, Türkiye’ye gelen Rus turistlerinin sayısının artması iki ülke arasındaki sosyal ve kültürel ilişkilerin artması iki ülkeyi zamanla stratejik ortak konumuna getirmiştir. Suriye iç savaşının başlaması ile iki ülke iç savaşın nasıl sonuçlandırılacağı konusunda farklı görüşlere sahip olması iki ülkenin ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Kırım’ın ilhakı ise ilişkilerin sorunlu olduğu dönemde gerçekleşmesi nedeniyle Rusya Türkiye ilişkilerini etkilememiştir. Rusya tarafından Türkiye’de Akkuyu nükleer santralinin yapılması, Türkiye’nin hava savunma sistemi için S-400’leri Rusya’dan alması Türkiye Rusya arasındaki hem ekonomik hem de askeri yakınlaşmayı göstermektedir. Ancak her iki durum Türkiye’yi Rusya’ya daha bağımlı hale getirmektedir. Bu durum Karadeniz Bölgesi’nde Türkiye’nin Rusya’nın faaliyetlerine karşı yaptırımlar uygulamasını zorlaştırmaktadır.

Rus uçağının Türkiye tarafından düşürülmesi ile 2015 yılında Rusya ile Türkiye arasında yaşanan kriz ortamında ve sonrasında iki ülke ilişkilerinin en düşük seviyede seyretmesi durumunda bile Türkiye tarihsel ve kültürel bağlarının olduğu Kırım’ın Rusya tarafından ilhakı ile ilgili aşırı eylemler içinde bulunmamış, ilhakı tanımama ve durumu kınamaktan öteye gitmemiştir. İki ülkenin ilişkilerini çok etkilememesine rağmen Kırım’ın ilhakı sonrası güçlenen ve yenilenen Rusya’nın Karadeniz Filosu Karadeniz için her zaman bir tehlike içereceği açıktır. Karadeniz’de

herhangi bir gerginlik olması durumunda Gürcistan ve Ukrayna'nın Rusya karşıtı taraf olacağı aşikârdır. Bu nedenle Karadeniz Bölgesi'nde gelecekte Gürcistan, Ukrayna ve Türkiye birlikteliği Rusya'nın aşırı davranışlarına karşı oluşabilecektir.

Sonuç olarak mevcut durumda Suriye'deki iç savaşa çözüm bulma çabalarında başlangıçta farklı görüşleri savunan hatta bu nedenle karşı karşıya gelen Türkiye ve Rusya henüz Karadeniz Bölgesi bağlamında bir anlaşmazlık ve sorun yaşamamıştır. Ancak bu durum Suriye sorunun çözümünden sonra değişebilecektir. Bunun göstergeleri ilhakın üzerinden geçen zamanla ve Rusya'nın Kırım'a daha çok yerleşmesi ile daha görünür hale gelmiştir. Kerç Boğazı'ndaki Rusya'nın Ukrayna savaş gemilerine müdahalesi ileride Rusya'nın Karadeniz'de daha saldırgan bir tutum içereceğini göstermiştir. Bölgedeki ikinci büyük devlet konumunda olan ve Türk Boğazlardan geçen gemilerin geçişlerini kontrol altında tutan Türkiye için Karadeniz Bölgesi'nde güçlü ve sorun yaşadığı bir devlet olması kuzeyden gelebilecek tehditleri arttırması bakımından önemlidir. Karadeniz Bölgesi'nde KEİ ve Blackseafor ile sağlanmak istenen istikrar, barış ve diyalog ortamı Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile sekteye uğramıştır. Hem KEİ hem de Blackseafor üyesi olan Rusya ile Ukrayna'nın ilişkileri mevcut durumda gergindir ve bu durum Türkiye açısından denge politikası yürütülmesini gerekli kılmıştır. Gürcistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkileri arttıran enerji sevki projeleri iki ülkeyi yakınlaştırmakta ayrıca Rusya ile Gürcistan arasında 2008 yılında yaşanmış olan savaş Rusya-Gürcistan ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Rusya'nın Türkiye'yi iki taraftan çevrelemesi durumuna karşılık Türkiye'nin Ukrayna ve Gürcistan ile yakın ilişkiler içinde bulunması ilerleyen dönemde Karadeniz Bölgesi'nde iki ülkeyi karşı karşıya getirebilecek ve Karadeniz'in güvenliğini etkileyecektir. Karadeniz Bölgesi'ndeki güç dengeleri genel olarak ülkeler arasındaki ikili ilişkilere dayanmaktadır ve Rusya Karadeniz'e kıyısı olan iki ülke ile sorun yaşamaması ve Türkiye'nin de içinde olduğu diğer üç ülke ise NATO üyesi ülkeler olması bölgede olası bir gerginlik ortamında Rusya'yı bölgede yalnızlaştıracak etkenler arasındadır. Enerji ve askeri konularda Rusya Türkiye işbirliklerinin varlığı ayrıca Türkiye ile Rusya'nın güvenlik ve ekonomik nedenlerden ötürü Karadeniz'in barış ve istikrar denizi olması istemleri iki ülke açısından Karadeniz'de istikrarı bozacak ve birbirleri ile müttefikliklerine zarar verecek durumlara izin vermeyeceği şeklinde değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akgül, F. (2009). Rusya ve Türkiye'de Avrasyacılık. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Alkan, A. (2006). 21. yüzyılın İlk Çeyreğinde Karadeniz Güvenliği. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Büyükakıncı, E. (2004). Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri. (Derl. E.) Büyükakıncı, Değişen Dünyada Rusya Ve Ukrayna, Ankara, Phoenix Yayınevi, (s. 401-436).
- Canar, B. (2013). Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Çağ, G. (2013). Sınırları Olmayan Kıtanın Peşinde: Avrasyacılık. (Editör) R. Yılmaz, Avrasya Paradoksu Beklentiler ve Endişeler (s. 33-77). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çelikpala, M. (2011). Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri. (Editörler) Y. Demirağ, & Ö. Çelebi, Türk Dış Politikası Son On Yıl (s. 59-91). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Dugin, A. (2016). Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım. İstanbul: Küre Yayınları
- Dugin, A. (2017). İnsanlığın Ön Cephesi Avrasya. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- İmanov, V. (2008). Avrasyacılık Rusya'nın Kimlik Arayışı. İstanbul: Küre Yayınları.
- İsmayılov, M. (2011). Avrasyacılık Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İşyar, Ö.G.(2013). Avrasya ve Avrasyacılık. Bursa: Dora
- Kelkitli , F.A. (2014). Kırım: Rusya İçin Vazgeçilmez Yarımada. (Editörler) H. Çomak, C. Sancaktar, & Z. Yıldırım, Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi (s.289-308), İstanbul: Beta
- Kaya, S. (2013). Sovyet Sonrası Dönem Rus Dış Politikasında Avrasyacılığın Etkisi. Ömer Göksel İşyar, Avrasya ve Avrasyacılık. Bursa: Dora
- Okur, M. A. (2013). Orta Asya'nın Avrasya'daki Yeri. (Editör) Reha Yılmaz, Avrasya Paradoksu Beklentiler ve Endişeler, (s.51-78),Ankara:Nobel
- Özdal, H. (2016). Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına Rus Dış Politikasında Ukrayna. Ankara: USAK Yayınları.
- Öztürk, O. M., & Sarıkaya, Y. (2005). Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı. Ankara: Platin.

- Perinçek, M. (2016). Avrasyacılık Türkiye'deki Teori ve Pratiği. İstanbul: Kaynak.
- Sapmaz, A. (2018). Rusya Federasyonu'nun Askeri Güvenlik Refleksindeki Dönüşüm Askeri Doktrinler, Askeri Müdahaler, Nedenleri. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Tüfekçi, Ö. (2014), "Türk Dış Politikasında Avrasyacılık Söylemi: Davutoğlu Ekolü", Türkiye'nin Dış Politikası: Yeni Eğilimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları, (Editör) İdris Demir , (s.203-219), Dora Yayıncılık, Bursa
- Varol Sevim, T. (2014). Ukrayna'nın Yönetemediği Enerji Politikası ve Sonuçları. (Editörler) H. Çomak, C. Sancaktar, & Z. Yıldırım, Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi (s. 503-524). İstanbul: Beta Yayınları.
- Yapıcı, M.İ. "Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Geleceği", 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara, 2007, ss. 1451-1473
- Yazgan, H. (2013). Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Birliği-Rusya Federasyonu İlişkileri. (Editör) R. Yılmaz , Avrasya Paradoksu Beklentiler ve Endişeler (s. 79-104). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yesevi, Ç.G. (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. (Editörler) H. Çomak, C. Sancaktar, & Z. Yıldırım, Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta
- Yılmaz, R., Çağ, G., Okur, M. A., Yazgan, H., & Demirci, S. (2013). Avrasya Paradoksu Beklentiler ve Endişeler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yılmaz, S., & Bahrevskiy, E. (2017). Rusya&Türkiye Avrasya Paktı Mümkün mü? Rus Avrasyacılığı mı? & Türk Avrasyacılığı mı? Rusya/Çin/İran/Türkiye. Ankara: SRT Yayınları.

Makale/ Bildiri

- Ağır, O., & Ağır, Ö. (2017). Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılatırılması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 103-128.
- Alexandrova-Arbatova, N. (2016). Geopolitical Challenges for the post-bipolar Europe. *Eastern journal of European Studies*, 31-46.
- Aydingn, İ. (2017). Avrasya Birliği: 'Gerçek' Bir Entegrasyon mu, Rusya'nın Yeni Hegemonya Kurma Arayışlarının Bir Aracı Mı? *Karadeniz Araştırmaları*, 101-113.
- Bugajski, J., & Doran, P. B. (2016). Black Sea Rising Russia's Strategy in Southeast Europe. Center for European Policy Analysis.
- Duran, M. (2011). Türk Milliyetçiliğinin ç İdeoloğu: İsmail Gaspıralı, Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Erşen, E. (2016). Türkiye-Rusya Yakınlaşması: Yeni Bir Eksen Kayması mı? *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, 38-43.
- Hodaloğulları, Z., & Aydın, A. (2016). Türkiye ile Rusya Arasındaki Doğal Gaz İşbirliğinin Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 744-755.
- İnalcık, H. (1999). Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700. *Türk-Rus İlişkilerinde 500 yıl Sempozyumu* (pp. 25-36). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İsmayıl, E. (2016). Rusya'nın Avrasya Birliği politikası. *Avrasya Etüdleri*, 125-151.
- İsmayilov, E. (2015). Rusya-Batı Krizi Çerçevesinde Rusya'nın Yeni Askeri Doktrini. *Bilgesam Analiz*, 1-5.
- Kireççi, M. A., & Tezcan, S. (2015). Kırım'ın Kısa Tarihi. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.
- Kydyralieva, S., & Abdibaitova, B. (2018). Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütünün Merkezi Asya'daki Etkinsizliği. *Bilge Strateji* , 93-109.
- Melkozerova, V. (2018, 6 15). Ukraine loses control of Azov Sea to Russia. *Kyiv Post*, s. 16.
- Munasipova, M., & Ydyrys, K. (2015). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikası'nda Avrasya Birliği Projesi. *Karadeniz Araştırmaları*, 57-67.
- Musaoğlu, N. (2008) Avrasyacılığın Rus ve Türk(Kazak) Versiyonları ile Türkiye'de Avrasyacılığın Jeopolitik Ortak Paydası: "Türk Dünyası". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59-86
- Oğuzlu, T. (2012). NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği. *Ortadoğu Analiz* , 8-18.

- Ortaylı, İ. (1999). XVIII Yüzyıl Türk-Rus İlişkileri. Türk-Rus İlişkilerinde 500 yıl Sempozyumu (pp. 125-134). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Öniş, Z., & Yılmaz, Ş. (2015). Turkey and Russia in a shifting global order: cooperation, conflict and asymmetric interdependence in a turbulent region. *Third World Quarterly*, 71-95.
- Özden Cankara, P., & Cankara, Y. (2007). Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 193-212.
- Özder, A. (2013). Avrasya Kavramı ve Önemi. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 65-88
- Özgen, C. (2017). Türkiye'nin Karadeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliğine Yönelik Faaliyetleri. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 49-83.
- Pekşen, H. D. (2012). NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği. *Güvenlik Stratejileri*, 35-69.
- Polat, D. Ş. (2017). NATO ve Rusya Federasyonu'nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 51-66.
- Semercioğlu, H. (2016). Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 188-202.
- Sönmez, S. (2010). Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 73-96.
- Şahin, C. (2015). Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 326-339.
- Toker, M. (2001). İsmail Gaspıralı ve "Dilde Birlik" Fikri Üzerine. *İsmail Gaspıralı ve Türk Fikir Hayatındaki Yeri*, (s. 31-45).
- Tüysüzoğlu, G. (2013) Milenyum Sonrası Türk Dış Politikası: Yeni Osmanlıcılık ve Türk Avrasyacılığı Ekseninde İnşa Edilen Bir Pragmatizm Alternatif Politika, 295-323
- Yılmaz, S. (2015). Yeni Avrasyacılık ve Rusya. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 111-120.
- Wolff, A. T. (2015). The Future of NATO enlargement after the Ukraine Crisis. *International Affairs*, 1103-1121.

İnternet Kaynakları

- AFP. (2014, 3 2). What is the Crimea, and why does it matter? Erişim: 3 6, 2017, The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10671066/What-is-the-Crimea-and-why-does-it-matter.html> adresinden alındı.
- Agenda.ge. (2018, 03,16). 4 years since annexation of Crimea: Georgia supports Ukraine's territorial integrity, Erişim: 5,15,2018 <http://agenda.ge/en/news/2018/590> adresinden alındı.
- Akgün, B. (2014, 3 16). Ukrayna krizi ve Türkiye'ye yansımaları. Erişim: 5 29, 2017, Star.com.tr: <https://www.star.com.tr/acik-gorus/ukrayna-krizi-ve-turkiyeye-yansimalari-haber-856373/> adresinden alındı.
- Akkuyu Nükleer. (2011). Projenin Tarihçesi. Erişim: 6 10, 2019, <http://www.akkunpp.com/projenin-tarihcesi> adresinden alındı
- Al Jazeera Türk. (2014, 6 5). AB Enerjide Yeni Kaynak Peşinde. Erişim: 5 21, 2017, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ab-enerjide-yeni-kaynak-pesinde> adresinden alındı.
- Arslan, A. (2017, 12 21). 11 üyeli Bağımsız Devletler Topluluğu nedir ? Erişim: 3 3, 2019, Gzt: <https://www.gzt.com/haber/11-uyeli-bagimsiz-devletler-toplulugu-nedir-2911791> adresinden alındı.
- BBC. (2014a,3,13).Ukrayna'nın İki Yanında Askeri Tatbikatlar. Erişim: 8 4, 2016, BBC: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140313_rusya_tatbikat adresinden alındı.
- BBC, (2014b, 3 15). Rusya, Kırım tasarısını veto etti. Erişim: 8 4, 2016, BBC: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140315_rusya_veto adresinden alındı.
- BBC, (2014c, 3 12). G7'den Rusya'ya "Kırım'ı ilhak" uyarısı. Erişim: 20, 2017, BBC: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140312_kirim_g7 adresinden alındı.
- BBC. (2014d,3,13). Merkel'den Rusya'ya Ekonomik Baskı Sinyali. Erişim: 8 4, 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140313_almanya_ukrayna adresinden alındı.
- Bilgiç, S. (2016, 5, 4). Rus jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım ve Türkiye'ye Etkileri, Erişim: 5, 15, 2019, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-167-20160504561317.pdf> adresinden alındı.
- Blackseafor. (2014, 12, 30). Erişim: 1 10, 2019, https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=242&dil=1&blackseafor=1 adresinden alındı.
- Broad, W. J. (2014, 5 17). In Taking Crimea, Putin Gains a Sea of Fuel Reserves. Erişim: 3 21, 2017, nytimes: <https://www.nytimes.com/2014/05/18/>

world/europe/in-taking-crimea-putin-gains-a-sea-of-fuel-reserves.html?_r=0
adresinden alındı.

BSEC. (2019). Erişim: 1,10, 2019, BSEC: <http://www.bsec-organization.org/member-states> adresinden alındı.

Christie, E. H. (2017, 5 17). Kırım'ın ilhakından sonraki yaptırımlar işe yaradı mı?
Erişim: 5,6,2017 NATO Dergisi:
<https://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/TR/index.htm> adresinden alındı.

Chong, B. (2017, 4 2). The Role of the Black Sea in Russia's Strategic Calculus. Erişim:
6,5, 2017 Center for International Maritime Security: <http://cimsec.org/role-black-sea-russias-strategic-calculus/31805> adresinden alındı.

CIA, (2018, 2,11). The World Factbook. Erişim: 5, 17, 2019
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> adresinden alındı

Council of the European Union .(2017, 10 23). EU restrictive measures in response to
the crisis in Ukraine. Erişim: 3 20, 2019,
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>
adresinden alındı.

Council of the European Union . (2019, 3 4). Misappropriation of Ukrainian state funds:
Council prolongs EU sanctions for one year).Erişim: 3 15, 2019,
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/03/04/misappropriation-of-ukrainian-state-funds-council-prolongs-eu-sanctions-for-one-year/> adresinden alındı.

Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü İstatistik Bilgi Sistemi. (2019, 1 9). Erişim: 1 9, 2019,
https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/gemi_gecis.aspx adresinden alındı.

Dünya Gazetesi. (2014, 3 31).Kırım krizi, Rusya'ya kuşkuyu artırdı. Erişim: 10 20,
2018, <https://www.dunya.com/dunya/039kirim-krizi-rusya039ya-kuskuyu-artirdi039-haberi-242533> adresinden alındı.

DW.COM. (2014, 9 8). Karadeniz'de tatbikat başladı Erişim:3 10, 2019, DW
<https://www.dw.com/tr/karadenizde-tatbikat-ba%C5%9Fad%C4%B1/a-17907428> adresinden alındı.

Erdemir, H., & Erdemir, B. N. (2014). The EU-Russian Conflict on Crimea and Its
Regional Implications. Center for European Studies, 104-119.

Euromaidan Press. (2017, 3 18). Ankara bans Turkish ships from entering Russian-
occupied Crimea. Again. Erişim: 5 20, 2017,
<http://euromaidanpress.com/2017/03/18/ankara-bans-turkish-ships-from-visiting-russian-occupied-crimea/> adresinden alındı.

European Union External Action. (2017, 3 17). The EU non-recognition policy for
Crimea and Sevastopol: Fact Sheet. Erişim: 5 20, 2017,
https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/37464/eu-non-recognition-policy-crimea-and-sevastopol-fact-sheet_en adresinden alındı

- Freedomhouse. (2019, 3,28) Crimea. Erişim: 4,20, 2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/crimea> adresinden alındı.
- Gadjiev, A. (2019, 3 1). Türkiye için Poseidon-2019 ve Sea Breeze arasında fark yok. Erişim: 3 15, 2019, Sputnik Türkiye: <https://tr.sputniknews.com/columnists/201903011037958329-turkiye-poseidon-sea-breeze/> adresinden alındı.
- Gazetevatan. (2006, 1,10).2'nci Kırım Savaşı. Erişim: 5,10, 2017, <http://www.gazetevatan.com/2-nci-kirim-savasi--68349-dunya/> adresinden alındı.
- Goble, P. (2013, 2, 11). Window on Eurasia: Non-Russian Republics Less a Separatist Threat than Are Russian Regions, Eurasian Theorist Says. Erişim: 5, 17, 2019, <http://windowoneurasia2.blogspot.com/2013/02/window-on-eurasia-non-russian-republics.html> adresinden alındı.
- Hacıoğlu, N. (2014a, 3 16). Kırım'daki referandumdan ilk resmi sonuçlar. Erişim: 3 6, 2017, Hürriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/kirimdaki-referandumdan-ilk-resmi-sonuclar-26018197> adresinden alındı.
- Hacıoğlu, N. (2014b,3,21). Rusya Kırım'ı Resmen İlhak Etti. Erişim: 3,6, 2017 Hürriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/rusya-kirimi-resmen-ilhak-etti-26054693> adresinden alındı.
- İlhak. (2007, 1 11). Erişim: 6 5, 2017, Türkçe Bilgi: <https://www.turkcebilgi.com/ilhak> adresinden alındı.
- İlhan, S. (2006, 2). Türkiye Meleyerek Kurtlar Sofrasına Oturmaya Çalışıyor. Türk Yurdu Dergisi . Erişim : 2019, 5, 15, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=3930> adresinden alındı.
- İnalcık.H. (2014, 3 15). Rusya'nın Kırım Hamlesi Türkiye'ye Yönelik Bir Tehdit.. Erişim: 8 4, 2016, Tarih ve Medeniyet: <http://tarihvemedenyet.org/2014/03/inalcik-rusyanin-kirim-hamlesi-turkiyeye-yonelik-bir-tehdit.html> adresinden alındı.
- İnalcık.H.(2019), "GİRAY", TDV İslâm Ansiklopedisi, Erişim: 8,4, 2016 <https://islamansiklopedisi.org.tr/giray> adresinden alındı.
- İsmayılov, E. (2015, 10, 9) Rusya-NATO Rekabetinde Baltık Ülkelerinin Güvenliği Sorunu. Erişim: 5, 16, 2019, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-66-20151011411250.pdf> adresinden alındı.
- JSGA. (2016) Karadeniz'e Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik Teşkilatları İşbirliği Forumu (BSCF). Erişim 2 25, 2019, <http://www.jsga.edu.tr/page.aspx?m=80&id=66> adresinden alındı
- Kasapoğlu, C., & Ergun, F. D. (2014, 3 10). The Crimean Standoff: Implications for Turkey. Erişim: 5 25, 2017, EDAM: http://edam.org.tr/wp-content/uploads/2014/03/Crimea_Turkey.pdf adresinden alındı.

- Koçak, M. (2017, 5). Türkiye-Rusya İlişkileri Erişim: 6 10, 2019, SETA
https://setav.org/assets/uploads/2017/05/Analiz_201_.pdf adresinden alındı
- Koyuncu, H. (2018, 12 29). Rusya ile Ukrayna'yı savaşın eşiğine getiren 'Kerç Boğazı krizi' nedir, nasıl başladı ? . Erişim: 1 10, 2019,
<https://tr.euronews.com/2018/11/29/rusya-ile-ukrayna-arasinda-cikan-kerc-bogazi-krizi-hakkinda-bilmeniz-gerekenler> adresinden alındı.
- Köse, O. (2017, 4 13). Kırım'ın Ruslar Tarafından İşgal ve İlhakı. Erişim: 5 22, 2017, VatanKIRIM: <http://www.vatankirim.net/yazi.asp?YaziNo=211> adresinden alındı.
- MFA. (2019, 3 16). Kırım'ın Yasadışı İlhakının Beşinci Yıldönümü Hk. Erişim 3 20, 2019, mfa.gov.tr: http://www.mfa.gov.tr/no_59_-kirim-in-yasadisi-ilhaki-nin-besinci-yildonumu-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- NTV. (2016, 10 11). Türk Akımı Projesi Nedir? Erişim: 6 10, 2019, NTV: <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/turk-akimi-projesi-nedir,6SPX69IWSkaL6pBjj9F3EA> adresinden alındı
- NTV. (2018,6,12).Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) açıldı. Erişim: 2 19, 2019, https://www.ntv.com.tr/ekonomi/trans-anadolu-dogalgaz-boru-hatti-tanapacildi,oWdT1oKaxEC_ZCsPI_C6Uw adresinden alındı.
- Oğan, G. (2014,4,21). Orta Asya İçin Kırım Dersleri. Erişim: 3,5,2019, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/orta-asya-icin-kirim-dersleri> adresinden alındı.
- Olszanski, T. A., Sarna, A., & Wierzbowska-Miazga, A. (2014, 3 19). The consequences of the annexation of Crimea. Erişim: 5 18, 2017, OSW: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-03-19/consequences-annexation-crimea> adresinden alındı.
- Öğüt, K. (1999)Avrasya Stratejileri Üzerine. Erişim: 5,15,2019
<http://aydinlanma1923.com/index.php/AYD23/article/view/36/36> adresinden alındı.
- Özçelik, S. (2016, 4 8). Ermenistan ve Kırım: Hem Uzak ve Hem Yakın. Erişim: 10 21, 2018, QHA: <http://old.qha.com.ua/tr/fikir-yazilari/ermenistan-ve-kirim-hem-uzak-ve-hem-yakin/144272/> adresinden alındı.
- Özçelik, S. (2017, 11 21). Kırım ve Orta Asya Cumhuriyetleri. Erişim 10 20, 2018, QHA: <http://old.qha.com.ua/tr/fikir-yazilari/kirim-ve-orta-asya-cumhuriyetleri/162130/> adresinden alındı.
- Pejic, I. (2016, 1 25). The Strategic Significance of Russia's Black Sea Fleet. Erişim: 3 6, 2017, Global Research: <http://www.globalresearch.ca/the-strategic-significance-of-russias-black-sea-fleet/5503636> adresinden alındı.
- Pinkham, S. (2017, 3 22). Kyiv Post. Erişim 4 8, 2017, How annexing Crimea allowed Putin to claim he had made Russia great again: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/sophie-pinkham-annexing->

crimea-allowed-putin-claim-made-russia-great.html?cn-reloaded=1 adresinden alındı.

QHA. (2015,2,2). Belarus, Kırım ilhakına benzer tehlikeye karşı tedbir alıyor. Erişim:10 20, 2018, QHA: <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/belarus-kirim-ilhakina-benzer-tehlikeye-karsi-tedbir-aliyor/135944/> adresinden alındı..

QHA.(2017, 4 6). Baltık ülkeleri Kırım'ın işgalini tanımıyor.Erişim: 10 20, 2018, <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/baltik-ulkeleri-kirim-in-iskalini-tanimiyor/154381/> adresinden alındı.

Sander Nielsen, A. M. (2015, 9 3). The Unprofitable Business of Crimean Annexation. Erişim: 5 18, 2017, Center for International Private Enterprise: <https://www.cipe.org/blog/2015/12/03/the-unprofitable-business-of-crimean-annexation/> adresinden alındı.

Semerikov,V. (2013, 12,4). KGAÖ'nün Kolektif Güvenlik Sistemi. Erişim: 3,15,2019, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/26764/kgaonun_kolektif_guvenlik_sistemi adresinden alındı

Sputnik. (2016,1,11). Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü(KGAÖ). Erişim: 3,15,2019, <https://tr.sputniknews.com/infografik/201611011025584074-KGAO-Rusya/> adresinden alındı

Sputnik. (2018a, 5 15). Kırım Köprüsü, Putin tarafından açıldı. Erişim :6 20, 2018, Sputnik Türkiye: <https://tr.sputniknews.com/rusya/201805151033453118-kirim-koprusu-putin-aciliyor/> adresinden alındı.

Sputnik. (2018b, 11 20). Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı. 6 10, 2019 tarihinde Sputnik: <https://tr.sputniknews.com/infografik/201811201036245122-turk-akimi-dogalgaz-gazprom-rusya-turkiye/> adresinden alındı

TANAP (2019)TANAP HAKKINDA. Erişim 2 19, 2019, TANAP: <https://www.tanap.com/kurumsal/hakkimizda/> adresinden alındı.

TASAM. (2008, 5, 19) Erişim: 05, 17, 2019 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/873/ordinaryus_prof_dr_mihail_titarenko_turkiyede, adresinden alındı.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı - Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri. Erişim: 2 19, 2019, enerji.gov.tr: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri> adresinden alındı.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı - Petrol Boru Hatları. (2019). Erişim: 2 19, 2019, enerji.gov.tr: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol-Boru-Hatlari> adresinden alındı.

The Observatory of Economic Complexity Export destinations of Ham Petrol from Rusya (2014). Erişim 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2709/2014/ adresinden alındı.

- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Ham Petrol from Rusya (2015). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2709/2015/ adresinden alındı.
- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Ham Petrol from Rusya (2017). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2709/2017/ adresinden alındı.
- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Petrol Gazı from Rusya (2014). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2711/2014/ adresinden alındı.
- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Petrol Gazı from Rusya (2015). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2711/2015/ adresinden alındı.
- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Petrol Gazı from Rusya (2017). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2711/2017/ adresinden alındı.
- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Rafine Petrol from Rusya (2014). Erişim: 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2710/2014/ adresinden alındı.
- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Rafine Petrol from Rusya (2015). Erişim 3 19, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2710/2015/ adresinden alındı.
- The Observatory of Economic Complexity .Export destinations of Rafine Petrol from Rusya (2017). Erişim 3 15, 2019, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/rus/show/2710/2017/ adresinden alındı.
- Titarenko, M. (2008, 5, 22) Erişim: 05,17,2019 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3549/rusya-hindistan-cinin_karsilikli_isbirliigi_cagdas_uluslararası_iliskiler_modeli_adresinden_alındı.
- TUİK (2019) Dış Ticaret İstatistikleri, Erişim: 5,20,2019 http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 adresinden alındı
- Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. (2016, 10 3). Karadeniz Uyum Harekatı. Erişim: 2 25, 2019,: https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=27&dil=1 adresinden alındı

- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı GUAM-DEKÖ (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova-Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü). (2019, 1,5),Erişim 1 5, 2019, T.C. Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/guam-info.tr.mfa> adresinden alındı.
- Ukrayna'nın Sesi.. (2014, 3 20) Kırım Tanıyan ve Tanımayan Ülkeler. Erişim3 10, 2019, http://www.ukraynaninsesi.org/haber/kirim_1/kirim-taniyan-ve-tanimayan-ulkeler/995.html adresinden alındı.
- Vatan Kırım. (2008, 06, 08) Kırım'da Nüfus İstatistikleri- (2001) Erişim: 2,5,2017 <http://www.vatankirim.net/yazi.asp?yaziNo=129> adresinden alındı.
- Veliyev, C. (2014,4,17) Azerbaijan's Approach to the Crimean Crisis Erişim :5,15,2019 <https://jamestown.org/program/azerbajians-approach-to-the-crimean-crisis/> adresinden alındı.
- Walker, S. (2014, 12 1). Putin Blames EU as Russia Abandons Plans for South Stream Gas Pipeline. Erişim 5 21, 2017, The Guardian: <https://www.theguardian.com/business/2014/dec/01/russia-blames-eu-as-it-abandons-plans-for-south-stream-gas-pipeline> adresinden alındı.
- Washington Week. (2014, 4 1).What's Behind Russia's Spending Promises for Crimea. Erişim 4 8, 2017, <https://www.pbs.org/weta/washingtonweek/web-video/what%E2%80%99s-behind-russia%E2%80%99s-spending-promises-crimea> adresinden alındı.
- Yeniçeri, Ö. (2008, 12,14) Türkiye'ye Yönelik Stratejik Öngörüler Erişim :5, 15, 2019 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkiyeye-yonelik-stratejik-ongoruler-6339yy.htm> adresinden alındı.
- Yıldırım, G., & Gönültaş, B. (2018, 4 15). Batı'nın yaptırımlarının Rusya'ya etkisi. Erişim 10 15, 2018, AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/batinin-yaptirimlarinin-rusyaya-etkisi/1118914#> adresinden alındı.
- Yorkan, A. (2014, 9,4) Rusya-Ukrayna Çıkmazı ve Enerji Güvenliği: AB ve Türkiye Olası Bir Gaz Krizine Karşı Ne Kadar Hazır? Erişim : 3,5,2017, <http://www.bilgesam.org/incele/1771/-rusya-ukrayna-cikmazi-ve-enerji-guvenligi--ab-ve-turkiye-olasi-bir-gaz-krizine-karsi-ne-kadar-hazir-/#.XOZgTpqQpMs> adresinden alındı.
- Zeybek, N.K. (2015, 2, 25) Hangi Dış Siyaset. Erişim: 4,15, 2019, <https://www.haberhergun.com/yazarlar/namik-kemal-zeybek/hangi-dis-siyaset/1467> adresinden alındı.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Şerife Gökçeçicek Yöntem

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara/ 31.05.1981

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bilkent Üniversitesi-İşletme

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi-Uluslararası İlişkiler

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Kırım'ın İlhakının Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkisi

İş Deneyimi

Stajlar : BOTAŞ, Finansbank

Çalıştığı Kurumlar : ING Bank (2005-2012)

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2012-)

İletişim

E-Posta Adresi : sgokcececek@yahoo.com

Tarih :17.06.2019